

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

H. VANHEES, De juridische bescherming van databanken 1001

Rechtspraak

Erfrecht – Erfregeling van de kleine nalatenschappen – Overname van landbouwuitbating – Vereiste van persoonlijk gebruik voor eigen rekening

Cass. 11 mei 1998 (*met noot van I. Verhaert*, «Het overnamerecht in de wet op de kleine nalatenschappen») 1018

1. Samenloop in strafzaken – Opzet – Samenvoeging – Recht van verdediging – Kennisgeving van de samenvoeging – **2. Misdrijf** – Collectief misdrijf – Eenheid van opzet – Onderscheid met moreel bestanddeel van het misdrijf

Cass. 13 mei 1998 1022

Arbeidsongeval overheidspersoneel – Blijvende invaliditeit – Verzoek tot herziening – Ontvankelijkheid – Overmacht – Begrip – Ontstentenis van voorstel of van beslissing van de overheid

Cass. 1 maart 1999 1023

Schuldig verzuim – Arts – Hulpverlening – Kindermishandeling – Toestand van groot gevaar ter kennis gebracht van arts – Rechtvaardiging van het verzuim hulp te verlenen – Routineonderzoek – Preventieve opdracht als schoolarts – Afwezigheid van richtlijnen inzake kindermishandeling

Hof Antwerpen 30 september 1997 (*met noot van A. Vandeplass*, «Over hulpverlening aan personen in nood») 1023

1. Erfdienstbaarheid – Wettelijke erfdienstbaarheid van openbaar nut – Wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen – Voorwaarden voor uitvoeren van werken – **2. Wetten, decreten en besluiten** – Verbindende kracht – Ministerieel Besluit houdende een verklaring van openbaar nut niet naar recht gemotiveerd – Niet van toepassing

Hof Brussel 9 juli 1998 1025

Huur – Verbouwing uitgevoerd door de huurder – Symbolische huurprijs – Genot van de huurder van de door hem uitgevoerde werken gedurende vijftien jaar – Geen vergoeding door de verhuurder verschuldigd bij de beëindiging van de huur

Rb. Brussel 1 september 1998 (*met noot van M. Neut*, «Vergoedingsrecht van de huurder op het einde van de huur voor niet-wegneembare (verbeterings)werken») 1026

Onrechtmatige daad – Schade en schadeloosstelling – Integraal schadeherstel – Bijkomende kosten met het oog op het innen van de vordering

Pol. Gent 26 september 1997 1032

Eigendom – Sociale huisvestingsmaatschappij – Leegstand pand – Geplande renovatiewerken – Uitdrijving van kraker – Geen misbruik van eigendomsrecht – Vordering van eigenaar tot vergoeding van morele schade – Langdurige, niet gemotiveerde leegstand

Vred. Leuven 30 juni 1999 (*met noot*) 1033

Rechtspraak in kort bestek

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – **Strafverordering** – Cassatieberoep – Cassatiebelangen – Belangen van de partijen

Arbitragehof 18 november 1998 1034

Echtscheiding – Bewijs – Getuigenverhoor – Toegestane mogelijkheid om getuigenverhoor te houden – Vervallenverklaring wegens aanhoudende en foutieve passiviteit – Geen miskenning recht van verdediging

Cass. 12 februari 1999 1035

Erfrecht – Erfregeling van de kleine nalatenschappen – Overname van een perceel grond dat geen eenheid vormt met de over te nemen woning

Cass. 9 april 1999 1035

Bevoegdheid en aanleg – Materiële bevoegdheid – Rechtbank van koophandel – Hoger beroep – Hoedanigheid van handelaar

Cass. 30 april 1999 (*met noot*) 1036

Belasting – Met het zegel gelijkgestelde taksen – Onderzoeksmaatregel – Inzage gerechtelijk dossier – Voorafgaande toelating van de procureur-generaal vereist – Delegatie van die bevoegdheid aan een ander lid van het openbaar ministerie

Cass. 17 juni 1999 (*met noot*) 1036

Belasting over de toegevoegde waarde – Onderzoeksmaatregel – Inzage gerechtelijk dossier – Voorafgaande toelating van de procureur-generaal vereist – Delegatie van die bevoegdheid aan een ander lid van het openbaar ministerie

Cass. 17 juni 1999 (*met noot van L. Vandenberghe*, «Machtiging van het parket-generaal bij het hof van beroep voor inzage gerechtelijke dossiers door de fiscale besturen») 1036

Bevoegdheid en aanleg – Materiële bevoegdheid – Rechtbank van koophandel – Geschillen terzake van een handelsvennootschap – Verplichting tot volstorting van de aandelen

Cass. 25 juni 1999 1037

Gerechtelijk akkoord – Aangifte en verificatie – Te laat gedane aangifte – Sanctie – Geen rekening mee te houden, behalve in geval van overmacht

Kh. Antwerpen 23 december 1998 1037

Kanttekening

E. Dirix, De uitoefening van het eigendomsvoorbehoud bij faillissement 1038

Boeken

C. Leclercq, Devoirs et prérogatives de l'avocat (*door J. Stevens*) 1039

J.L. Vanderhoeven en J. De Cuyper, Rechten en plichten op school. Het schoolreglement in het secundair onderwijs (Ouders en school 2) (*door R. Versteegen*) 1039

O.K. Brahn, Zwaartepunten van het vermogensrecht (*door S. Denoo*) 1040

Erratum

Handelspraktijken - Vordering tot staking 1040

Mededelingen

Jaarboek Milieurecht 1999 (LeuVeM 14) 1040

Studiedag: Sectorpensioenen 1040

Studienamiddag: Handelspraktijken 1040

Driejaarlijkse Prijs van het Gerechtelijk Privaatrecht 1040

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

Opgericht in 1931.

Hoofdredacteurs: René Victor (1931-1984), Edgar Boonen (1984-1993), Camiel Caenepeel (1993-1998)

VERSCHIJNT IEDERE WEEK VAN SEPTEMBER TOT JUNI

Redactie: A. Van Oevelen (hoofdredacteur),
E. Dirix, J. Laenens, J.R. Rauws,
M. van Damme, A. Vandeplas

Redactiesecretaris: Mevr. C. Meeusen

Redactieadres: V.Z.W. Rechtskundig Weekblad
Mechelsesteenweg 210 bus 6
2018 Antwerpen
(redactiesecretariaat bereikbaar
van 9 tot 12 uur)
Tel. 03/248.49.84
Fax 03/248.08.70

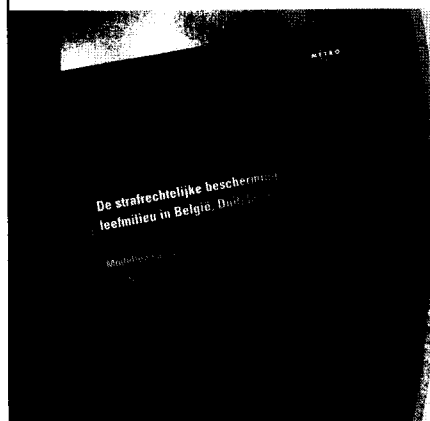
Vaste medewerkers:

A. Alen
F. Aps
R. Boes
Gh. Dhaeyer
J. Erauw
M. Gelders
P. Humblet
W. Lambrechts
R. Leysen
J. Meeusen
H. Nys
I. Opdebeek
W. Pintens
W. Rauws
D. Simoens
G. Suetens-Bourgeois
H. Vanhees
S. Van Overbeke
J. Wouters

Abonnementen, advertenties: N.V. INTERSENTIA, Churchilllaan 108, 2900 Schoten
tel.: 03/680.15.50 - fax: 03/658.71.21
Abonnementsprijs: 4.550 f., voor studenten 2.950 f..

De strafrechtelijke bescherming van het leefmilieu in België, Duitsland en Nederland. *Modellen van strafbaarstelling en hun bewijsrechtelijke implicaties.*

M. Faure - M. Visser

Dit boek is een must voor iedere milieujurist.

Er bestaan verschillende mogelijkheden om met behulp van het strafrecht het leefmilieu te beschermen. In dit boek worden vier modellen van strafbaarstelling onderscheiden die in de milieuwetgeving van België, Nederland en Duitsland worden aangetroffen. Het betreft abstracte gevaarzettingsdelicten, concrete gevaarzettingsdelicten, de strafbaarstelling van ernstige milieuverstoring en de zorgplichtbepalingen. De voor- en nadelen van deze wijze van strafbaarstelling worden in dit boek besproken aan de hand van wet- en regelgeving uit de genoemde landen. Bovendien wordt steeds de relatie onderzocht tussen de wijze van strafbaarstelling en het bewijsrecht.

Voorts komt de vraag aan de orde of de delictomschrijvingen zijn gericht op de directe bescherming van het leefmilieu dan wel of de strafrechtelijke bescherming indirect wordt verleend, bijvoorbeeld door criminalisering van de schending van vergunningsvoorwaarden. Tenslotte wordt ook aandacht besteed aan de zogenaamde administratieve afhankelijkheid die kenmerkend is voor het milieustrafrecht.

De rechtspraak in Nederland, België en Duitsland met betrekking tot de vraag hoe milieudelicten worden bewezen, wordt in dit werk uitgebreid besproken.

•
1999
•
ISBN 90-5095-081-7
•
512 BLZ.
•
3.550 BEF
•
195 NLG

Churchilllaan 108
B-2900 Schoten (Antwerpen)
België
03/680.15.50
03/658.71.21
intermedia@intermedia.be

DE JURIDISCHE BESCHERMING VAN DATABANKEN

I. INLEIDING

Op 14 november 1998 traden de wet van 31 augustus 1998 houdende omzetting in Belgisch recht van de Europese richtlijn van 11 maart 1996 betreffende de rechtsbescherming van databanken ¹ en de wet van 10 augustus 1998 houdende omzetting in Belgisch gerechtelijk recht van de Europese richtlijn van 11 maart 1996 betreffende de rechtsbescherming van databanken ² in werking. ³ Door deze wetgeving wordt de juridische bescherming van databanken wettelijk geregeld en wordt richtlijn 96/9/EG van het Europees Parlement en de Raad van 11 maart 1996 betreffende de rechtsbescherming van databanken ⁴ uitgevoerd.

De vermelde richtlijn van 11 maart 1996 voorziet in de juridische bescherming van databanken zowel via het auteursrecht als via een specifiek (*sui-generis*) recht. Bij de omzetting ervan in het Belgische recht werden de regelen inzake de auteursrechtelijke bescherming opgenomen in de auteurswet van 30 juni 1994 (hierna A.W.), terwijl de regelen inzake de bescherming via het specifiek recht werden opgenomen in afzonderlijke wetgeving. ⁵

Hieronder wordt enerzijds ingegaan op het nieuwe *sui generis*-recht voor databanken, en anderzijds op de auteursrechtelijke bescherming van databanken. Vooraleer evenwel beide beschermingregimes te ontleden, wordt eerst de vraag beantwoord wat een databank juist is, en waarvoor dus juist juridische bescherming wordt geboden.

II. WAT IS EEN DATABANK?

De wet databanken geeft een definitie van het begrip «databank», die is overgenomen uit de richtlijn databanken. Een databank is een verzameling van werken, gegevens of andere zelfstandige elementen, systematisch of methodisch geordend, en afzonderlijk met elektronische middelen of an-

derszins toegankelijk. ⁶ Uit deze definitie blijkt duidelijk dat een aantal elementen cumulatief aanwezig moeten zijn opdat er sprake zou kunnen zijn van een databank. ⁷

Opdat er sprake zou kunnen zijn van een databank moet er in de eerste plaats sprake zijn van een *verzameling* van materiaal. Dit houdt in ieder geval in dat er een groot (belangrijk) aantal elementen moeten worden bijeengebracht. O.a. om deze reden kan een compilatie CD, dit is een CD met bijv. de grootste hits van het voorbije jaar of van een bepaalde artiest, in de regel geen databank vormen. ⁸ Het gaat hier slechts om het bijeenbrengen van een beperkt aantal elementen. De *elementen* die worden verzameld kunnen zijn: literaire, artistieke, muzikale of andersoortige werken, prestaties beschermd door een naburig recht, of enig ander materiaal, zoals tekst, geluid, beeld, cijfers, feiten of gegevens. ⁹ Zoals blijkt is de aard van de verzamelde elementen onbelangrijk. ¹⁰ Ook onbelangrijk is of de verzamelde werken, gegevens of andere elementen door het auteursrecht of enig ander (intellectueel eigendoms)recht worden beschermd. ¹¹

Opdat men evenwel een databank zou bezitten, moeten de werken, gegevens of andere elementen die in de verzameling zijn vervat, *zelfstandig* zijn. Dit betekent dat zij niet in een geheel geïntegreerd mogen zijn, maar op zichzelf moeten staan. Zo wijst A. Strowel er terecht op dat de hoofdstukken van een roman geen verzameling van zelfstandige elementen vormen, maar elementen geïntegreerd in een geheel. ¹² De verzamelde elementen moeten bovendien *op systematische of methodische wijze geordend* zijn. Er moet dus sprake zijn van een doordacht ordeningssysteem (bijv. logisch of chronologisch) of van een bepaalde structuur (bijv. boomvormig). ¹³ O.a. om deze reden kan een eenvoudige compilatie van verschillende opgenomen muzikale prestaties (op- of uitvoeringen) op een CD in de regel niet als een databank worden beschouwd, omdat hier zo goed als steeds

¹ B.S., 14 november 1998. Deze wet wordt hierna verder aangeduid als: «wet databanken».

² B.S., 14 november 1998. Deze wet wordt hierna verder aangeduid als: «wet 10 augustus 1998».

³ Art. 5 wet 10 augustus 1998 en art. 35 wet databanken.

⁴ P.B., 1996, L77, 20. Deze richtlijn wordt hierna verder aangeduid als: «richtlijn databanken».

⁵ Deze regelen liggen vervat zowel in de wet databanken als in de wet van 10 augustus 1998. In de wet databanken zijn niet alleen de regelen inzake het *sui generis*-recht voor databanken terug te vinden. Hierin bevinden zich ook de bepalingen die de auteurswet wijzigen, teneinde de auteursrechtelijke bescherming van databanken te regelen. Tevens bevinden zich in deze wet bepalingen waardoor een aantal wijzigingen aan de auteurswet worden aangebracht die niets met de auteursrechtelijke bescherming van databanken te maken hebben. Zo ook wijzigt de wet van 10 augustus 1998 een tweetal bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek (Ger. W.), los van de problematiek van de auteursrechtelijke bescherming van databanken. Op de wijzigingen die aan de A.W. worden aangebracht, los van de auteursrechtelijke bescherming van databanken, wordt in deze bijdrage niet ingegaan.

⁶ Art. 2, 1°, Wet databanken. Cf. tevens art. 1, sub 2 richtlijn databanken.

⁷ Dit cumulatief karakter kan ook worden afgeleid uit de memorie van toelichting bij het wetsontwerp houdende omzetting in het Belgische recht van de Europese richtlijn van 11 maart 1996 betreffende de rechtsbescherming van databanken (nr. 1535/1) en bij het wetsontwerp houdende omzetting in het Belgische recht van de Europese richtlijn van 11 maart 1996 betreffende de rechtsbescherming van databanken (nr. 1536/1)(hierna verkort te citeren als «MvT»), *Parl. St.*, Kamer, 1997-98, nr. 1535/1 en 1536/1, p. 42.

⁸ In deze zin: STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998 concernant la protection des bases de données» (hierna verkort te citeren als «La loi du 31 août 1998»), *J.T.*, 1999, 298.

⁹ Rechtsoverweging 17 richtlijn databanken en M.v.T. p. 16.

¹⁰ STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *l.c.*, 298.

¹¹ In deze zin ook: GOTZEN, F., «Harmonisation of copyright in the European Union», in *Intellectuele rechten in de informatiemaatschappij*, JANSSENS, M.C. (red.), in *Centrum voor Intellectuele rechten*, nr. 15, Brussel, Bruylant, 1998, 132.

¹² STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *l.c.*, 298.

¹³ In deze zin: STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *l.c.*, 298.

de vereiste systematische en methodische ordening zal ontbreken.¹⁴

Opdat men in het bezit zou zijn van een databank is bovendien, buiten de zojuist reeds besproken voorwaarden, ook nog vereist dat de verzameling van elementen *aan de hand van elektronische middelen of op een andere wijze toegankelijk is*, en dat de bijeengebrachte elementen *individueel* toegankelijk zijn. Dit laatste vereiste van individualiteit houdt in dat het mogelijk moet zijn de verzameling te consulteren en ieder element dat er deel van uitmaakt op te roepen en te raadplegen.¹⁵ A. Strowel wijst er in dit verband op dat een audiovisueel werk dat op een videocassette vastligt, geen databank kan zijn, daar het niet mogelijk is ieder beeld waaruit de film bestaat, onmiddellijk en op verzoek op te vragen.¹⁶ Zoals ook blijkt, moet het middel waardoor de elementen van de databank individueel toegankelijk worden gemaakt, niet noodzakelijk elektronisch zijn. De databank moet immers aan de hand van elektronische middelen of anderszins toegankelijk zijn. Dit betekent concreet dat ook papieren databanken als databank kunnen worden gekwalificeerd.¹⁷ Zo kan bijgevolg ook een gewone fichedoo's die met de hand toegankelijk is, als databank worden beschouwd.¹⁸

Uit de laatst besproken voorwaarde blijkt dus duidelijk dat de vorm van een verzameling onbelangrijk is voor de kwalificatie als databank.¹⁹ Onbelangrijk is of het een databank betreft die vastligt op een papieren drager dan wel op een elektronische of magnetische drager. Databanken kunnen dus zowel niet-elektronische databanken zijn, als databanken waarin de gegevens geordend, opgeslagen en opvraagbaar zijn door elektronische, elektromagnetische, elektrooptische of met andere analoge procédés (elektronische databanken).²⁰ Onder elektronische databanken vallen dus ook databanken vastgelegd op dragers als cd-rom en cd-i.²¹ Onbelangrijk voor de kwalificatie als databank is ook of een verzameling al dan niet *on line* is te raadplegen.²²

Gelet op al de zojuist weergegeven voorwaarden die vervuld moeten zijn opdat er sprake zou kunnen zijn van een databank, wordt de vastlegging van een audiovisueel, cinematografisch, literair of muzikaal werk als zodanig niet als een databank beschouwd.²³ Voorbeelden van verzamelingen die in de regel wel, als zij aan al de besproken voorwaarden voldoen, als databank kunnen worden gekwalificeerd,

zijn bijvoorbeeld: papieren en elektronische telefoongidsen, lijsten met televisieprogramma's, papieren of elektronische catalogussen van een bibliotheek, een encyclopedie, een fichedoo's met al de rechtsleer en rechtspraak over een bepaalde materie, de bibliografie van een monografie of van een proefschrift,²⁴ een brochure met de benamingen, coördinaten, contactpersonen, doelstellingen, publicaties en lokale hulpposten van alle in de Franse Gemeenschap bestaande hulpgroepen.²⁵

III. HET SUI GENERIS-RECHT VOOR DATABANKEN

A. Inleiding

Zoals hierboven aangestipt, voeren de wet databanken en de wet van 10 augustus 1998 een *sui generis*-recht voor databanken in. Waarom bestond er behoefte aan een dergelijk specifiek recht?

Het doel van het specifiek recht is duidelijk om de investeringen te beschermen die door de producenten van databanken worden gedaan, en die noodzakelijk zijn voor de verkrijging, de controle en de voorstelling van de inhoud van databanken.²⁶ De totstandbrenging en de commercialisering van een databank vereisen immers belangrijke investeringen. De productie van een databank brengt mee dat gegevens moeten worden verzameld, dat de nodige toestemmingen moeten worden verkregen om de verzamelde gegevens op te slaan en te gebruiken in een databank, dat de verzamelde gegevens moeten worden geselecteerd, verwerkt en opgeslagen, dat instrumenten moeten worden totstandgebracht om de gegevens op te sporen in de databank, en dat de inhoud van de databank moet worden bijgewerkt.²⁷ Databanken zijn evenwel vaak niet rendabel. Talrijke redenen kunnen hiervoor worden gevonden, zoals het gemak waarmee, en de lage prijs waartegen, ze gereproduceerd kunnen worden.²⁸ Er mag zeker ook niet uit het oog worden verloren dat ook gebruikers handelingen kunnen stellen die afbreuk kunnen doen aan de investeringen m.b.t. databanken. Zo bijvoorbeeld kan een gebruiker de inhoud van een databank reproduceren teneinde zijn eigen compilatie te commercialiseren.²⁹

De producenten van databanken hadden dus behoefte aan bescherming m.b.t. de *inhoud* van hun databanken,³⁰ en de bestaande beschermingsmogelijkheden schoten hier te-

¹⁴ In deze zin: GOTZEN, F., *l.c.*, 133.

¹⁵ In deze zin: STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *l.c.*, 298.

¹⁶ STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *l.c.*, 298.

¹⁷ In deze zin: rechtsoverweging 14 richtlijn databanken.

¹⁸ In deze zin: STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *l.c.*, 298.

¹⁹ Cf. art. 1, sub 1, richtlijn databanken.

²⁰ In deze zin: M.v.T., p. 19 en Verslag namens de Commissie voor de justitie uitgebracht door de heer Jo Van Overberghe (hierna verkort te citeren als «Verslag Van Overberghe»), *Parl. St.*, Kamer, 1997-98, nr. 1535/7, p. 6.

²¹ Rechtsoverweging 22 richtlijn databanken, M.v.T., p. 19 en 43 en Verslag van Overberghe, p. 6.

²² STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *l.c.*, 298. Zie over dit alles tevens: GASTER, J.L., «La nouvelle directive européenne concernant la protection juridique des bases de données», *A&M*, 1996, 188-189 en GOTZEN, F., *l.c.*, 132.

²³ Rechtsoverweging 17 richtlijn databanken en M.v.T., p. 16.

²⁴ Zie in deze zin: STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *l.c.*, 298, die nog andere voorbeelden geeft.

²⁵ Vz. Rb. Brussel, 16 maart 1999, *J.T.*, 1999, 305.

²⁶ Verslag Van Overberghe, p. 3 en 14 en Verslag namens de Commissie voor de justitie uitgebracht door de heer Goris (hierna verkort te citeren als «Verslag Goris»), *Parl. St.*, Senaat, 1997-98, nr. 1049/3, p. 2.

²⁷ M.v.T., p. 2, Verslag Van Overberghe, p. 3 en Verslag Goris, p. 2. In rechtsoverweging 7 richtlijn databanken wordt erop gewezen dat de vereiste investeringen van menselijke, technische en financiële aard kunnen zijn.

²⁸ Zie hierover: M.v.T., p. 3 e.v.; Verslag Van Overberghe, p. 3-4 en rechtsoverweging 7 richtlijn databanken.

²⁹ M.v.T., p. 4.

³⁰ In deze zin: Verslag Van Overberghe, p. 3.

kort.³¹ Zo kunnen bijvoorbeeld heel wat databanken niet auteursrechtelijk worden beschermd, daar de keuze en de ordening van de gegevens niet aan de auteursrechtelijke beschermingsvoorwaarden voldoen. Om auteursrechtelijk te worden beschermd, moet de keuze of de rangschikking van de verzamelde stof immers een eigen intellectuele schepping van de auteur vormen.³² Vele databanken willen evenwel juist m.b.t. een bepaalde materie exhaustief zijn, zodat er moeilijk sprake kan zijn van een keuze of rangschikking van de gegevens die aan de gestelde voorwaarde voldoet.³³ Tevens is het zo dat de rangschikking van de gegevens vaak door logische redenen wordt bepaald, en dat de auteur bij de rangschikking dus niet beschikt over een zekere zelfstandigheid of eigen inbreng.³⁴ Ook mag niet uit het oog worden verloren dat het auteursrecht niet de inhoud van een databank beschermt, maar wel de originele structuur ervan.³⁵ Dit heeft tot gevolg dat, zelfs wanneer een databank auteursrechtelijk wordt beschermd, slechts bescherming wordt verkregen voor de originele structuur van de databank, maar niet voor de inhoud ervan.³⁶ Fabrikanten van databanken liepen dan ook het gevaar, als gevolg van het toenemende gebruik van digitale technologie, dat de inhoud van hun databanken zonder hun toestemming met elektronische middelen gekopieerd en bewerkt werd, om daarvan een databank met identieke inhoud samen te stellen, zonder dat daarbij het auteursrecht op de rangschikking van de inhoud van hun databank werd geschonden.³⁷

Een vraag die hier ook aangestipt moet worden betreft de plaats waar het nieuwe *sui generis*-recht voor databanken gesitueerd moet worden binnen de grote groep van de intellectuele eigendomsrechten. Het is duidelijk dat de wetgever dit specifiek recht beschouwt als een naburig recht dat, hoewel het niet vervat ligt in de auteurswet van 30 juni 1994, toch de in laatstgenoemde wet aanwezige naburige rechten aanvult.³⁸

B. M.b.t. welke databanken bestaat de bescherming?

Hierboven werd reeds aangegeven wat onder het begrip «databank» verstaan moet worden. De specifieke in het leven geroepen bescherming geldt evenwel slechts voor databanken, in ongeacht welke vorm, waarvan de verkrijging, de controle of de presentatie van de inhoud in kwalitatief of kwantitatief opzicht getuigt van een substantiële investering.³⁹ Opdat men dus een beroep zou kunnen doen op de geboden bescherming, moet de databank getuigen van een substantiële investering.

Er moet dus in de eerste plaats een *investering* zijn gebeurd. Deze investering moet de verkrijging (dit is o.a. het materieel zoeken naar, het verzamelen van en het verkrijgen van de vereiste toestemmingen tot het opnemen van), de controle (dit is o.a. de controle van de juistheid van de verzamelde gegevens en de actualisering ervan) of de presentatie (de voorstelling) van de inhoud van de databank betreffen.⁴⁰ De vereiste investering moet niet noodzakelijk een investering in geld zijn: zij kan een kwestie van geld en/of tijd, moeite en energie zijn.⁴¹ Bovendien moet de gedane investering *substantieel* zijn. Noch in de richtlijn databanken, noch in de wet databanken wordt dit begrip «substantieel» nader toegelicht, zodat het uiteindelijk de rechtspraak zal zijn, en in laatste instantie het Hof van Justitie, die dit begrip inhoud zullen geven. Duidelijk is in ieder geval, zoals ook blijkt uit de tekst van art. 7, sub 1, richtlijn databanken en art. 3, eerste lid, wet databanken, dat «substantieel» niet enkel in kwantitatieve zin moet worden begrepen. Het moet dus niet enkel gaan om een omvangrijke investering. Er kan ook sprake zijn van een substantiële investering wanneer men enkel kijkt naar het kwalitatieve karakter van de investering, en dit als substantieel gekwalificeerd kan worden.⁴² In rechtsoverweging 19 van de richtlijn databanken wordt een voorbeeld gegeven van een verzameling die in beginsel geen voldoende substantiële investering vertoont. Vermeld wordt de compilatie van verschillende vastleggingen van muziekuitvoeringen op een CD. Voorbeelden van databanken die in principe wel aan de gestelde beschermingsvoorwaarde voldoen, zijn: elektronische telefoongidsen, databanken van persagentschappen, verzamelingen van beursgegevens, verzamelingen van meteorologische gegevens. Door de minister van Justitie tijdens de parlementaire voorbereiding gegeven voorbeelden van databanken die een substantiële investering vertonen, zijn: een alfabetisch geordende juridische databank die geen originaliteit vertoont, en een telefoongids met alfabetische indeling. I.v.m. laatstgenoemde databank zei de Minister dat het verzamelen van namen en adressen, het sorteren en nakijken, en het in alfabetische volgorde plaatsen van de verzamelde adressen veel werk is, en dat dit werk gekwalificeerd kan worden als een substan-

³¹ Zie hierover: M.v.T., p. 5-7.

³² Voor voorbeelden van databanken die niet aan de auteursrechtelijke beschermingsvoorwaarden voldoen: Cass., 25 oktober 1989, *Arr. Cass.*, 1989-90, 272; *Pas.*, 1990, I, 239 en *R.W.*, 1989-1990, 1061 (een catalogus); Antwerpen, 2 juni 1997, *I.R.D.I.*, 1998, 33, met noot De Vuyst, B. (1200 in chronologische volgorde gerangschikte en handgeschreven fiches); Rb. Brussel, 3 april 1916, *Pas.*, 1917, III, 277 (een telefoonboek).

³³ M.v.T., p. 5, Verslag van Overberghe, p. 4 en Verslag Goris, p. 3.

³⁴ Zie in dit verband: M.v.T., p. 5. Een voorbeeld van een databank die niet via het auteursrecht beschermd kan worden, maar zoals we zullen vaststellen wel via het *sui generis*-recht, is een telefoongids waarin de abonnees alfabetisch gerangschikt zijn per gemeente waarin ze wonen. In dit voorbeeld getuigt de rangschikking van de verzamelde gegevens niet van enige originaliteit.

³⁵ M.v.T., p. 5, Verslag van Overberghe, p. 4 en Verslag Goris, p. 3.

³⁶ Verslag Van Overberghe, p. 4.

³⁷ M.v.T., p. 5 en rechtsoverweging 38 richtlijn databanken.

³⁸ In deze zin: M.v.T., p. 29 en Verslag van Overberghe, p. 8 en 14. Dat de wetgever het *sui generis*-recht voor databanken als een naburig recht kwalificeert, blijkt ook uit de door art. 3 van de wet van 10 augustus 1998 gewijzigde tekst van art. 569, eerste lid, 7°, Ger. W., en uit de door art. 33 wet databanken gewijzigde tekst van art. 1481, eerste lid, Ger. W.

³⁹ Art. 3, eerste lid, wet databanken. Cf. art. 7, sub 1, richtlijn databanken

⁴⁰ In deze zin ook: STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *l.c.*, 299.

⁴¹ Rechtsoverweging 40 richtlijn databanken; M.v.T., p. 19 en Verslag van Overberghe, p. 6.

⁴² In deze zin ook: STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *l.c.*, 299.

tiële investering.⁴³ Het is evenwel de producent van de databank die de waarde van de investering zal moeten bewijzen.⁴⁴

Onderstreept moet worden dat de geboden bescherming ook kan gelden voor de voor de werking of de raadpleging van sommige databanken noodzakelijke onderdelen, zoals de thesaurus en de indexeringsystemen.⁴⁵ Deze elementen zullen evenwel slechts door het specifieke recht worden beschermd, indien zij een substantiële investering hebben vereist.⁴⁶

De wet databanken bepaalt uitdrukkelijk dat het *sui generis*-recht niet geldt voor computerprogramma's als zodanig, daaronder begrepen die computerprogramma's die worden gebruikt bij de fabricage of de werking van de databanken.⁴⁷ De bescherming van computerprogramma's wordt immers reeds geregeld door de wet van 30 juni 1994 houdende omzetting in het Belgische recht van de Europese richtlijn van 14 mei 1991 betreffende de rechtsbescherming van computerprogramma's.⁴⁸

C. De houder van de toegekende bescherming

Het in het leven geroepen beschermingsregime bestaat niet ten gunste van de makers van databanken, maar wel ten gunste van de producenten ervan.⁴⁹ Onder het begrip «producenten van databanken» moeten de natuurlijke of rechtspersonen worden verstaan die het initiatief nemen tot en het risico dragen van de investeringen waardoor de databanken zijn ontstaan.⁵⁰ De producent is dus de investeerder: het is degene die de nodige investeringen heeft gedaan met het oog op de verkrijging, de controle of de presentatie van de inhoud van de databank.⁵¹

⁴³ Verslag Goris, p. 5.

⁴⁴ HAVELANGE, F., «Transposition de la directive européenne relative à la protection des bases de données», *A. & M.*, 1999, 26. Zie in dit verband: Vz. Rb. Brussel, 16 maart 1999, *J.T.*, 1999, 305. In voorvermelde zaak bewees de producent de door hem gedane investering (o.a. de aanstelling sinds 1989 van twee personeelsleden die bijna voltijds aan de databank werkten, het inventariseren aan de hand van vele bronnen van de verzamelde gegevens en het opstellen en verzenden van vragenlijsten tot identificatie van de in de databank op te nemen hulpgroepen en tot actualisering van de verzamelde gegevens).

⁴⁵ Rechtsoverweging 20 richtlijn databanken en M.v.T., p. 16. Zie hierover tevens: GASTER, J.L., *l.c.*, 189.

⁴⁶ M.v.T., p. 16.

⁴⁷ Art. 1, sub 3, richtlijn databanken; art. 3, derde lid, wet databanken en rechtsoverweging 23 richtlijn databanken. Een voorbeeld van een dergelijk programma is een computerprogramma dat de opvraging van een databank mogelijk maakt (STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *l.c.*, 298).

⁴⁸ B.S., 27 juli 1994 (*erratum* in B.S., 5 november 1994). Cf. art. 2, a), richtlijn databanken.

⁴⁹ Zie o.a. art. 3, 4, 5 en 6 wet databanken. Cf. art. 7, sub 1, richtlijn databanken. In laatstgenoemde richtlijn hanteert men niet het begrip «producent» van een databank, maar wel «fabrikant» van een databank.

⁵⁰ Art. 2, 5°, wet databanken.

⁵¹ Verslag Van Overberghe, p. 18 en 38. Zie voor een concreet voorbeeld van een producent van een databank: Vz. Rb. Brussel, 16 maart 1999, *J.T.*, 1999, 305.

De vraag rijst evenwel wie wordt beschermd wanneer een databank in opdracht wordt totstandgebracht. Komt de bescherming oorspronkelijk toe aan de opdrachtgever of aan de uitvoerder van de opdracht, en met name aan de eigenlijke producent van de databank? Men zou kunnen aannemen dat in de zojuist beschreven situatie de bescherming oorspronkelijk toekomt aan de opdrachtgever. Hij is immers in dit geval toch de persoon die het initiatief neemt en het investeringsrisico draagt. Toch moet worden aangenomen dat de bescherming toekomt aan de uitvoerder van de opdracht, en met name aan de eigenlijke producent van de databank. Immers, uit de richtlijn databanken blijkt duidelijk dat men de eigenlijke producent van databanken wil beschermen. Men wil het initiatief en het investeringsrisico dat hij neemt tot de verkrijging, de controle of de presentatie van de inhoud van de databank, beschermen.⁵² Zo bijvoorbeeld bedoelt men met het nemen van het initiatief, niet het initiatief om de databank te bestellen, maar het initiatief tot het verkrijgen en verzamelen van de inhoud en de controle en de presentatie van de inhoud.⁵³ Wanneer een producent van databanken evenwel zelf aan toeleveranciers opdrachten geeft, dan komen de rechten ten originele titel toch aan hem toe.⁵⁴ Omgekeerd betekent dit dat wanneer een producent van databanken als toeleverancier (= in opdracht) aan een andere (hoofd)producent van databanken levert, de rechten ten originele titel toekomen aan de genoemde (hoofd)producent.⁵⁵ De richtlijn databanken wil immers de producenten van databanken beschermen,⁵⁶ en uit deze richtlijn, alsmede uit de parlementaire voorbereidingsstukken van de wet databanken blijkt duidelijk dat toeleveranciers en onderaannemers niet als producent worden beschouwd.⁵⁷ Wanneer een databank evenwel wordt totstandgebracht door twee zelfstandige personen (bijv. twee ondernemingen), waarbij de ene gegevens zoekt, verifieert en actualiseert, en de andere de aldus verkregen gegevens verwerkt en zorgt voor de presentatie ervan, dan kunnen de rechten aan hen beide, gezamenlijk, ten originele titel toekomen. Dit alles geldt evenwel op voorwaarde dat het gaat om twee zelfstandige ondernemingen, en dat de ene niet in opdracht van de andere werkt.⁵⁸

Art. 12 wet databanken bepaalt nu meer precies welke producenten in het bezit kunnen komen van het *sui generis*-recht. Krachtens art. 12, eerste lid, komt dit recht toe aan de producenten die onderdaan zijn van een lidstaat van de

⁵² Rechtsoverweging 40 richtlijn databanken. In deze zin: QUAEVLIÉ, A.A., «De producent van de databank», *B.I.E.*, 1998, 405 en 406, die terecht stelt dat de richtlijn databanken de databankindustrie wil beschermen en niet haar opdrachtgevers. De opdrachtgever draagt volgens A. Quaedvlieg enkel een financieel risico en doet een financiële investering. Hij draagt evenwel niet het risico als bedoeld in de richtlijn databanken. Zie tevens: M.v.T., p. 6, 7, 19, 20 en 21 en Verslag Van Overberghe, p. 3.

⁵³ In deze zin: QUAEVLIÉ, A.A., *l.c.*, 406.

⁵⁴ QUAEVLIÉ, A.A., *l.c.*, 406. Onder toeleveranciers moeten worden verstaan degenen die voor een opdrachtgever-producent werken (in deze zin: STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *l.c.*, 299).

⁵⁵ QUAEVLIÉ, A.A., *l.c.*, 406.

⁵⁶ QUAEVLIÉ, A.A., *l.c.*, 406.

⁵⁷ Rechtsoverweging 41 richtlijn databanken en Verslag Van Overberghe, p. 18.

⁵⁸ In deze zin: STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *l.c.*, 299.

Europese Unie (hierna E.U.) of hun gewone verblijfplaats op het grondgebied van de E.U. hebben.⁵⁹

Art. 12, eerste lid, wet databanken betreft evenwel het geval dat de producent van een databank een natuurlijk (fysiek) persoon is. Daarom bevat art. 12, tweede lid, wet databanken, in uitvoering van art. 11, sub 2 richtlijn databanken, een regeling voor het geval de producent van een databank een vennootschap of onderneming is. Krachtens laatstgenoemde bepaling bestaat het *sui generis*-recht ook voor vennootschappen en ondernemingen die zijn opgericht overeenkomstig de wetgeving van een lidstaat van de E.U., en waarvan de statutaire zetel, het hoofdbestuur of de hoofdvestiging in de E.U. is gelegen. Indien een dergelijke vennootschap of onderneming evenwel alleen haar statutaire zetel op het grondgebied van de E.U. heeft, moeten haar werkzaamheden een werkelijke en duurzame band met de economie van een lidstaat hebben.

Kunnen producenten van databanken die niet onder de hierboven uiteengezette regelen vallen dan geen aanspraak maken op het *sui generis*-recht voor hun databanken? Toch wel. De Raad van de E.U. kan op voorstel van de Europese Commissie overeenkomsten sluiten waarbij de door het specifieke recht geboden bescherming wordt uitgebreid tot producenten van databanken uit derde landen.⁶⁰ Wel kan de duur van de op deze wijze verleende bescherming nooit langer zijn dan de hierna nog te bespreken beschermingsduur die ligt vervat in art. 6 wet databanken.⁶¹

D. De toegekende rechten

Art. 4, eerste lid, wet databanken bepaalt dat de producenten van databanken het recht hebben de opvraging en/of het hergebruik te verbieden van het geheel of van een in kwalitatief of kwantitatief opzicht substantieel deel van de inhoud van hun databanken.⁶² I.v.m. dit art. 4, eerste lid, wet databanken rijst allereerst de vraag wat moet worden verstaan onder de begrippen «opvragen» en «hergebruiken».

Het begrip «opvraging» wordt in de wet databanken gedefinieerd als de permanente of tijdelijke overbrenging van de inhoud van een databank of van een substantieel deel ervan op een andere drager, ongeacht op welke wijze en in welke vorm. Aan deze definitie wordt uitdrukkelijk toegevoegd dat een openbare uitlening niet als een opvraging wordt beschouwd.⁶³ Het begrip opvraging moet zeer ruim worden opgevat.⁶⁴ De opvraging heeft dus duidelijk betrekking op iedere overbrenging op een andere drager, ongeacht op welke wijze en in welke vorm, dus ook voor private doeleinden

en tijdelijk.⁶⁵ Zo is bijvoorbeeld de visualisering van de inhoud van een databank op een scherm onderworpen aan toestemming wanneer zij de permanente of tijdelijke overbrenging van de inhoud of van een substantieel deel van de inhoud op een andere drager vereist.⁶⁶

Ook het begrip «hergebruik» wordt gedefinieerd. Hieronder verstaat men elke vorm van het aan het publiek ter beschikking stellen van de inhoud van een databank of van een substantieel deel ervan, door verspreiding van kopieën, verhuur, *on line*-transmissie of in een andere vorm. Ook hier wordt uitdrukkelijk aan deze definitie toegevoegd dat een openbare uitlening niet als hergebruik wordt beschouwd.⁶⁷ Er kan pas sprake zijn van het recht op hergebruik wanneer er sprake is van een openbaar karakter van de terbeschikkingstelling van de inhoud van de databank.⁶⁸ Op te merken is ook dat het hergebruik, zoals blijkt, betrekking heeft zowel op de verspreiding van materiële exemplaren als op elektronische transmissie.⁶⁹

Zoals uit art. 4, eerste lid, wet databanken voortvloeit, geldt het recht van de producenten van databanken slechts m.b.t. de opvraging en/of het hergebruik van het *geheel* of van een *in kwalitatief of kwantitatief opzicht substantieel deel van de inhoud* van hun databanken. I.v.m. de vraag wat onder dit laatste, en met name onder de woorden «een in kwalitatief of kwantitatief opzicht substantieel deel van de inhoud van een databank» moet worden verstaan, verklaarde de minister van Justitie tijdens de parlementaire voorbereiding van de wet databanken dat «substantieel» en «niet substantieel» relatieve begrippen zijn die geval per geval moeten worden beoordeeld, hetzij door de partijen in het raam van de onderhandelingen over een contract, hetzij door de hoven en rechtbanken in het geval van een geschil.⁷⁰ Zeer terecht verklaarde hij tevens dat het criterium dat in aanmerking moet worden genomen om te beoordelen of het al dan niet om een substantieel deel gaat, gebaseerd moet zijn op de schade die wordt berokkend aan de investering van de producent van databanken. Indien het hergebruik of de opvraging van een deel van een databank schade berokkent aan de investering van de producent, moet dat deel als substantieel worden beschouwd.⁷¹ Hierbij mag niet uit het oog worden verloren dat de veroorzaakte schade kwalitatief van aard kan zijn (er wordt belangrijke informatie opgevraagd en/of hergebruikt) of kwantitatief van aard (er wordt veel informatie opgevraagd).⁷² Het is in ieder geval duidelijk dat het opvragen en/of hergebruiken van individuele elemen-

⁶⁵ STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *l.c.*, 300.

⁶⁶ Rechtsoverweging 44 richtlijn databanken en M.v.T., p. 17.

⁶⁷ Art. 2, 3°, wet databanken en art. 7, 2, b) en *in fine* richtlijn databanken.

⁶⁸ M.v.T., p. 17. Krachtens de memorie van toelichting kan de verspreiding van kopieën in een klas ter illustratie bij onderwijs niet worden beschouwd als een terbeschikkingstelling aan het publiek in de zin van art. 7, 2, b), van de richtlijn databanken (M.v.T., p. 26).

⁶⁹ M.v.T., p. 17. J.L. Gaster stelt dat in tegenstelling tot het recht van opvraging, het recht van hergebruik eerder handelingen betreft waarvan het doel een commercieel oogmerk heeft (GASTER, J.L., *l.c.*, 190-191).

⁷⁰ Verslag Van Overberghe, p. 7 en 18 en Verslag Goris, p. 7.

⁷¹ Verslag Goris, p. 7.

⁷² In deze zin ook: HAVELANGE, F., *l.c.*, 26.

⁵⁹ Cf. art. 11, sub 1, richtlijn databanken.

⁶⁰ Art. 12, derde lid, eerste zin, wet databanken.

⁶¹ Art. 12, derde lid, tweede zin, wet databanken. Cf. art. 11, sub 3, richtlijn databanken. Uit rechtsoverweging 56 richtlijn databanken leidt de memorie van toelichting terecht af dat de genoemde door de Raad van de E.U. te sluiten overeenkomsten slechts gesloten kunnen worden met landen die binnen hun rechtsorde een vergelijkbare bescherming bieden aan databanken die worden beschermd krachtens art. 12, eerste en tweede lid, wet databanken (M.v.T., p. 29).

⁶² Cf. art. 7, sub 1, richtlijn databanken.

⁶³ Art. 2, 2°, wet databanken en art. 7, 2, a) en *in fine* richtlijn databanken.

⁶⁴ M.v.T., p. 17.

ten die in een databank zijn opgenomen, niet onder het hier besproken recht vallen.⁷³ Dit is ook logisch daar het *sui generis*-recht wel de inhoud van een databank beschermt, maar niet de individuele elementen waaruit ze bestaat.⁷⁴ Geen bescherming wordt ook geboden voor het opvragen en/of hergebruiken van in kwalitatief of kwantitatief opzicht niet-substantiële delen van de inhoud van een databank.⁷⁵

Aan de zojuist aangestipte beperking van het recht van de producenten van databanken wordt wel een grens gesteld door art. 4, tweede lid, wet databanken. Laatstgenoemde bepaling stelt dat het herhaald en systematisch opvragen en/of hergebruiken van niet-substantiële delen van de inhoud van een databank niet is toegestaan indien deze handelingen strijdig zijn met een normale exploitatie van de databank of zij ongerechtvaardigde schade toebrengen aan de rechtmatige belangen van de producent van de databank.⁷⁶ De genoemde handelingen kunnen mogelijkerwijze schade toebrengen aan de investeringen van de producent.⁷⁷

I.v.m. de aan de producenten van databanken toegekende rechten mag ook het volgende niet uit het oog worden verloren. Het bestaan van het recht om het niet toegestaan opvragen en/of hergebruiken van het geheel of van een substantieel gedeelte van de inhoud van een databank te verbieden, leidt niet tot de creatie van een nieuw recht op de werken, gegevens of elementen zelf die in de databank zijn opgenomen.⁷⁸ Zo wordt hierdoor bijvoorbeeld geen bescherming geboden aan blote feiten of gegevens wanneer deze in een databank werden opgenomen.⁷⁹ Wanneer een derde bijgevolg via andere bronnen werken, gegevens of elementen verkrijgt die een substantieel gedeelte van de inhoud van een databank vormen, moet hij daartoe niet vooraf de toestemming van de producent van die databank verkrijgen.⁸⁰

Via de toekenning aan de producenten van databanken van de zojuist besproken rechten, wil men deze producenten niet alleen de mogelijkheid bieden om te kunnen optreden tegen de fabricage van een parasiterend concurrerend product, maar ook tegen een gebruiker die door zijn handelingen in kwalitatief of kwantitatief opzicht substantiële schade berokkent aan de investering van de producenten.⁸¹

⁷³ M.v.T., p. 20.

⁷⁴ STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *I.c.*, 299-300.

⁷⁵ M.v.T., p. 21. Voor een voorbeeld van hergebruik van een substantieel deel van een databank (publicatie en verspreiding van vele gegevens (kwantitatief)): Vz. Rb. Brussel, 16 maart 1999, *J.T.*, 1999, 305. Het hergebruik in de genoemde zaak bleek uit o.a. de bijna identieke onderverdeling van de verzamelde gegevens, dezelfde wijze van classificatie van de verzamelde gegevens, dezelfde opgenomen adressen en contactpersonen, en de overname van dezelfde typfouten. Er was in deze zaak sprake van hergebruik ondanks het weglaten van bepaalde gegevens uit de hergebruikte databank.

⁷⁶ Cf. art. 7, sub 5, richtlijn databanken.

⁷⁷ M.v.T., p. 21.

⁷⁸ Rechtsoverweging 46 richtlijn databanken.

⁷⁹ Rechtsoverweging 45 richtlijn databanken.

⁸⁰ M.v.T., p. 20 en 21. Voor een voorbeeld waarin er geen bewijs kon worden geleverd dat de verzamelde gegevens op autonome wijze werden verzameld, en dat een substantiële investering werd gedaan tot het verkrijgen van een eigen databank: Vz. Rb. Brussel, 16 maart 1999, *J.T.*, 1999, 305.

⁸¹ Rechtsoverweging 42 richtlijn databanken en M.v.T., p. 4.

E. Beperkingen aan de toegekende rechten

Bij de bespreking van de aan een producent van databanken toegekende rechten werd reeds gewezen op een beperking van deze rechten, namelijk het zonder toestemming onder bepaalde voorwaarden mogen opvragen en/of hergebruiken van niet-substantiële delen van de inhoud van een databank. Een andere beperking aan het recht van de producenten van databanken is de communautaire uitputting. Art. 4, derde lid, wet databanken bepaalt in dit verband dat de eerste verkoop in de E.U. van een kopie van een databank door de rechthebbende of met zijn toestemming, leidt tot uitputting van het recht om controle uit te oefenen op de doorverkoop van die kopie in de E.U.⁸² De in deze bepaling vervatte communautaire uitputting heeft enkel betrekking op de verkoop van materiële exemplaren van databanken.⁸³ Bijgevolg wordt door de *on line*-transmissie van een databank het recht om het hergebruik te verbieden niet uitgeput ten aanzien van die databank.⁸⁴ Het is zeer belangrijk te onderstrepen dat in dit laatstgenoemde geval, namelijk van een *on line*-transmissie van een databank, ook het recht niet wordt uitgeput om het hergebruik te verbieden van een materiële kopie van de databank of van een deel ervan, die door de ontvanger met instemming van de rechthebbende is gemaakt.⁸⁵

F. Uitzonderingen op de toegekende rechten

Krachtens art. 7 wet databanken kan de *rechtmatige gebruiker van databanken* een aantal handelingen stellen zonder de toestemming van de producent van databanken. Een eerste vraag is natuurlijk wie moet worden beschouwd als de rechtmatige gebruiker van een databank.

1° De rechtmatige gebruiker van een databank

De wet databanken definieert wat verstaan moet worden onder een «rechtmatige gebruiker». Het is de persoon die opvragingen verricht en/of de databank hergebruikt op een wijze die door de producent van de databank of bij wet is toegestaan.⁸⁶ Een rechtmatige gebruiker kan dus diegene zijn die met de houder van het *sui generis*-recht een licentieovereenkomst heeft gesloten waarbij deze laatste hem de databank ter beschikking stelt. In dit geval vloeit het rechtmatige gebruik voort uit de toestemming van de rechthebbende.⁸⁷

Rechtmatige gebruikers zijn evenwel ook personen die geen licentieovereenkomst hebben gesloten met de producent van een databank of zijn rechthebbende, maar die opvragingen verrichten en/of de databank hergebruiken op een wijze waarvoor het *sui generis*-recht niet geldt.⁸⁸ Rechtmatige gebruikers zijn dus ook de personen die bij de wet ge-

⁸² Cf. art. 7, sub 2, b), tweede zin, richtlijn databanken.

⁸³ M.v.T., p. 22.

⁸⁴ Rechtsoverweging 43 richtlijn databanken. Zie in dit verband ook: GASTER, J.L., *I.c.*, 190-191.

⁸⁵ Rechtsoverweging 43 richtlijn databanken.

⁸⁶ Art. 2, 4°, wet databanken.

⁸⁷ M.v.T., p. 18.

⁸⁸ M.v.T., p. 18.

machtigd zijn om gebruik te maken van een databank. Zo is bijvoorbeeld een persoon die een exemplaar van een databank bij een openbare bibliotheek leent een rechtmatig gebruiker, daar, zoals hierboven bleek, openbare uitlening niet onder de prerogatieven van de houder van het *sui generis*-recht valt.⁸⁹ Hetzelfde geldt wanneer een databank ter beschikking van een persoon wordt gesteld door middel van verkoop onder particulieren, of bij wege van een persoonlijke schenking, omdat deze vormen van terbeschikkingstelling niet onder het recht van hergebruik vallen. Het betreft hier immers geen terbeschikkingstelling van het publiek.⁹⁰

2° De toegestane uitzonderingen

Krachtens art. 7, eerste lid, 1°, wet databanken kan de rechtmatige gebruiker van een databank die op enige wettige wijze aan het publiek ter beschikking is gesteld, zonder de toestemming van de producent van de databank of zijn rechthebbende uitsluitend voor privé-gebruik een substantieel deel van de inhoud van een niet-elektronische databank opvragen.⁹¹ Deze uitzondering betreft enkel de opvraging van databanken, en niet het hergebruik, en geldt alleen voor niet-elektronische databanken. De woorden «uitsluitend voor privé-gebruik» hebben betrekking op het persoonlijk gebruik door een natuurlijk persoon, zelfs voor professionele doeleinden, alsook op het interne gebruik door een rechtspersoon.⁹² Hierdoor zijn slechts handelingen gesteld met een niet-commercieel oogmerk toegestaan.⁹³ Op te merken valt dat men zich op deze uitzondering enkel kan beroepen wanneer men voor de zojuist aangegeven doeleinden een substantieel deel van de inhoud van een niet-elektronische databank opvraagt. Men kan zich hierop dus nooit beroepen wanneer men de databank in zijn geheel opvraagt.

Krachtens art. 7, eerste lid, 2°, wet databanken kan de rechtmatige gebruiker van een databank die op enige wettige wijze aan het publiek ter beschikking is gesteld, zonder de toestemming van de producent van de databank of zijn rechthebbende, een substantieel deel van de inhoud van een databank opvragen ter illustratie bij onderwijs of voor wetenschappelijk onderzoek, voor zover zulks verantwoord is door de nagestreefde niet-winstgevende doelstelling.⁹⁴ Deze uitzondering geldt duidelijk voor alle databanken, zowel elektronische als niet-elektronische, en betreft ook enkel de opvraging, en dus niet het hergebruik. Met de woorden «ter illustratie bij onderwijs of voor wetenschappelijk onderzoek» worden dezelfde toestanden bedoeld als in art. 21, 22 en 46 A.W.⁹⁵ Volgens A. Strowel gaat het hier in ieder geval en-

kel om onderwijs en onderzoek in een niet-commercieel kader, en kan men zich op deze uitzondering niet beroepen in verband met het onderzoek in een bedrijf.⁹⁶ Dit leidt hij af uit het feit dat de bedoelde opvraging slechts is toegestaan voor zover ze verantwoord is door de nagestreefde niet-winstgevende doelstelling.⁹⁷

De in art. 7, eerste lid, 2°, wet databanken bepaalde uitzondering geldt enkel wanneer men voor de zojuist aangegeven doeleinden, en onder de aangestipte voorwaarden, een substantieel deel van de inhoud van een databank opvraagt. Men kan zich op deze uitzondering dus nooit beroepen wanneer men de databank in zijn geheel opvraagt. Tevens is het zo dat wanneer men zich op deze uitzondering beroept, men de naam van de producent en de benaming van de databank moet vermelden.⁹⁸

Overeenkomstig art. 7, eerste lid, 3°, wet databanken kan de rechtmatige gebruiker van een databank die op enige wettige wijze aan het publiek ter beschikking is gesteld, zonder de toestemming van de producent van de databank of zijn rechthebbende een substantieel deel van de inhoud van een databank opvragen en/of hergebruiken om de openbare veiligheid te waarborgen of om in een administratieve of gerechtelijke procedure aan te wenden.⁹⁹ De Belgische wetgever opteerde voor deze uitzondering, daar de mogelijkheid bestaat dat verscheidene openbare diensten zoals de Staatsveiligheid en de rechterlijke orde in het raam van hun opdrachten, substantiële delen van databanken moeten gebruiken, opvragen of hergebruiken, en de inhoud ervan aan de bevoegde instanties moeten mededelen.¹⁰⁰ Het begrip «openbare veiligheid» omvat krachtens de memorie van toelichting bij de wet databanken inzonderheid de opdrachten waarmee de Staatsveiligheid is belast.¹⁰¹ Ook het gebruik door het departement van Justitie en de politiediensten kan hieronder worden begrepen.¹⁰² Opgemerkt moet worden dat ook deze uitzondering zowel voor elektronische als voor niet-elektronische databanken geldt, en dat zij slechts handelingen zonder commercieel oogmerk toestaat.¹⁰³ Wel betreft het hier een uitzondering op zowel de opvraging als het hergebruik. Zij geldt bovendien enkel wanneer voor de aangegeven doeleinden een substantieel deel van de inhoud van een databank wordt opgevraagd en/of hergebruikt. Men kan zich hierop dus nooit beroepen wanneer men de databank in zijn geheel opvraagt en/of hergebruikt.

⁸⁹ M.v.T., p. 18.

⁹⁰ M.v.T., p. 18.

⁹¹ Art. 9, a), richtlijn databanken. In art. 7 wet databanken moet onder het begrip «producent van de databank», afhankelijk van het geval, de persoon worden verstaan die oorspronkelijk in het bezit kwam van het *sui generis*-recht, dan wel door bijvoorbeeld een overeenkomst of erfopvolging (in deze zin: M.v.T., p. 26). Wij spreken i.v.m. dit art. 7 dan ook steeds over de producent van een databank of zijn rechthebbende.

⁹² M.v.T., p. 26.

⁹³ Rechtsoverweging 50 richtlijn databanken.

⁹⁴ Cf. art. 9, b), richtlijn databanken.

⁹⁵ M.v.T., p. 26.

⁹⁶ STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», l.c., 301.

⁹⁷ Krachtens rechtsoverweging 36 van de richtlijn databanken heeft «wetenschappelijk onderzoek» betrekking zowel op natuurwetenschappen als op menswetenschappen.

⁹⁸ Art. 7, tweede lid, wet databanken. Cf. art. 9, b), richtlijn databanken.

⁹⁹ Cf. art. 9, c), richtlijn databanken.

¹⁰⁰ M.v.T., p. 27.

¹⁰¹ M.v.T., p. 27.

¹⁰² In deze zin moet worden gelezen: Verslag Van Overberghe, p. 17.

¹⁰³ Rechtsoverweging 50 richtlijn databanken.

3° Het dwingend karakter van de in de wet databanken bepaalde uitzonderingen

Krachtens art. 11 wet databanken zijn de bepalingen van art. 7, en bijgevolg de hierin vervatte uitzonderingen, van dwingend recht. Dit betekent dat in een (licentie)overeenkomst betreffende de exploitatie van databanken van deze wettelijk bepaalde uitzonderingen niet contractueel kan worden afgeweken, op straffe van nietigheid van de afwijkende contractuele afspraak. Zo is het bijvoorbeeld niet mogelijk dat gebruikers worden gedwongen contractueel in te stemmen met een overeenkomst die de draagwijdte van de uitzonderingen beperkt. Tevens kunnen deze gebruikers niet contractueel instemmen met een overeenkomst waarin een vergoeding wordt bepaald als tegenprestatie voor de handelingen die onder de wettelijke uitzonderingen vallen. De memorie van toelichting bij de wet databanken bepaalt bovendien uitdrukkelijk dat dit dwingende karakter niet kan worden omzeild door in een overeenkomst te verwijzen naar een buitenlandse wet die voor de producenten gunstiger is. Een bepaling in een overeenkomst waardoor een andere dan de Belgische wetgeving van toepassing is op de handelingen die vallen onder de wettelijk bepaalde uitzonderingen, wanneer deze handelingen in België worden verricht, is bijgevolg strijdig met het dwingende karakter van de wettelijk bepaalde uitzonderingen.¹⁰⁴

G. De rechten en verplichtingen van de rechtmatige gebruikers

In art. 8, 9 en 10 wet databanken zijn de rechten en verplichtingen van de rechtmatige gebruikers van databanken terug te vinden. Wat de inhoud van het begrip «rechtmatige gebruiker» betreft, kan worden verwezen naar wat we in dit verband schreven i.v.m. de uitzonderingen op de toegekende rechten.

1° De rechten

Krachtens art. 8, eerste lid, wet databanken kan de producent van een databank die op enigerlei wijze ter beschikking van het publiek is gesteld, de rechtmatige gebruiker van die databank niet beletten in kwalitatief of kwantitatief opzicht niet-substantiële delen van de inhoud van die databank voor welk doel ook op te vragen en/of te hergebruiken.¹⁰⁵ Wel moet hieraan worden toegevoegd dat voor zover de rechtmatige gebruiker slechts toestemming heeft om een deel van de databank op te vragen en/of te hergebruiken, het zojuist genoemde in art. 8, eerste lid, vervatte recht ook alleen voor dat deel geldt.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Zie over dit alles: M.v.T., p. 25 en Verslag van Overberghe, p. 7 en 8.

¹⁰⁵ Cf. art. 8, sub 1, eerste zin, richtlijn databanken.

¹⁰⁶ Art. 8, tweede lid, wet databanken. Cf. art. 8, sub 1, tweede zin, richtlijn databanken.

Opgemerkt moet worden dat dit art. 8 wet databanken van dwingend recht is, en dat er bijgevolg niet contractueel van kan worden afgeweken.¹⁰⁷

2° De verplichtingen

Krachtens art. 9 wet databanken mag de rechtmatige gebruiker van een databank die op enigerlei wijze ter beschikking van het publiek is gesteld, geen handelingen verrichten die in strijd zijn met een normale exploitatie van die databank, of waardoor ongerechtvaardigde schade wordt toegebracht aan de rechtmatige belangen van de producent van de databank.¹⁰⁸ De in dit art. 9 gebruikte uitdrukking «handelingen verricht door de rechtmatige gebruiker van een databank» moet in ruime zin worden opgevat. Hieronder vallen alle handelingen die worden verricht door de rechtmatige gebruiker, daaronder begrepen de opvraging en/of het hergebruik van substantiële delen van de inhoud van een databank die bij wet zijn toegestaan.¹⁰⁹

De rechtmatige gebruiker van een databank die op enigerlei wijze ter beschikking van het publiek is gesteld, mag krachtens art. 10 wet databanken de houder van een auteursrecht of van een naburig recht op de in die databank vervatte werken of prestaties geen nadeel berokkenen.¹¹⁰ Wanneer een databank dus bestaat uit beschermde werken en prestaties, moet de rechtmatige gebruiker het auteursrecht en de naburige rechten die deze werken en prestaties beschermen, respecteren. Dit geldt voor alle handelingen die de rechtmatige gebruiker van de databank verricht, waarbij het onbelangrijk is of het nu gaat om handelingen die hem contractueel zijn toegestaan, dan wel op basis van de wet.¹¹¹

De zojuist besproken verplichtingen die op de rechtmatige gebruiker rusten krachtens art. 9 en 10 wet databanken, zijn van dwingend recht, waardoor er dus contractueel niet van mag worden afgeweken.¹¹²

H. De duur van het sui generis-recht

De duur van het aan de producenten van databanken toegekende *sui generis*-recht wordt geregeld in art. 6 wet databanken. Het toegekende recht bestaat vanaf het tijdstip waarop de fabricage van de databank is voltooid. Het verstrijkt vijftien jaar na 1 januari van het jaar volgend op de datum van de genoemde voltooiing.¹¹³ Wanneer nu een databank vóór het verstrijken van de zojuist genoemde termijn op enigerlei wijze ter beschikking van het publiek wordt gesteld, verstrijkt de beschermingstermijn m.b.t. die databank vijf-

¹⁰⁷ Art. 11 wet databanken. M.v.T., p. 27. Cf. art. 15, richtlijn databanken, dat bepaalt dat elk met deze bepaling strijdig contractueel beding nietig is.

¹⁰⁸ Cf. art. 8, sub 2, richtlijn databanken.

¹⁰⁹ M.v.T., p. 28.

¹¹⁰ Cf. art. 8, sub 3, richtlijn databanken.

¹¹¹ M.v.T., p. 28.

¹¹² Art. 11 wet databanken. Cf. art. 15 richtlijn databanken, dat bepaalt dat elk met deze bepalingen strijdig contractueel beding nietig is.

¹¹³ Art. 6, eerste lid, wet databanken en art. 10, sub 1, richtlijn databanken.

tien jaar na 1 januari van het jaar volgend op de datum waarop de databank voor het eerst ter beschikking van het publiek werd gesteld.¹¹⁴ De bescherming kan dus maximum 31 jaar bedragen.

Een grote eigenheid van vele databanken is dat zij voortdurend of op regelmatige tijdstippen worden aangevuld en/of geactualiseerd. De vraag rijst dan ook of deze aanvulling of actualisering een invloed heeft op de beschermingsduur. In dit verband bepaalt art. 6, derde lid, wet databanken dat met elke in kwalitatief of kwantitatief opzicht substantiële wijziging van de inhoud van de databank, en met name elke substantiële wijziging ten gevolge van opeenvolgende toevoegingen, weglatingen of wijzigingen, die in kwantitatief of kwalitatief opzicht getuigt van een nieuwe substantiële investering, voor de door die investering ontstane databank een eigen beschermingstermijn ingaat.¹¹⁵ Uit deze bepaling volgt dus dat bij elke substantiële wijziging van de inhoud van een databank die een substantiële investering heeft vereist, voor de aldus ontstane databank een eigen beschermingstermijn ingaat. Zoals uit art. 6, derde lid, wet databanken blijkt, kan deze substantiële wijziging onder meer bestaan in opeenvolgende toevoegingen, weglatingen of wijzigingen.¹¹⁶ Zo ook kan een grondige controle van de inhoud van een databank gelden als een nieuwe substantiële investering die een nieuwe beschermingstermijn doet ingaan.¹¹⁷ Het is belangrijk te onderstrepen dat de databank waarvoor aldus een eigen beschermingstermijn geldt, die is welke het resultaat is van de substantiële wijziging van de inhoud van een bestaande, voorafgaande databank. Voor de voorafgaande versie van de databank geldt geen nieuwe beschermingstermijn.¹¹⁸

Gelet op de zojuist vermelde regelen, op grond waarvan de beschermingsduur wordt berekend, rijst de vraag wie moet bewijzen op welke datum de fabricage van een databank is voltooid, en dat de inhoud van een databank op zodanige wijze substantieel is gewijzigd dat aan de aldus ontstane databank een eigen beschermingstermijn kan worden toegekend. Krachtens art. 6, vierde lid, wet databanken ligt deze bewijslast op de producent van de databank.¹¹⁹ Voor deze oplossing werd gekozen, daar derden dit alles niet makkelijk zullen kunnen bewijzen, en de producent in beginsel, wat deze bewijsvoering betreft, over de nodige gegevens beschikt.¹²⁰ Het is producenten van databanken dus aan te bevelen de nodige middelen en technieken te ontwikkelen teneinde de nodige bewijsmiddelen te kunnen verzamelen en te bewaren.¹²¹ Volgens de minister van Justitie, tijdens de parlementaire voorbereiding van de wet databanken, zou een voorzichtige producent zijn databank kunnen laten registreren, teneinde deze een vaste datum te geven.¹²²

I. Enkele andere kenmerken van het *sui generis*-recht

Naast de duur, vervat in art. 6, zijn in de wet databanken nog een aantal andere kenmerken van het toegekende *sui generis*-recht terug te vinden. Art. 5 wet databanken bepaalt uitdrukkelijk dat het aan producenten van databanken toegekende *sui generis*-recht een roerend recht is, dat overgaat bij erfopvolging, en vatbaar is voor gehele of gedeeltelijke overdracht, overeenkomstig de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek (B.W.). Tevens kan in verband ermee een al dan niet exclusieve licentie worden verleend.¹²³

Uit dit art. 5 vloeit dus voort dat men het *sui generis*-recht in zijn geheel, of bepaalde deelaspecten ervan, bij overeenkomst kan overdragen. Men kan evenwel ook minder ver gaan en i.v.m. dit recht in zijn geheel, of i.v.m. bepaalde deelaspecten ervan, een al dan niet exclusieve licentie verlenen. Opgemerkt moet wel worden dat m.b.t. het *sui generis*-recht een volledige contractuele vrijheid heerst.¹²⁴ Zo zijn er geen regelen bepaald i.v.m. de vorm van de overeenkomsten waarbij over dit recht wordt gecontracteerd, of i.v.m. de inhoud van deze overeenkomsten.

J. Samenloop met andere beschermingsregimes

Het *sui generis*-recht geldt ongeacht of de databank, of de inhoud ervan, op enige andere wijze wordt beschermd, bijvoorbeeld door het auteursrecht en/of door andere rechten.¹²⁵ Concreet brengt dit mee dat een databank waarvoor het *sui generis*-recht geldt, ook (cumulatief) kan worden beschermd door het auteursrecht, indien ze natuurlijk aan de auteursrechtelijke beschermingsvoorwaarden voldoet.¹²⁶ Ook is het onbelangrijk, wat de vraag betreft of een databank door het hier besproken *sui generis*-recht kan worden beschermd, of de inhoud ervan door het auteursrecht of de naburige rechten, dan wel door enig ander recht, zoals het merkenrecht, wordt beschermd.

De wet databanken bepaalt ook uitdrukkelijk dat het specifieke recht de bestaande rechten op de werken, gegevens of andere elementen opgenomen in een databank onverlet laat.¹²⁷ Dit brengt o.a. mee dat men bij het samenstellen van databanken zeer voorzichtig moet zijn. Wanneer men bijvoorbeeld auteursrechtelijk beschermde werken in een databank wil opnemen, en dit opnemen niet onder één van de uitzonderingen op de rechten van een auteur valt, zal men voor deze opname de toestemming van de auteur van de op te nemen werken moeten verkrijgen. Wanneer men de toe-

¹²³ Cf. tevens art. 7, sub 3, richtlijn databanken.

¹²⁴ M.v.T., p. 22.

¹²⁵ Art. 3, tweede lid, wet databanken. Cf. art. 7, sub 4, richtlijn databanken.

¹²⁶ Verslag Van Overberghe, p. 14-15. Zie over de mogelijke auteursrechtelijke bescherming van databanken, *infra*: sub IV, B. Wel moet hier reeds worden aangestipt dat indien een databank zowel door het hier besproken *sui generis*-recht wordt beschermd als door het auteursrecht, beide rechten in principe aan verschillende personen toekomen. Terwijl het auteursrecht aan de echte maker van een databank (= een fysieke persoon) toekomt, komt het *sui generis*-recht toe aan de investeerder (producent) (Verslag Van Overberghe, p. 15).

¹²⁷ Art. 3, tweede lid, wet databanken en art. 7, sub 4, richtlijn databanken. Cf. tevens art. 13 richtlijn databanken.

¹¹⁴ Art. 6, tweede lid, wet databanken en art. 10, sub 2, richtlijn databanken.

¹¹⁵ Art. 10, derde lid, richtlijn databanken.

¹¹⁶ M.v.T., p. 23 en Verslag van Overberghe, p. 7.

¹¹⁷ Rechtsoverweging 55 richtlijn databanken.

¹¹⁸ M.v.T., p. 23.

¹¹⁹ Cf. rechtsoverweging 53 en 54 richtlijn databanken.

¹²⁰ M.v.T., p. 23.

¹²¹ In deze zin: GASTER, J.L., *l.c.*, 191.

¹²² Verslag Goris, p. 7.

stemming krijgt om bepaalde auteursrechtelijk beschermde werken in een databank op te nemen, zal men er bovendien voor moeten zorgen dat de opname gebeurt op de wijze die in de overeenkomst met de rechthebbende op het auteursrecht werd overeengekomen.¹²⁸ In dit verband stellen de rechtsoverweging 18 richtlijn databanken en de memorie van toelichting bij de wet databanken bovendien zeer terecht dat wanneer een auteur ingevolge een niet-exclusieve licentie toestaat dat een aantal van zijn werken in een databank worden opgenomen, het niet-exclusieve karakter van de licentie meebrengt dat een derde deze werken, wanneer hij hier toe de toestemming van de rechthebbende bezit, ook kan gebruiken zonder dat de producent van de databank hem zijn recht kan tegenwerpen. Dit alles geldt natuurlijk op voorwaarde dat in de persoon van die derde geen sprake is van opvraging en/of hergebruik van de databank van de producent.¹²⁹ Men moet er, als producent van een databank, ook voor zorgen dat men i.v.m. de opgeslagen beschermde elementen ook die handelingen mag stellen die noodzakelijk zijn om de databank bijvoorbeeld te kunnen gebruiken, exploiteren en commercialiseren.

K. Optreden tegen inbreuken op het sui generis-recht

In de op 14 november 1998 in werking getreden wetgeving die het *sui generis*-recht voor de producenten van databanken invoert, zijn bepalingen terug te vinden in verband met de bestrijding van inbreuken op dit recht.¹³⁰

1° De burgerlijke vordering

a) Algemeen

Teneinde zijn recht te handhaven, kan de producent van een databank een burgerlijke vordering instellen. Het is de rechtbank van eerste aanleg die kennisneemt van vorderingen betreffende het recht van de producenten van databanken waarvan het bedrag hoger is dan 75.000 frank.¹³¹ Van vorderingen waarvan het bedrag de 75.000 frank niet te boven gaat neemt de vrederechter kennis.

b) De bevoegdheid van de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg

Teneinde in dringende gevallen snel en efficiënt te kunnen optreden tegen inbreuken, bevat de wet van 10 augustus 1998 een regeling die aan de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg een bijzondere bevoegdheid verleent.¹³² Krachtens art. 2, eerste lid, van de wet van 10 augustus 1998 stelt de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg het bestaan vast van inbreuken op het recht van producenten van databanken, en beveelt hij dat daaraan een einde wordt gemaakt, onverminderd de bevoegdheid van deze

rechtbank.¹³³ De voorzitter kan niet alleen bevelen dat een einde moet worden gemaakt aan de betwiste handeling, maar ook dat het vonnis, op de wijze die hij geschikt acht, geheel of gedeeltelijk wordt bekendgemaakt op kosten van de verweerder.¹³⁴ De vordering in kwestie moet worden ingesteld en behandeld zoals in kort geding, en hierover wordt uitspraak gedaan niettegenstaande enige vervolging die voor de strafrechter wegens dezelfde feiten wordt ingesteld.¹³⁵ Het vonnis van de voorzitter is uitvoerbaar bij voorraad, niettegenstaande enig rechtsmiddel en zonder borgstelling, tenzij de rechter heeft bevolen dat een borg moet worden gesteld.¹³⁶

Beklemtoond moet worden dat aan de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, zetelende zoals in kort geding, niet de toekenning van schadevergoeding wegens een vastgestelde inbreuk kan worden gevraagd. Hiervoor moet men een procedure ten gronde instellen bij de vrederechter of bij de rechtbank van eerste aanleg, afhankelijk van het bedrag van de vordering.¹³⁷

2° De strafvordering

De regelen inzake de strafvordering zijn terug te vinden in art. 13 tot en met 17 wet databanken. Opgemerkt moet worden dat deze regelen in grote mate analoog zijn aan welke die terug zijn te vinden in de art. 80 tot en met 86 van de auteurswet van 30 juni 1994 (A.W.).

In art. 13 wet databanken wordt het misdrijf van namaaking geregeld.¹³⁸ Zoals i.v.m. art. 80 A.W., kan worden aangenomen dat dit misdrijf geen klachtdelict is. Het kan door het openbaar ministerie ambtshalve worden vervolgd, zonder dat een voorafgaande klacht door een benadeelde moet worden ingediend.

Men maakt zich allereerst aan het misdrijf van namaking schuldig wanneer men kwaadwillig of bedrieglijk inbreuk pleegt op het recht van de producenten van databanken.¹³⁹ Men maakt zich aan dit misdrijf ook schuldig door de kwaadwillige of bedrieglijke aanwending van de naam van een pro-

¹³³ Het is dus duidelijk dat de vordering tot staken uit dit art. 2, eerste lid, een bijkomend instrument is. Een belanghebbende beschikt dus nog steeds over de gewone proceduremiddelen, namelijk over een vordering in kort geding en een vordering ten gronde.

¹³⁴ Art. 2, vijfde lid, wet 10 augustus 1998.

¹³⁵ Art. 2, tweede en derde lid, wet 10 augustus 1998.

¹³⁶ Art. 2, vierde lid, wet 10 augustus 1998. Voor een voorbeeld van de hier besproken vordering tot staken: Vz. Rb. Brussel, 16 maart 1999, *J.T.*, 1999, 305. In deze zaak werd geen publicatie van het vonnis bevolen, daar deze niet verantwoord werd geacht, omdat de inbreuk zich nog niet had voltrokken. Een dwangsom van 100.000 frank per verspreid exemplaar van de inbreukmakende databank, en dit vanaf de betekening van het vonnis, leek de belangen van de eisende partij voldoende te beschermen en de geplande inbreuk te beletten.

¹³⁷ Opgemerkt moet wel worden dat men na een stakingsbevel te hebben verkregen een vordering tot schadevergoeding kan instellen, maar dat men hiertoe natuurlijk niet verplicht is.

¹³⁸ Aangezien de wetgever het *sui generis*-recht van de producenten van databanken als een naburig recht kwalificeert (cf. *supra*: sub III, A), worden de in art. 13 omschreven inbreuken als namaak gekwalificeerd (M.v.T., p. 29).

¹³⁹ Art. 13, eerste lid, wet databanken.

¹²⁸ Zie in dit verband rechtsoverweging 18 richtlijn databanken.

¹²⁹ Rechtsoverweging 18 richtlijn databanken en M.v.T., p. 19.

¹³⁰ Cf. art. 12 richtlijn databanken.

¹³¹ Cf. art 3 wet 10 augustus 1998, waardoor art. 569, eerste lid, 7°, Ger. W. wordt gewijzigd.

¹³² Cf. art. 4 wet 10 augustus 1998 waardoor art. 587, eerste lid, Ger. W. wordt aangevuld.

ducent van databanken of van enig door hem gebruikt distinctief kenmerk (bijvoorbeeld een merk of logo) om zijn prestatie aan te duiden.¹⁴⁰ Van het misdrijf van namaking is ook sprake wanneer men bewust nagemaakte databanken hergebruikt, in voorraad heeft om te worden hergebruikt of op het Belgische grondgebied invoert voor commerciële doeleinden.¹⁴¹ Het laatst omschreven misdrijf van namaking heeft dus betrekking op de verschillende wijzen (elke vorm) van het aan het publiek ter beschikking stellen van de inhoud van een databank of van een substantieel deel ervan die onder het begrip «hergebruik» vallen, d.w.z. niet alleen op de verspreiding van materiële exemplaren, maar ook bijvoorbeeld op de elektronische transmissie.¹⁴² Opgemerkt moet wel worden dat uit de memorie van toelichting bij de wet databanken blijkt dat art. 13, derde lid, zo moet worden gelezen dat de woorden «commerciële doeleinden» betrekking hebben op al de in art. 13, derde lid, opgesomde handelingen, en dus niet alleen op de invoer in België.¹⁴³ Dit heeft tot gevolg dat sectoren zoals het onderwijs, buiten het toepassingsgebied van deze bepaling vallen.¹⁴⁴

Krachtens het vierde lid van art. 13 wet databanken zijn de bepalingen van boek I van het Strafwetboek, met inbegrip van hoofdstuk VII en art. 85, van toepassing op het misdrijf van namaking. Krachtens art. 14, eerste lid, wet databanken wordt het misdrijf van namaking gestraft met een geldboete van 100 tot 100.000 frank. Elke herhaling van dit misdrijf wordt gestraft met een gevangenisstraf van drie maanden tot twee jaar en met een geldboete van 100 tot 100.000 frank of met één van die straffen alleen.¹⁴⁵ Bovendien kan de rechter bij herhaling hetzij de definitieve, hetzij de tijdelijke sluiting bevelen van de inrichting van de veroordeelde.¹⁴⁶

Een belangrijke bepaling is art. 15 wet databanken. Krachtens deze bepaling kunnen de hoven en rechtbanken bevelen dat de beslissingen die worden gewezen met toepassing van art. 13 wet databanken moeten worden aangeplakt voor de duur die zij bepalen, zowel binnen als buiten de gebouwen van de overtreder en op diens kosten, of dat het vonnis op kosten van de overtreder in dagbladen of op enige andere wijze (bijvoorbeeld via uitzending op radio of televisie) moet worden bekendgemaakt.

Een voor de praktijk zeer belangrijke bepaling is die welke stipuleert dat de rechtspersonen burgerlijk aansprakelijk zijn voor de veroordeling tot het betalen van schadevergoeding, boeten, kosten, verbeurdverklaringen, teruggaven en geldstraffen van welke aard ook die wegens overtreding van de bepalingen inzake het *sui generis*-recht van de producenten van databanken worden uitgesproken tegen hun bestuurders, lasthebbers of aangestelden.¹⁴⁷ In dezelfde mate kunnen de leden van handelsverenigingen zonder rechtspersoonlijkheid burgerlijk aansprakelijk worden gesteld wan-

neer de overtreding door een vennoot, zaakvoerder, aangeselde of lasthebber is begaan naar aanleiding van een verichting die tot de activiteit van de vereniging behoort.¹⁴⁸

Krachtens art. 17 wet databanken kunnen de ontvangsten en de verbeurdverklarde voorwerpen aan de burgerlijke partij worden toegewezen in mindering of ten belope van het geleden nadeel.

3° Beslag inzake namaak

Door art. 33 wet databanken wordt de procedure van het beslag inzake namaak uitdrukkelijk uitgebreid tot de houders van naburige rechten. Daar de wetgever het hier besproken *sui generis*-recht als een naburig recht beschouwt, kunnen de producenten van databanken ook op deze procedure een beroep doen. De wetgever heeft ervoor geopteerd dit uitdrukkelijk te bepalen in art. 1481, eerste lid, Ger. W.

L. Overgangsbepalingen

De vraag rijst natuurlijk m.b.t. welke databanken, in de tijd gezien, het *sui generis*-recht juist geldt. In dit verband bepaalt art. 18, eerste lid, wet databanken dat dit recht geldt voor databanken die zijn voltooid na 31 december 1982. Maar voor databanken die zijn voltooid tussen 1 januari 1983 en 31 december 1997, en die op 1 januari 1998 aan de beschermingsvoorwaarden voldoen om een beroep te kunnen doen op het *sui generis*-recht, bedraagt de duur van de bescherming vijftien jaar te rekenen vanaf 1 januari 1998.¹⁴⁹

Krachtens art. 34 wet databanken wordt geen afbreuk gedaan aan de bij wet of op grond van een rechtshandeling verkregen rechten, noch aan de exploitatiehandelingen verricht vóór 14 november 1998. Dit heeft tot gevolg dat de wet databanken slechts van toepassing is op feiten die zich voordeden na 14 november 1998.¹⁵⁰ Zo ook zullen overeenkomsten die werden gesloten vóór 14 november 1998 geen nadeel ondervinden als gevolg van het feit dat de databanken waarop de overeenkomsten betrekking hebben, werden geproduceerd tussen 1 januari 1983 en 31 december 1997, en beschermd worden vanaf 1 januari 1998. De overeenkomsten worden verder uitgevoerd en de bescherming van de databanken zal daaraan geen afbreuk doen.¹⁵¹

IV. DE AUTEURSRECHTELIJKE BESCHERMING VAN DATABANKEN

A. Algemeen

Dat databanken auteursrechtelijk beschermd kunnen worden wanneer ze aan de auteursrechtelijke beschermingsvoorwaarden voldoen, werd reeds lange tijd algemeen aanvaard. In de richtlijn databanken wordt dit uitdrukkelijk bevestigd.

¹⁴⁰ Art. 13, tweede lid, wet databanken, dat hieraan toevoegt dat dergelijke prestaties als nagemaakt worden beschouwd.

¹⁴¹ Art. 13, derde lid, wet databanken.

¹⁴² M.v.T., p. 30.

¹⁴³ Zie in dit verband: M.v.T., p. 30.

¹⁴⁴ M.v.T., p. 30.

¹⁴⁵ Art. 14, tweede lid, eerste zin, wet databanken.

¹⁴⁶ Art. 14, tweede lid, tweede zin, wet databanken.

¹⁴⁷ Art. 16, eerste lid, wet databanken.

¹⁴⁸ Art. 16, tweede lid, wet databanken.

¹⁴⁹ Art. 14, sub 3 en 5, richtlijn databanken.

¹⁵⁰ Verslag Van Overberghe, p. 26.

¹⁵¹ Verslag Van Overberghe, p. 26-27.

B. Welke databanken worden auteursrechtelijk beschermd?

In de A.W. werd een art. 20bis ingevoerd, dat uitdrukkelijk erkent dat databanken auteursrechtelijk beschermd kunnen worden.¹⁵² Krachtens art. 20bis, eerste lid, A.W. worden databanken auteursrechtelijk beschermd wanneer ze door de keuze of de rangschikking van de stof (inhoud) een eigen intellectuele schepping van de auteur vormen.¹⁵³ De gestelde beschermingsvoorwaarde dat de databank het resultaat moet zijn van een eigen intellectuele schepping van de auteur, heeft dezelfde inhoud als de in het auteursrecht vereiste originaliteit.¹⁵⁴ Deze eigen intellectuele schepping, en dus de vereiste originaliteit, moeten terug te vinden zijn in de originele keuze of rangschikking van de in de databank vervatte stof.¹⁵⁵ Een voorbeeld van een geval waarin geen sprake kan zijn van originaliteit is te vinden in rechtspraak 19 richtlijn databanken. Hierin wordt gezegd dat de compilatie van verschillende vastleggingen van muziekuitvoeringen op een CD normaliter niet auteursrechtelijk beschermd kan worden, daar zij niet aan de vereiste originaliteit voldoet.

Hoewel dit niet uitdrukkelijk in de A.W. wordt bepaald, worden er geen andere criteria toegepast om te bepalen of een databank voor auteursrechtelijk bescherming in aanmerking komt.¹⁵⁶ Zo mogen bijvoorbeeld geen kwalitatieve of esthetische criteria worden toegepast.¹⁵⁷

Wanneer databanken auteursrechtelijk worden beschermd, dan geldt de geboden bescherming, in tegenstelling tot het *sui generis*-recht voor producenten ervan, niet voor de inhoud van de databank.¹⁵⁸ Het auteursrecht beschermt slechts de originele structuur van de databank.¹⁵⁹ Dit blijkt ook zeer duidelijk uit art. 5, aanhef richtlijn databanken, waarin wordt bepaald dat de maker van een databank een aantal exclusieve rechten bezit m.b.t. de voor auteursrechtelijke bescherming in aanmerking komende *uitdrukkingsvorm* van de databank. Beschermd wordt dus de uitdrukkingsvorm van de databank.¹⁶⁰

Opgemerkt moet worden dat het begrip «databank» de inhoud heeft die hieraan hierboven werd gegeven. Zo bepaalt art. 20bis, derde lid, A.W., in overeenstemming met art. 1, sub 2 richtlijn databanken, dat onder een databank een ver-

zameling van werken, gegevens of andere zelfstandige elementen moet worden verstaan, die systematisch of methodisch geordend en afzonderlijk met elektronische middelen of anderszins toegankelijk zijn.¹⁶¹

I.v.m. de auteursrechtelijke bescherming van databanken moeten een aantal preciseringen worden aangebracht. Hoewel dit niet uitdrukkelijk in de A.W. werd opgenomen, is het zo dat de auteursrechtelijke bescherming van databanken enkel geldt voor de databanken op zichzelf. Deze bescherming geldt niet voor computerprogramma's die worden gebruikt bij de fabricage of de werking van met elektronische middelen toegankelijke databanken.¹⁶² Tevens is het zo dat de voor databanken geldende auteursrechtelijke bescherming niet wordt uitgebreid tot de inhoud van de databank, en met name niet tot de werken, gegevens of elementen die in de databank werden of zijn opgenomen.¹⁶³ Of deze inhoud kan worden beschermd op grond van bijvoorbeeld het auteursrecht, hangt af van het feit of die inhoud aan de gestelde beschermingsvoorwaarden, bijvoorbeeld uit het auteursrecht, voldoet.¹⁶⁴

Opgemerkt moet ook worden dat wanneer een databank auteursrechtelijk wordt beschermd, deze auteursrechtelijke bescherming de bestaande rechten op de inhoud van de databank, en met name op de werken, gegevens of andere elementen vervat in de databank, onverlet laat.¹⁶⁵ In dit verband bepaalt rechtsoverweging 26 richtlijn databanken dat de door respectievelijk het auteursrecht en de naburige rechten beschermde werken en prestaties die in een databank zijn opgenomen, het voorwerp blijven van deze exclusieve rechten en niet zonder toestemming van de rechthebbende of diens rechtsopvolgers in de databank mogen worden opgenomen of daaruit mogen worden opgevraagd.

C. De houder van de rechten op een auteursrechtelijk beschermde databank

De auteur van een databank is de persoon die de databank daadwerkelijk totstandbrengt. Hij verkrijgt ten originele titel alle op deze databank rustende auteursrechtelijke prerogatieven, zowel de vermogens- als de morele rechten. Wat auteursrechtelijk beschermde databanken betreft wordt dus aangesloten bij de regeling die geldt voor alle auteursrechtelijk beschermde werken, en die is terug te vinden in o.a. art. 6 A.W.

Ook m.b.t. de vraag, wanneer aan de totstandkoming van een databank door verschillende personen wordt gewerkt, wie van deze personen als auteur van de databank kan worden gekwalificeerd, en hoe de rechten op een dergelijke da-

¹⁵² Cf. art. 20bis, eerste lid, A.W. Deze bepaling werd ingevoerd door art. 19 wet databanken, in uitvoering van art. 3, sub 1, eerste zin, richtlijn databanken.

¹⁵³ Cf. art. 3, sub 1, eerste zin, richtlijn databanken.

¹⁵⁴ In deze zin: M.v.T., p. 44 en Verslag Van Overberghe, p. 18. Zie over de originaliteit in het auteursrecht: VANHEES, H., «De auteurswet van 30 juni 1994», in *Handels- en economisch recht - Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Antwerpen, Kluwer, 1998, art. 1, nr. 6.

¹⁵⁵ M.v.T., p. 45.

¹⁵⁶ Cf. art. 3, sub 1, tweede zin, richtlijn databanken. Zie tevens: M.v.T., p. 43.

¹⁵⁷ Rechtsoverweging 16 richtlijn databanken en M.v.T., p. 32 en 43.

¹⁵⁸ M.v.T., p. 5.

¹⁵⁹ M.v.T., p. 5. Rechtsoverweging 5 richtlijn databanken. GASTER, J.L., *l.c.*, 190 en HAVELANGE, F., *l.c.*, 27.

¹⁶⁰ In deze zin ook: M.v.T., p. 33.

¹⁶¹ Voor de toelichting van dit begrip verwijzen we naar wat we hierover reeds in deze bijdrage schreven: (zie *supra*, sub II).

¹⁶² Art. 1, sub 3, richtlijn databanken (cf. tevens rechtsoverweging 23 richtlijn databanken).

¹⁶³ Art. 20bis, tweede lid, A.W. Cf. art. 3, sub 2, richtlijn databanken.

¹⁶⁴ Elementen noodzakelijk voor de werking of de raadpleging van sommige databanken, zoals de thesaurus en de indexeringsystemen, kunnen auteursrechtelijk worden beschermd voor zover zij een eigen intellectuele schepping van de auteur vormen (rechtsoverweging 20 richtlijn databanken en M.v.T., p. 43).

¹⁶⁵ Art. 20bis, tweede lid, A.W. Cf. art. 3, sub 2, richtlijn databanken.

tabank moeten worden uitgeoefend, moeten de regelen uit de A.W. worden toegepast.¹⁶⁶

Wanneer een auteursrechtelijk beschermde databank wordt gecreëerd door een werknemer of een ambtenaar, in uitvoering van zijn taken als werknemer of ambtenaar, blijven de basisregels behouden. Dit betekent dat deze werknemer of ambtenaar de auteur van de databank is, en dat aan hem ten originele titel alle op deze databank rustende auteursrechten toekomen.¹⁶⁷ Art. 20ter, eerste lid, A.W. voegt hieraan wel onmiddellijk toe dat, behoudens een andersluidende contractuele of statutaire bepaling, alleen de werkgever wordt geacht verkrijger te zijn van de vermogensrechten m.b.t. databanken die in de niet-culturele nijverheid zijn gemaakt door één of meer werknemers of ambtenaren bij de uitoefening van hun taken, of volgens de onderrichtingen van hun werkgever. Art. 20ter, eerste lid, A.W. bevat dus een weerlegbaar vermoeden van overdracht van vermogensrechten.¹⁶⁸ Behoudens wanneer iets anders zou zijn overeengekomen, wordt de werkgever geacht de verkrijger te zijn van al de vermogensrechten, in hun meest volledige omvang. Aangenomen moet worden dat dit vermoeden van overdracht, dat door de werknemer kan worden weerlegd,¹⁶⁹ ook betrekking heeft op de rechten betreffende toekomstige exploitatievormen. Dit vermoeden van overdracht geldt, gelet op de bewoordingen van art. 20ter, eerste lid, A.W., niet alleen voor de situatie waarin een werknemer of ambtenaar een databank totstandbrengt in uitvoering van zijn taken die hem zijn toevertrouwd krachtens zijn arbeidsovereenkomst of statuut. Het geldt ook voor de situatie waarin een werknemer of ambtenaar een databank totstandbrengt, los van zijn taken zoals deze voortvloeien uit zijn arbeidsovereenkomst of statuut, maar omdat zijn werkgever hem dit vroeg, en hij deze databank totstandbrengt volgens de onderrichtingen van zijn werkgever. Opgemerkt moet wel worden dat het zojuist besproken vermoeden van overdracht enkel geldt voor databanken die in de niet-culturele nijverheid zijn gemaakt. Onder dit begrip «niet-culturele nijverheid» moet men de «niet-culturele sector» verstaan.¹⁷⁰ De vraag stelt zich natuurlijk wat moet worden verstaan onder het begrip «niet-culturele sector». In dit verband kan men in de parlementaire voorbereiding lezen dat dit begrip dezelfde betekenis heeft als in art. 3, § 3, tweede lid, A.W.¹⁷¹ Maar hiermee is de gestelde vraag nog niet beantwoord, daar ook in het raam van de laatstgenoemde bepaling van de A.W. onduidelijkheid over de inhoud van dit begrip bestaat. Tijdens de parlementaire voorbereiding verklaarde de vertegenwoordiger van de minister van Justitie dat het onderscheid tussen de culturele en de niet-culturele sector moeilijk te ma-

ken is. Zo ook is volgens hem de grens tussen cultureel en wetenschappelijk niet steeds even duidelijk.¹⁷² Hij gaf dan ook toe dat het begrip «niet-culturele sector» vaag is en voor rechtsonzekerheid zorgt.¹⁷³ Dit betekent dat de rechtspraak inhoud aan dit begrip zal moeten geven.

Gelet op de letterlijke tekst van art. 20ter, eerste lid, A.W. is het duidelijk dat het erin vervatte vermoeden van overdracht enkel geldt voor de vermogensrechten die rusten op een auteursrechtelijk beschermde databank. Het geldt dus niet voor de op databanken rustende morele rechten.¹⁷⁴ Zo ook geldt dit weerlegbaar vermoeden enkel voor het auteursrecht rustend op de databank zelf, en niet voor het auteursrecht rustend op de werken die in de databank werden opgenomen.¹⁷⁵

Het tweede lid van art. 20ter A.W. bepaalt dat collectieve overeenkomsten de omvang en de modaliteiten¹⁷⁶ kunnen bepalen van het in het eerste lid van art. 20ter A.W. vervatte vermoeden van overdracht. Concreet betekent deze bepaling dat in een collectieve (arbeids)overeenkomst, die voor de partijen verbindend is, de omvang en de modaliteiten van het vermoeden van overdracht kunnen worden bepaald.

M.b.t. databanken die worden totstandgebracht in opdracht gelden onverminderd de regelen zoals die m.b.t. werken gemaakt in opdracht, in de A.W. vervat liggen. Dit betekent dat in dat geval de uitvoerder(s) van de opdracht de auteur(s) van de databank zijn die in opdracht wordt totstandgebracht, en alle op deze databank rustende rechten, zowel de vermogens- als de morele rechten ten originele titel verkrijgen. Wil de opdrachtgever in het bezit komen van enig op deze databank rustend vermogensrecht, dan zal hij zich dit moeten laten verlenen, overeenkomstig de regelen die in dit verband in de A.W. vervat liggen.¹⁷⁷

D. De rechten rustend op een auteursrechtelijk beschermde databank

Op databanken die auteursrechtelijk worden beschermd, rusten zowel de vermogens- als de morele rechten die zijn terug te vinden in art. 1 A.W. De Belgische wetgever ging er, wat de vermogensrechten betreft, vanuit dat de auteur van een databank de in art. 5 richtlijn databanken opgesomde exclusieve rechten reeds bezit op grond van art. 1, § 1 A.W., en nam dus geen specifieke bepalingen op om het genoem-

¹⁶⁶ Zie o.a. art. 4 en 5 A.W.

¹⁶⁷ Dit blijkt ook duidelijk uit de parlementaire voorbereiding: Verslag Van Overberghe, p. 28. In deze zin ook: STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *l.c.*, 302. Onder het begrip werknemer kan zowel een bediende als een arbeider vallen. Het is onbelangrijk om als werknemer gekwalificeerd te worden of men een contract van bepaalde of onbepaalde duur heeft.

¹⁶⁸ Cf. de tekst van art. 20ter, tweede lid, A.W. Zie: Verslag Van Overberghe, p. 31.

¹⁶⁹ Verslag Van Overberghe, p. 31.

¹⁷⁰ In deze zin: Verslag Van Overberghe, p. 27.

¹⁷¹ Verslag Van Overberghe, p. 27.

¹⁷² Verslag Van Overberghe, p. 27.

¹⁷³ Verslag Van Overberghe, p. 30.

¹⁷⁴ Dit blijkt ook uit Verslag Van Overberghe, p. 28.

¹⁷⁵ Het geldt dus enkel voor hen die de databank uitbouwen, en met name voor de personen die meewerken aan de selectie of de oorspronkelijke ordening van de gegevens die in de databank worden of zijn opgeslagen (Verslag Van Overberghe, p. 28).

¹⁷⁶ Wij spreken hier van «omvang en modaliteiten», terwijl de letterlijke Nederlandstalige tekst spreekt van «omvang en wijze». De Franstalige tekst van art. 20ter, tweede lid, A.W. spreekt immers ook van «l'étendue et les modalités». Ook art. 3, § 3, vijfde lid, A.W. spreekt van «l'étendue et les modalités», wat daar in de Nederlandstalige tekst van deze bepaling wordt vertaald als «de strekking en de wijze».

¹⁷⁷ Zie i.v.m. deze regels: VANHEES, H., *l.c.*, art. 3, nr. 62 e.v.

de art. 5 om te zetten.¹⁷⁸ Men moet er zich evenwel van bewust zijn dat i.v.m. auteursrechtelijk beschermde databanken de in art. 1, § 1 A.W. vervatte vermogensrechten steeds moeten worden uitgelegd in overeenstemming met het genoemde art. 5 richtlijn databanken. Zo bijvoorbeeld omvat het in art. 1, § 1, eerste lid, A.W. vervatte reproductierecht ook de tijdelijke reproductie.¹⁷⁹ Opgemerkt moet wel worden dat conform art. 5, c), tweede zin, richtlijn databanken dit reproductierecht, dat een distributierecht omvat,¹⁸⁰ beperkt wordt door het communautair uitputtingsrecht.¹⁸¹ I.v.m. deze communautaire uitputting moet zeker rechtsoverweging 33 van de richtlijn databanken worden vermeld. In deze rechtsoverweging staat te lezen dat *on line*-databanken onder het begrip «dienstverrichting» vallen, en er dus geen sprake is van uitputting van het recht van verspreiding. Dit geldt krachtens deze rechtsoverweging ook voor door de gebruiker van deze dienst met toestemming van de rechthebbende gemaakte materiële kopieën van zo'n databank. In tegenstelling tot een cd-rom of cd-i, waarin de intellectuele eigendom wordt belichaamd door de materiële drager, is elke *on line*-verrichting namelijk een handeling die, voor zover het auteursrecht zulks bepaalt, aan toestemming is onderworpen.

De auteur van een auteursrechtelijk beschermde databank, of zijn rechthebbende, bezit ook een publiek mededelingsrecht.¹⁸² Onder dit publiek mededelingsrecht valt onder andere de elektronische overbrenging van databanken via een telecommunicatienetwerk.¹⁸³ Zo ook is bijvoorbeeld de demonstratie voor het publiek van een databank die vastligt op een elektronische drager, een publieke mededeling.¹⁸⁴

E. Een specifieke uitzondering op de op een auteursrechtelijk beschermde databank rustende exclusieve rechten

Krachtens art. 20*quater*, eerste lid, A.W. kan de rechtmatige gebruiker van een databank of van kopieën daarvan zonder de toestemming van de auteur van de databank alle in art. 1, § 1, A.W. bedoelde handelingen verrichten die noodzakelijk zijn om toegang te krijgen tot en normaal gebruik te maken van de inhoud van de databank.¹⁸⁵ Deze uitzon-

dering strekt er dus toe machtiging te verlenen voor handelingen in het raam van het rechtmatige gebruik van een databank, die in beginsel aan de toestemming van de auteur van de databank onderhevig zijn.¹⁸⁶ Zo bijvoorbeeld noodzakelijke consultatie en het gebruik van een databank de rechtmatige gebruiker handelingen te stellen die een reproductie en/of publieke mededeling inhouden.

Art. 20*quater*, vierde lid, A.W. geeft een definitie van het begrip «rechtmatige gebruiker». De hier besproken uitzondering geldt slechts voor hem. Een rechtmatige gebruiker is éénieder die handelingen verricht die door de auteur of bij wet zijn toegestaan. Een rechtmatige gebruiker kan dus diegene zijn die met de auteur van een databank, of zijn rechtverrijgende, een licentieovereenkomst heeft gesloten waarbij de auteur of zijn rechthebbende hem de databank ter beschikking stelt. In dit geval vloeit het rechtmatige gebruik voort uit de toestemming van de auteur of zijn rechthebbende. In dit verband bepaalt rechtsoverweging 34 van de richtlijn databanken trouwens dat wanneer een rechthebbende erin heeft toegestemd een kopie van een databank aan een gebruiker ter beschikking te stellen, hetzij via een *on line*-dienst, hetzij via een andere vorm van verspreiding, de rechtmatige gebruiker zich toegang moet kunnen verschaffen tot de databank en deze moet kunnen gebruiken in overeenstemming met de doeleinden en de gebruikswijzen die zijn vastgesteld in de licentieovereenkomst met de rechthebbende, zelfs indien voor die toegang en dat gebruik handelingen moeten worden verricht waarvoor normaliter toestemming nodig is.

Rechtmatige gebruikers zijn evenwel ook personen die geen licentieovereenkomst hebben gesloten, maar die overeenkomstig de bepalingen van de wet gebruik maken van een databank. Het rechtmatige gebruik van een databank kan ook voortvloeien uit de wettelijke omschrijving van de vermogensrechten van een auteur. Zo is bijvoorbeeld een rechtmatige gebruiker de persoon die gebruik maakt van een databank die hem na een verkoop onder particulieren of na een persoonlijke gift ter beschikking is gesteld. Laatstgenoemde vormen van terbeschikkingstelling vallen immers niet onder het aan de auteur van een databank toekomende recht.¹⁸⁷

Wat de hier besproken uitzondering betreft moeten wel twee belangrijke bemerkingen worden gemaakt. Allereerst is het zo dat, voor zover de rechtmatige gebruiker van een databank slechts toestemming heeft om een deel van de databank te gebruiken, de hier besproken uitzondering slechts voor dat deel geldt.¹⁸⁸ Daarnaast is het zo dat de hier besproken uitzondering van dwingend recht is.¹⁸⁹

¹⁷⁸ Verslag Van Overberghe, p. 9. Zie hierover tevens: M.v.T., p. 33 e.v.

¹⁷⁹ Art. 5, a) richtlijn databanken geeft immers aan de rechthebbende op een auteursrechtelijk beschermde databank het recht tot permanente of tijdelijke reproductie, geheel of gedeeltelijk, met ieder middel en in iedere vorm (M.v.T., p. 34-35).

¹⁸⁰ Cf. art. 5, c), eerste zin, richtlijn databanken.

¹⁸¹ Art. 5, c), tweede zin, richtlijn databanken bepaalt dat de eerste verkoop in de E.G. van een kopie van een databank door de rechthebbende, of met zijn toestemming, leidt tot uitputting van het recht om controle uit te oefenen op de doorverkoop van die kopie in de E.G.

¹⁸² Cf. art. 1, § 1, vierde lid, A.W.

¹⁸³ In deze zin: M.v.T., p. 39.

¹⁸⁴ Cf. art. 5, d), richtlijn databanken dat bepaalt dat de auteur van een auteursrechtelijk beschermde databank, of zijn rechthebbende, toestemming moet geven tot elke mededeling, voorstelling of demonstratie voor het publiek.

¹⁸⁵ Cf. art. 6, sub 1, eerste zin, richtlijn databanken.

¹⁸⁶ M.v.T., p. 47.

¹⁸⁷ Zie over dit alles: M.v.T., p. 47 en 48.

¹⁸⁸ Art. 20*quater*, tweede lid, A.W. Cf. art. 6, sub 1, tweede zin, richtlijn databanken.

¹⁸⁹ Cf. art. 20*quater*, derde lid, A.W. Cf. art. 15 richtlijn databanken, dat bepaalt dat elk met art. 6, sub 1 strijdig contractueel beding nietig is. Voor de juiste inhoud van dit dwingend karakter kunnen we verwijzen naar wat we schreven i.v.m. het dwingend karakter van de uitzonderingen op het *sui generis*-recht voor de producenten van databanken (cf. *supra* sub III, F, 3°). Het is belangrijk te onderstrepen dat de memorie van toelichting erop wijst dat de uitdrukkelijke vermelding van het dwingend karakter van art. 20*quater*, eerste en derde lid, A.W., het aanvullende, dwingende karakter,

Zoals algemeen aanvaard, moeten de uitzonderingen op de auteursrechten beperkend worden uitgelegd. Tevens moet men steeds in het achterhoofd houden dat deze uitzonderingen nooit zodanig mogen worden uitgelegd dat de toepassing ervan ongerechtvaardigd nadeel oplevert voor de rechtmatige belangen van de rechthebbende of het normale gebruik van de databank schaadt.¹⁹⁰

F. Andere uitzonderingen op de op een auteursrechtelijk beschermde databank rustende exclusieve rechten

In art. 22bis A.W. worden andere uitzonderingen bepaald op de op een auteursrechtelijk beschermde databank rustende auteursrechten.¹⁹¹ Opdat evenwel de in art. 22bis, § 1 A.W. opgesomde handelingen gesteld zouden mogen worden, is het nodig dat de databank in verband waarmee ze worden gesteld wettig openbaar is gemaakt.¹⁹² Met «wettig openbaar gemaakt» wordt bedoeld dat de databanken in kwestie op geoorloofde wijze openbaar gemaakt moeten zijn.¹⁹³

Doordat de uitzonderingen i.v.m. databanken die wettig openbaar zijn gemaakt, werden opgenomen in art. 22bis A.W., moet art. 22 A.W., waarin de algemene uitzonderingen op de vermogensrechten van een auteur vervat liggen, niet worden toegepast i.v.m. databanken. Dit blijkt ook uitdrukkelijk uit de tekst van art. 22bis, § 1, eerste lid, A.W., die begint met de woorden: «In afwijking van art. 22...».¹⁹⁴ Zoals we evenwel verder zullen zien worden door art. 22bis, § 1, A.W. een vijftal uitzonderingen uit art. 22 A.W. toch van toepassing verklaard m.b.t. auteursrechtelijk beschermde databanken.

De in art. 22bis A.W. vervatte uitzonderingen worden hieronder nader toegelicht.

1° De reproductie voor privé-gebruik

Krachtens art. 22bis, § 1, eerste lid, 1°, A.W. is de reproductie van databanken die op een grafische of soortgelijke drager zijn vastgelegd toegestaan zonder toestemming van de auteur of zijn rechthebbende, wanneer die reproductie uitsluitend is bestemd voor privé-gebruik en geen afbreuk doet aan de normale exploitatie van het werk.¹⁹⁵

De hier besproken uitzondering geldt enkel voor niet-elektronische databanken.¹⁹⁶ Ook moet worden aangestipt dat de door deze uitzondering toegestane reproductie niet

beperkt is tot korte fragmenten van een databank, maar geldt voor de volledige databank.¹⁹⁷

Art. 22bis, § 1, eerste lid, 1°, A.W. staat slechts reproducties toe die *uitsluitend* zijn bestemd voor privé-gebruik. Met privé-gebruik wordt het persoonlijk gebruik door een natuurlijk persoon bedoeld, zelfs wanneer zulks voor professionele doeleinden geschiedt. Hieronder valt evenwel ook het interne gebruik (voor beroepsdoeleinden) door een rechtspersoon.¹⁹⁸

In ruil voor de door art. 22bis, § 1, eerste lid, 1°, A.W. toegestane handelingen, en met name de reproductie van niet-elektronische databanken,¹⁹⁹ hebben de auteurs en de uitgevers van databanken die op een grafische of soortgelijke drager zijn vastgelegd recht op een vergoeding.²⁰⁰ De bepaling, inning en verdeling van deze vergoeding worden geregeld door art. 59 tot en met 61 A.W. en het K.B. van 30 oktober 1997 betreffende de vergoeding verschuldigd aan auteurs en uitgevers voor het kopiëren voor privé-gebruik of didactisch gebruik van werken die op grafische of soortgelijke wijze zijn vastgelegd.²⁰¹

2° De reproductie ter illustratie bij onderwijs of voor wetenschappelijk onderzoek

Krachtens art. 22bis, § 1, eerste lid, 2°, A.W. is de reproductie van databanken die op een grafische of soortgelijke drager zijn vastgelegd toegestaan zonder toestemming van de auteur of zijn rechthebbende, wanneer die reproductie wordt verricht ter illustratie bij onderwijs of voor wetenschappelijk onderzoek, voor zover zulks verantwoord is door de nagestreefde niet-winstgevende doelstelling en geen afbreuk doet aan de normale exploitatie van het werk.

Ook deze uitzondering geldt enkel voor niet-elektronische databanken. Tevens is deze uitzondering niet beperkt tot korte fragmenten van een databank, maar geldt zij voor de volledige databank.

I.v.m. deze uitzondering moet zeker worden aangestipt dat de erdoor toegestane reproductie enkel is toegelaten wanneer zij *uitsluitend* wordt verricht ter illustratie bij onderwijs of voor wetenschappelijk onderzoek.²⁰²

Wanneer art. 22bis, § 1, eerste lid, 2°, A.W. bepaalt dat de toegestane reproductie geen afbreuk mag doen aan de normale exploitatie van het werk, dan moet het woord «exploitatie» ruim worden opgevat. Het betreft iedere mogelijke vorm van exploitatie,²⁰³ en dus niet alleen de publicatie van tastbare exemplaren, maar ook bijvoorbeeld vormen van elektronische transmissie.²⁰⁴ Tevens bepaalt art. 22bis, § 1,

alsmede het karakter van openbare orde van andere bepalingen van de A.W. onverlet laat (M.v.T., p. 48).

¹⁹⁰ Cf. art. 6, sub 3, richtlijn databanken.

¹⁹¹ Dit art. 22bis A.W. werd ingevoerd door art. 21 wet databanken.

¹⁹² Cf. art. 22bis, § 1, eerste lid, aanhef.

¹⁹³ Cf. M.v.T., o.a. p. 49 en 50. Cf. tevens het identieke woordgebruik in de Franstalige tekst van art. 22 en 22bis A.W.

¹⁹⁴ In deze zin: M.v.T., p. 52.

¹⁹⁵ Met deze bepaling wordt art. 6, sub 2, a), richtlijn databanken omgezet in het Belgische recht.

¹⁹⁶ M.v.T., p. 50. Het gaat hier dus om databanken die op een papieren of analoge drager zijn vastgelegd (in deze zin: Verslag Van Overberghe, p. 17).

¹⁹⁷ Cf. Verslag Van Overberghe, p. 10 en 11.

¹⁹⁸ M.v.T., p. 50 en Verslag Van Overberghe, p. 11.

¹⁹⁹ M.v.T., p. 53 en STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *l.c.*, 303.

²⁰⁰ Art. 59, eerste lid, A.W., als gewijzigd door art. 28 wet databanken.

²⁰¹ B.S., 7 november 1997.

²⁰² Dit uitsluitend karakter blijkt uit Verslag Van Overberghe, p. 11.

²⁰³ Volgens de parlementaire voorbereiding omvat dit begrip «exploitatie» alle primaire exploitatievormen (Verslag Van Overberghe, p. 33).

²⁰⁴ Verslag Van Overberghe, p. 10 en 33.

eerste lid, 2°, A.W. uitdrukkelijk dat de toegestane reproductie nooit mag geschieden met een winstgevend oogmerk.²⁰⁵

Wanneer van de hier besproken uitzondering wordt gebruik gemaakt, moeten wel de naam van de auteur en de benaming van de databank worden vermeld.²⁰⁶

Ook hier hebben de auteurs en de uitgevers van databanken die op een grafische of soortgelijke drager zijn vastgelegd, recht op een vergoeding, in ruil voor de door art. 22bis, § 1, eerste lid, 2°, A.W. toegestane handelingen. Wat deze vergoeding betreft kunnen we verwijzen naar de hoger besproken uitzondering inzake de reproductie voor privé-gebruik.²⁰⁷

Art. 22bis, § 1, eerste lid, 3°, A.W. sluit aan bij de zojuist besproken uitzondering vervat in art. 22bis, § 1, eerste lid, 2°, A.W. Krachtens art. 22bis, § 1, eerste lid, 3°, A.W. is de reproductie van databanken die op andere dan grafische of soortgelijke dragers zijn vastgelegd toegestaan zonder toestemming van de auteur of zijn rechthebbende, wanneer die reproductie wordt verricht ter illustratie bij onderwijs of voor wetenschappelijk onderzoek, voor zover zulks verantwoord is door de nagestreefde niet-winstgevende doelstelling en geen afbreuk doet aan de normale exploitatie van het werk.²⁰⁸ In tegenstelling tot art. 22bis, § 1, eerste lid, 2°, A.W. geldt de in art. 22bis, § 1, eerste lid, 3°, A.W. vervatte uitzondering voor elektronische databanken, dus voor databanken die zijn vastgelegd op een elektronische drager.²⁰⁹ Voor de verdere toelichting van art. 22bis, § 1, eerste lid, 3°, A.W. kan worden verwezen naar de bespreking van art. 22bis, § 1, eerste lid, 2°, A.W. Wel moet worden vermeld dat ook i.v.m. art. 22bis, § 1, eerste lid, 3°, A.W. geldt dat wanneer van de in deze bepaling vervatte uitzondering gebruik wordt gemaakt, de naam van de auteur en de benaming van de databank moeten worden vermeld.²¹⁰

Krachtens art. 61bis, eerste lid, A.W.²¹¹ hebben de auteurs en de uitgevers²¹² van databanken die op elektronische dragers zijn vastgelegd²¹³ recht op een vergoeding voor de reproductie van die databanken onder de voorwaarden bepaald in art. 22bis, § 1, eerste lid, 3°, A.W. Wat o.a. de aard, de bepaling, de inning en de verdeling van deze vergoeding

betreft, bevat de A.W. een uitgebreide regeling in art. 61ter en 61quater. Hierop gaan we in het raam van deze bijdrage niet in. Wel moet worden aangestipt dat wanneer een auteur zijn recht op vergoeding overdraagt, hij niettemin het recht op een billijke vergoeding behoudt.²¹⁴ De auteurs kunnen geen afstand doen van dat recht op een billijke vergoeding.²¹⁵

3° De mededeling van een databank ter illustratie bij onderwijs of voor wetenschappelijk onderzoek

Krachtens art. 22bis, § 1, eerste lid, 4°, A.W. is zonder de toestemming van de auteur of zijn rechthebbende de mededeling van een databank toegestaan, wanneer die mededeling uitsluitend²¹⁶ wordt verricht ter illustratie bij onderwijs of voor wetenschappelijk onderzoek door instellingen die daartoe door de overheid officieel zijn erkend of opgericht, voor zover zulks verantwoord is door de nagestreefde niet-winstgevende doelstelling, plaatsvindt in het raam van de normale activiteiten van de instelling en geen afbreuk doet aan de normale exploitatie van de databank.²¹⁷

De hier besproken uitzondering werd ingevoerd om een optimaal evenwicht tot stand te brengen tussen de rechtsbescherming van databanken en de opdracht van openbaar belang van onderwijsinstellingen en instellingen voor wetenschappelijk onderzoek. Wel geldt zij alleen, zoals blijkt uit de tekst van art. 22bis, § 1, eerste lid, 4°, A.W. voor onderwijsinstellingen en de instellingen voor wetenschappelijk onderzoek die door de overheid officieel zijn erkend of opgericht, en de toegestane mededeling kan alleen een mededeling ter illustratie bij onderwijs of voor wetenschappelijk onderzoek zijn. Bovendien moet de doelstelling van de mededeling niet-winstgevend zijn. De draagwijdte van de mededeling moet in overeenstemming zijn met de nagestreefde doelstelling, en zij mag in geen geval afbreuk doen aan de normale exploitatie van de databank. De mededeling moet worden verricht in het raam van de normale activiteiten van de instelling, wat betekent dat wanneer de instelling ook andere activiteiten verricht dan onderwijs of wetenschappelijk onderzoek, de uitzondering niet voor die andere activiteiten geldt.²¹⁸

Krachtens de memorie van toelichting bij de wet databanken kan de hier besproken uitzondering van toepassing zijn op gesloten netwerken die verschillende onderwijsinstellingen of instellingen voor wetenschappelijk onderzoek met elkaar verbinden, voor zover zulks geen afbreuk doet aan de normale exploitatie van de databank.²¹⁹ Dit laatste zal bijv. wel het geval zijn m.b.t. databanken die *hoofdzakelijk* door de sector van het onderwijs of het wetenschappelijk onderzoek worden gebruikt.²²⁰

²⁰⁵ In deze zin: Verslag Van Overberghe, p. 11.

²⁰⁶ Art. 22bis, § 2, A.W.

²⁰⁷ Cf. *supra*, IV, F, 1.

²⁰⁸ De minister van Justitie gaf i.v.m. deze uitzondering tijdens de parlementaire voorbereiding het voorbeeld van een rechtmatige gebruiker die enkel voor wetenschappelijke doeleinden een gedeelte van de inhoud van een gecommercialiseerde cd-rom reproduceert (Verslag Van Overberghe, p. 37).

²⁰⁹ Cf. M.v.T., p. 50.

²¹⁰ Art. 22bis, § 2, A.W. Met art. 22bis, § 1, eerste lid, 2° en 3°, en § 2, A.W. wordt art. 6, sub 2, b), richtlijn databanken slechts gedeeltelijk omgezet (cf. M.v.T., p. 50). Maar laatstgenoemde bepaling uit de richtlijn databanken is slechts een optionele bepaling.

²¹¹ Deze bepaling werd in de A.W. ingevoegd door art. 29 wet databanken.

²¹² Uit de toelichting van de minister van Justitie tijdens de parlementaire voorbereiding kan worden afgeleid dat onder het begrip «uitgever» niet alleen producenten van databanken moeten worden verstaan, maar ook «uitgevers» van databanken (Verslag Van Overberghe, p. 37).

²¹³ STROWEL, A., «La loi du 31 août 1998», *L.c.*, 304.

²¹⁴ Art. 61quater, § 3, eerste lid, A.W.

²¹⁵ Art. 61quater, § 3, tweede lid, A.W.

²¹⁶ Dit uitsluitend karakter blijkt uit Verslag Van Overberghe, p. 11.

²¹⁷ Deze uitzondering kan worden ondergebracht bij art. 6, sub 2, b), richtlijn databanken.

²¹⁸ Zie over dit alles: M.v.T., p. 51 en Verslag Van Overberghe, p. 11.

²¹⁹ M.v.T., p. 51 en Verslag Van Overberghe, p. 11.

²²⁰ M.v.T., p. 51.

Opdat van de hier besproken uitzondering, die niet beperkt is tot de mededeling van korte fragmenten van een databank, maar betrekking kan hebben op de gehele databank, gebruik zou kunnen worden gemaakt, dienen de instellingen die zich erop beroepen vooraf op enige wijze toegang tot de databank te hebben.²²¹

Ook i.v.m. art. 22bis, § 1, eerste lid, 4°, A.W. geldt dat wanneer van de in deze bepaling vervatte uitzondering gebruik wordt gemaakt, de naam van de auteur en de benaming van de databank moeten worden vermeld.²²²

Krachtens art. 61bis, tweede lid, A.W.²²³ hebben de auteurs van databanken recht op een vergoeding voor de mededeling ervan onder de voorwaarden bepaald in art. 22bis, § 1, eerste lid, 4°, A.W. Wat deze vergoeding betreft, kunnen we verwijzen naar wat we schreven i.v.m. de reproductie van elektronische databanken ter illustratie bij onderwijs of voor wetenschappelijk onderzoek.²²⁴

4° De reproductie en mededeling aan het publiek ter waarborging van de openbare veiligheid of ter aanwending in een administratieve of gerechtelijke procedure

Krachtens art. 22bis, § 1, eerste lid, 5°, A.W. is het zonder de toestemming van de auteur van een databank, of zijn rechthebbende, toegestaan dat een databank wordt gereproduceerd of medegedeeld aan het publiek, wanneer die reproductie of die mededeling aan het publiek wordt verricht om de openbare veiligheid te waarborgen of om in een administratieve of gerechtelijke procedure aan te wenden, en geen afbreuk doet aan de normale exploitatie van de databank.²²⁵ Met «openbare veiligheid» worden meer in het bijzonder de opdrachten van de Staatsveiligheid bedoeld die het gebruik van bepaalde databanken vereisen.²²⁶ Ook het gebruik door het departement van Justitie en politiediensten kan hieronder worden begrepen, op voorwaarde dat de normale exploitatie van de databank niet wordt aangetast. Wanneer dit laatste juist het geval is, zal nader moeten worden bepaald door de rechtspraak.²²⁷

5° De toepasselijke uitzonderingen uit art. 22 A.W.

Art. 22bis, § 1, tweede lid, A.W. verklaart een vijftal uitzonderingen die vervat liggen in art. 22 A.W., ook van toepassing i.v.m. auteursrechtelijk beschermde databanken.²²⁸

Het betreft de volgende uitzonderingen: 1) het informatief citaatrecht uit art. 22, § 1, 1° A.W.; 2) de reproductie en de mededeling aan het publiek van auteursrechtelijk beschermde werken die zijn tentoongesteld in voor het publiek toegankelijke plaatsen uit art. 22, § 1, 2°, A.W.; 3) de

kosteloze privé-mededeling in de familiekring uit art. 22, § 1, 3°, A.W.; 4) de karikatuur, parodie en pastiche uit art. 22, § 1, 6°, A.W., en 5) de kosteloze uitvoering van een werk tijdens een publiek examen uit art. 22, § 1, 7°, A.W.

6° De uitzonderingen vervat in art. 21 A.W.

Daar art. 22bis A.W. art. 21 A.W., en de hierin vervatte uitzonderingen (het citaatrecht en de bloemlezingen), niet buiten werking verklaart wat auteursrechtelijk beschermde databanken betreft, geldt dit art. 21 A.W. in zijn volle omvang voor dergelijke databanken.²²⁹

7° De openbare uitlening

Krachtens art. 22 wet databanken wordt het toepassingsgebied van art. 23 A.W., dat betrekking heeft op de openbare uitlening, uitgebreid tot auteursrechtelijk beschermde databanken en tot auteursrechtelijk beschermde fotografische werken. De uitbreiding tot fotografische werken geschiedde omdat deze werken één van de belangrijkste elementen van databanken vormen.²³⁰ Deze uitbreiding heeft tot gevolg dat ook art. 62, § 1 A.W., dat betrekking heeft op de vergoeding voor de openbare uitlening, wordt uitgebreid tot databanken en fotografische werken.²³¹

8° Het dwingend karakter van de uitzonderingen

Door art. 23 wet databanken werd een nieuw art. 23bis in de A.W. ingevoerd. Deze bepaling maakt de uitzonderingen op de auteursrechten, die vervat liggen in art. 21, 22, 22bis en 23, §§ 1 en 3 A.W., van dwingend recht.

9° Een leidraad bij de interpretatie van de in de wet bepaalde uitzonderingen

Zoals algemeen aanvaard, moeten de uitzonderingen op de auteursrechten beperkend (restrictief) worden uitgelegd. Tevens moet m.b.t. deze uitzonderingen steeds in het achterhoofd worden gehouden dat zij nooit zodanig uitgelegd mogen worden dat de toepassing ervan ongerechtvaardigd nadeel oplevert voor de rechtmatige belangen van de rechthebbende of het normale gebruik van de databank schaadt.²³²

G. De toepassing van andere regels uit de auteurswet

Wanneer een databank auteursrechtelijk wordt beschermd, brengt deze bescherming mee dat tal van regelen die in de A.W. vervat liggen, toepassing vinden op deze databank. In dit verband kan o.a. worden verwezen naar de toepassing van

²²¹ M.v.T., p. 51.

²²² Art. 22bis, § 2, A.W.

²²³ Ingevoegd door art. 29 wet databanken.

²²⁴ Cf. *supra*, IV, F, 2.

²²⁵ Deze uitzondering kan worden ondergebracht bij art. 6, sub 2, c), richtlijn databanken.

²²⁶ Verslag Van Overberghe, p. 17.

²²⁷ Verslag Van Overberghe, p. 17.

²²⁸ Dit art. 22bis, § 1, tweede lid, A.W. vindt zijn grondslag in art. 6, sub 2, d), richtlijn databanken.

²²⁹ M.v.T., p. 51.

²³⁰ M.v.T., p. 52.

²³¹ Cf. art. 30 wet databanken (zie M.v.T., p. 53).

²³² Cf. art. 6, sub 3, richtlijn databanken. Deze bepaling werd niet overgenomen in de A.W.

de bepalingen inzake: de duur van het auteursrecht,²³³ en naar de handhaving van het auteursrecht.²³⁴

Op deze plaats willen we trouwens ook vermelden dat de procedure betreffende het beslag inzake namaak (art. 1481 e.v. Ger. W.) openstaat voor de houders van het auteursrecht op auteursrechtelijk beschermde databanken.²³⁵

²³³ Art. 2 A.W. Cf. rechtsoverweging 25 richtlijn databanken en art. 2, c), richtlijn databanken.

²³⁴ Art. 80-87 A.W. De Belgische wetgever was van oordeel dat deze bepalingen uit de A.W. voldeden aan de vereisten gesteld in art. 12 richtlijn databanken (M.v.T., p. 41).

²³⁵ Cf. art. 1481, eerste lid, Ger. W., als gewijzigd door art. 33 wet databanken.

H. De inwerkingtreding in de tijd van de auteursrechtelijke bescherming van databanken

Krachtens art. 88, § 1, tweede lid, A.W. is de auteurswet van toepassing op, en geldt de auteursrechtelijke bescherming voor, databanken die zijn totstandgebracht vóór 14 november 1998, en die op dat tijdstip niet tot het openbaar domein behoorden.²³⁶ Art. 34 wet databanken bepaalt dat geen afbreuk wordt gedaan aan de bij wet of op grond van een rechtshandeling verkregen rechten, noch aan de exploitatiehandelingen verricht vóór de inwerkingtreding van deze wet.

Hendrik Vanhees
U. Antwerpen en U. Gent
Handelshogeschool Antwerpen

²³⁶ Art. 88, § 1, tweede lid, A.W. werd ingevoerd door art. 32 wet databanken.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 11 MEI 1998

Voorzitter: de h. Forrier

Rapporteur: de h. Waüters

Openbaar ministerie: de h. Du Jardin

Advocaten: mrs. Verbist en Geinger

Erfrecht – Erfregeling van de kleine nalatenschappen – Overname van landbouwuittbating – Vereiste van persoonlijk gebruik en gebruik voor eigen rekening

In artikel 4 van de Wet Kleine Nalatenschappen wordt slechts in een overnamerecht van huis en gronden voorzien als de bewoner van het huis de gronden persoonlijk en voor eigen rekening in gebruik had. Door te beslissen dat verweerder het recht had tot overname, hoewel de bewoner van het huis de gronden niet persoonlijk en voor eigen rekening uitbaatte, schendt het vonnis de genoemde wetsbepaling.

H. t/ H.

Gelet op het bestreden vonnis, op 8 december 1994 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen;

Over het eerste middel, gesteld als volgt:

schending van art. 4, inzonderheid eerste lid, van de wet van 16 mei 1900 tot erfregeling van de kleine nalatenschappen, vervangen bij art. 2 van de wet van 20 december 1961, en gewijzigd bij art. 34, 3 van de wet van 14 mei 1981,

doordat de appèlrechters in het bestreden vonnis beslissen dat verweerder het recht tot overname heeft van de land-

bouwgronden met toepassing van artikel 4 van de wet van 16 mei 1900 tot erfregeling van de kleine nalatenschappen om reden dat «art. 4 tot doel heeft de verdeling en versnippering tegen te werken van de landbouwuittbatingen en het familiegoed te behouden; (...) dat men zich niet kan verzetten tegen de overname, gevorderd door een kind-erfgenaam, die de bedoelde landerijen uitbaat, daar de vader – oud geworden – in de onmogelijkheid verkeert de hoeve nog zelf uit te baten, zelfs indien het kind-overnemer de hoeve niet bewoont, zoniet kunnen omzeggens geen landerijen meer worden overgenomen en mist de wet haar gewensd doel; (...) dat vaststaat dat (verweerder) sinds 1972 het bedrijf van de *decujus* (overleden op 92-jarige leeftijd in 1992) als enige heeft staande gehouden, wonende naast het hoevegebouw, dat de *decujus* nog twintig jaar heeft blijven bewonen; dat (verweerder) dan ook bij voorrang recht tot overname heeft overeenkomstig art. 4, derde lid, Wet Kleine Nalatenschappen van 16 mei 1900»,

*terwijl met toepassing van art. 4 van de wet van 16 mei 1900 tot erfregeling van de kleine nalatenschappen ieder van de erfgenamen in de rechte lijn het recht heeft tot overneming, naar schatting, van het huis, de meubelen, alsmede de gronden die de bewoner van het huis persoonlijk en voor eigen rekening in gebruik had; er aldus slechts een overnamerecht van het huis en de gronden bestaat indien de bewoner van het huis deze gronden persoonlijk en voor eigen rekening in gebruik had; deze bepaling dan ook geen toepassing kan vinden ingeval het huis door de *decujus* werd bewoond en de gronden werden uitgebaat door een kind-erfgenaam; de appèlrechters derhalve niet zonder schending van de in het middel genoemde wetsbepaling konden beslissen dat verweerder het recht had tot overname van de landerijen, hoewel deze landerijen niet door de bewoner van het huis per-*

soonlijk en voor eigen rekening werden uitgebaat (schending van art. 4, inzonderheid eerste lid, van de wet van 16 mei 1900 tot erfregeling van de kleine nalatenschappen);

...

Overwegende dat art. 4 van de Wet Kleine Nalatenschappen bepaalt dat, onverminderd de rechten die art. 1446 B.W. toekent aan de langstlevende echtgenoot, ieder van de erfgenamen in rechte lijn en, in voorkomend geval, de noch uit de echt noch van tafel en bed gescheiden echtgenote, het recht hebben tot overneming, naar schatting, hetzij van de woning bij het overlijden door de erflater, zijn echtgenoot of een van zijn afstammelingen betrokken, benevens de stof-fering, hetzij van het huis, de meubelen, alsmede van de gronden die de bewoner van het huis persoonlijk en voor eigen rekening in gebruik had, het landbouwmaterieel en de dieren tot de bebouwing dienende of de goederen, de grondstoffen, de beroepsvoorwerpen en andere hulpmiddelen die aan het handels-, ambachts- of nijverheidsbedrijf zijn verbonden;

Dat die wetsbepaling vereist dat wanneer het over te nemen goed een landbouwuitbating is, de bewoner van het huis de daarbij horende gronden persoonlijk en voor eigen rekening in gebruik had op het ogenblik van het overlijden van de erflater;

Dat die wetsbepaling de in het voormelde art. 4 bepaalde personen niet toestaat de woning met de gronden over te nemen in het geval dat de erflater, op het ogenblik van zijn overlijden, wel de woning bewoonde maar de gronden in uitbating waren bij een derde, ook al is die derde één van de in art. 4 tot overname gerechtigde personen die op het ogenblik van het overlijden de gronden reeds in gebruik had;

Overwegende dat het bestreden vonnis vaststelt dat de erflater, op het ogenblik van zijn overlijden in 1992, de woning bewoonde, maar dat de bijhorende gronden toen reeds twintig jaar werden uitgebaat door verweerder;

Dat het bestreden vonnis door verweerder toe te staan overeenkomstig art. 4 van de Wet Kleine Nalatenschappen het hoevegebouw en gronden naar schatting over te nemen, die wetsbepaling schendt;

Dat het middel gegrond is;

...

NOOT – Het overnamerecht in de wet op de kleine nalatenschappen

1. De feiten die aanleiding hebben gegeven tot bovenstaand arrest kunnen als volgt worden samengevat. De echtgenoten X en Y hebben negen kinderen. Op 27 oktober 1943 overlijdt de vrouw. Deels in haar nalatenschap, deels in de huwelijksgemeenschap is een woonhuis aanwezig met gronden die door de echtgenoot als landbouwer worden bewerkt. Op dat ogenblik wordt er vrijwillig een akkoord gesloten om voor deze goederen in onverdeeldheid te blijven tot aan het overlijden van de vader.

De echtgenoot is de bijhorende gronden blijven bewerken tot hij de leeftijd van 72 jaar bereikt had, daarna heeft één van de zonen tot aan het overlijden van zijn vader, op 5 april 1992, het bedrijf staande gehouden, terwijl hij naast het hoevegebouw woonde. Na diens dood heeft dit kind aan de rechtbank machtiging gevraagd om de nalatenschappen van zijn ouders over te nemen (namelijk het huis met de bijhorende landbouwgrond). De erfgenaam werd hiertoe gemacht-

tigd met toepassing van art. 4 van de wet van 16 mei 1900. De acht andere erfgenamen zijn hiertegen in beroep gegaan, maar de appèlrechter heeft de argumentatie van de eerste rechter overgenomen en het beroep ongegrond verklaard. Hiertegen werd cassatieberoep aangetekend.

2. De wet van 16 mei 1900 is er gekomen om kleine nalatenschappen te beschermen tegen versnippering en tegen de hoge kosten die een verdeling en veiling ervan dikwijls meebrengen (*Pasin.*, 1900, p. 293). De bedoeling was te zorgen dat de moeizaam bijeengespaarde woning of hoeve met bijhorende landbouwgronden, bij de dood van de ouders, niet opnieuw moest worden verkocht. (J. Gyselinx, «Het erfstelsel van de kleine erfenissen», *T.Vred.*, 1962 p. 121-122). Eén van de kinderen kan deze onder bepaalde voorwaarden overnemen en de andere kinderen voor hun deel uitbetalen. Deze wet werd gestemd ter indijking van het toen opkomende socialisme en is, historisch gezien, de eerste uitzondering op de regeling van de Code Napoléon waarbij de erfgenamen recht hebben op hun erfdeel *in natura* (art. 826 BW). (R. Dilemans, M. Puelinkx-Coene, J. Verstraete, «Overzicht van rechtspraak. Erfenissen (1968-1977)», *T.P.R.*, 1978, 129). Bij kleine nalatenschappen waarin zich dikwijls maar één onroerend goed bevond, werd dit vereiste zeer hinderlijk bevonden, want het leidde meestal tot veiling van het goed.

3. Om dit recht van overname te mogen uitoefenen moet er wel aan enkele voorwaarden zijn voldaan op het ogenblik van het openvallen van de nalatenschappen, omdat het recht tot overneming op dat tijdstip moet worden beoordeeld. (Cass. 24 december 1965, *Pas.*, 1966, I, 566; Cass. 4 december 1953, *Pas.*, 1954, I, 278; Gent, 24 februari 1995, *A.J.T.*, 1995-96, 523, met noot P. Hofströssler; *T.Not.*, 1995, 419; *R.W.*, 1995-96, 826; M. Grégoire, «Chronique de jurisprudence. Petits héritages (1949-1967)», *J.T.*, 1972, p. 850, nrs. 5-6). Het overnamerecht is aan geen termijn onderworpen, omdat de overname een wijze van verdeling is. De verdeling is niet onderhevig aan verjaring (H. De Page en R. Dekkers, *Traité élémentaire de droit civil belge*, IX, Brussel, Bruylant, 1974, p. 755, nr. 1085; J. Dezegher, *Erfregeling der kleine nalatenschappen*, Turnhout, Mierlo-Proost, 1951, 113, nr. 62).

De nalatenschap moet geheel of gedeeltelijk een onroerend goed bevatten waarvan het kadastraal inkomen thans 63.000 frank niet mag overschrijden.

De overnemer moet een recht van mede-eigendom bezitten in de over te nemen goederen.

Deze goederen moeten volledig afhangen van de huwelijksgemeenschap of van de nalatenschap van de *decujus* (Cass., 4 april 1979, *J.T.*, 1980, 746; *Rec.gén.enr.not.* 1981, 183; *Rev.not.b.* 1981, 511; *Pas.*, 1979, I, 919; *Arr.Cass.*, 1978-79, 918; Cass., 10 februari 1984, *R.W.*, 1984-85, 130; *Arr.cass.*, 1983-84, 711; *Pas.*, 1984, I, 655). Het moet gaan om de woning die op het ogenblik van het overlijden door de *decujus*, zijn echtgenoot of één van de afstammelingen bewoond wordt. Indien ook de landbouwgrond wordt overgenomen, is vereist dat deze op het ogenblik van het overlijden persoonlijk en voor eigen rekening door de bewoner van het huis uitgebaat wordt.

4. Enkel bij deze laatste voorwaarde blijven we even stilstaan. De bewoning van het huis door de *decujus*, zijn echtgenoot of een afstammeling wordt geëist, precies omdat de wet van 16 mei 1900 tot doel heeft het behoud van de familiehaard te bevorderen. (*Parl. St.*, Kamer, 1890-91, nr. 218, 231). Slechts indien de eigenaars het gebruik van de woning

overlaten aan een derde, buiten de leden van het huisgezin, zou het geen familiehaard meer zijn en in de zin van de wet van 16 mei 1900 dan ook geen bescherming meer verdienen. De intentie van de wetgever was niet om de rijkere burger die met speculatieve doeleinden goederen aankoopt, te steunen; enkel het behoud van de familiehaard van de kleine man werd beoogd. Het vereist van uitbating door de bewoner van het huis zelf van de gronden, moet ook in die zin worden begrepen. Zolang de vader, die het huis bewoont, het goed zelf bewerkt of dit overlaat aan een kind, omdat hij dit zelf niet meer kan of om gelijk welke andere reden, blijft de wet van 16 mei 1900 van toepassing. (*Parl. St.*, Kamer, 1890-1891, nr. 218, 232). Om tot overname van de bijhorende landbouwgronden gerechtigd te zijn, is het dus noodzakelijk maar voldoende, dat het land wordt uitgebaat door de *decujus*, zijn echtgenoot of de afstammelingen. Het gaat hier om precies hetzelfde vereiste als datgene wat men stelt om het ouderlijk huis te mogen overnemen. (J. Dezegher, *o.c.*, 137; A. Ernst, *Régime successoral des petits héritages. Commentaire théorique et pratique de la loi du 16 mai 1900*, Brussel, Bruylant, 1900, 154).

5. Oorspronkelijk interpreteerde het Hof van Cassatie deze voorwaarde zo dat de over te nemen gronden op het ogenblik van het overlijden door de *decujus* zelf moeten worden uitgebaat. (Cass., 19 juni 1947, *Pas.*, 1947, I, 288; *Rev. Prat. Not.* 1948, 178; *J.T.*, 1947, 433; *Rec.gén.enr.not.* 1948-49, 173, nr. 18692; Cass., 16 maart 1950, *Pas.*, 1950, I, 501).

6. Dezegher vond deze interpretatie veel te strikt en meende zelfs dat die tegen de *ratio legis* indruiste. (J. Dezegher, *o.c.*, 137). Hij schreef dat de landerijen ook mogen worden uitgebaat door de langstlevende of door de descendenten, zolang dezen maar het over te nemen huis bewonen. Deze ruimere interpretatie werd later ook door het hof overgenomen (Cass., 22 september 1967, *Pas.*, 1968, I, 100; Cass., 7 mei 1981, *R.W.*, 1981-82, 2023; *Rec.gén.enr.not.* 1983, 133, nr. 23010).

7. Ernst gaat nog een stap verder door te stellen dat het niet vereist is dat de bewoner van de over te nemen woning en de uitbater van de omliggende gronden dezelfde persoon moet zijn. Hij wijst erop dat dit «persoonlijk gebruik van de gronden» enkel als vereiste is opgenomen om te vermijden dat verhuurde of verpachte landerijen in aanmerking zouden komen voor overname op basis van de wet van 16 mei 1900 (A. Ernst, *o.c.*, 155).

8. Deze opvatting vindt ook steun in de parlementaire voorbereidingsstukken. (*Parl. St.*, Kamer, 1890-91, nr. 218, 228-234). In de toelichting bij art. 1 van het eerste wetsvoorstel wordt uitgelegd waarom het over te nemen huis op het ogenblik van het overlijden bewoond moet zijn door de *decujus*, zijn echtgenoot of zijn afstammelingen, namelijk omdat, zoals reeds vermeld, enkel het behoud van de familiehaard werd beoogd en niet de bescherming van de rijkere burger. Art. 2 gaat over «het huis of het huis met de gronden die door de bewoner worden uitgebaat». Ook hier wil men geen algemene draagwijdte geven aan het overnamerecht. De rapporteur schrijft letterlijk: «*Encore une fois parce que la loi n'est faite qu'en faveur des maisons ouvrières*». Door «encore une fois» te gebruiken, verwijst hij naar de redenering bij de toelichting van het begrip «woning» in art. 1. Gronden die niet persoonlijk worden uitgebaat, maar verpacht zijn, komen niet in aanmerking voor de toepassing van deze wet.

9. Geheel in die lijn heeft het Hof van Cassatie in zijn arrest van 7 mei 1981 dan ook geoordeeld dat gronden die aan een derde verpacht zijn, niet in aanmerking komen om te worden overgenomen op basis van de wet op de kleine nalatenschappen (Cass., 7 mei 1981, *R.W.*, 1981-82, 2023). Maar betekent dit noodzakelijkerwijze dat overname ook onmogelijk is zo de gronden voor eigen gebruik worden uitgebaat door een afstammeling, die evenwel de hoeve niet bewoont?

10. In het geannoteerde arrest is het Hof van Cassatie, in tegenstelling tot Ernst, via een zeer letterlijke interpretatie, maar zonder enige motivering, deze mening toegedaan. Het Hof volgt zodoende de mening van Donnay (M. Donnay, «*Régime successoral des petits héritages*», *Rec.gén.enr.not.*, 1950, 58, nr. 31) en van de burgerlijke rechtbank van Leuven (Rb. Leuven, 22 maart 1989, *Rec.gén.enr.not.*, 1991, 383). Men kan deze strenge houding nochtans betreuren.

11. Wellicht heeft het hof zich laten leiden door twee principes: «*Interpretatio cessat in claris*» en «strikte interpretatie van een uitzondering op de algemene regel».

12. Ten eerste werd impliciet het adagium «*interpretatio cessat in claris*» toegepast (zie ook: Cass., 22 december 1994, *A.J.T.*, 1995-96, 369, met noot T. Hens, *Arr.Cass.*, 1994, 1149, *Rev.not.b.*, 1995, 162, *R.Cass.*, 1995, 224, met noot J. Bael, *R.W.*, 1995-96, 393, *T.Not.*, 1995, 524, met noot C. De Buschere, *Pas.*, 1994, I, 1139). Indien de bewoordingen van een wettekst duidelijk zijn, is er geen plaats meer voor interpretatie. Deze stelling is gebaseerd op de overtuiging dat een tekst *in se* duidelijk kan zijn. Nochtans werd reeds overtuigend aangetoond dat aannemen dat een tekst duidelijk is en bijgevolg geen interpretatie meer behoeft, reeds een interpretatie op zich is, die enkel is gebaseerd op de *prima facie*-betekenis van de bewoordingen van een wettekst (M. Van Hoecke, *De interpretatievrijheid van de rechter*, Antwerpen, Kluwer, 1979, p. 78-79, nr. 84). Deze kan overeenstemmen met de wil van de wetgever, maar kan er net zo goed van afwijken. Wat op het eerste zicht een strikte toepassing van de wet wordt genoemd, blijkt uiteindelijk slechts een zeer willekeurige interpretatie ervan te zijn. Slechts via situering in de juiste context van de wettekst kan men achterhalen of de «gelezen betekenis» overeenstemt met de door de wetgever «bedoelde betekenis» (M. Van Hoecke, *o.c.*, p. 121, nr. 115).

13. Ook op de evolutie van de wet in de tijd moet worden gelet. De wet op de kleine nalatenschappen is gewijzigd door de wet van 20 december 1961 (*B.S.*, 9 januari 1962, p. 170), waardoor het toepassingsgebied werd uitgebreid, zodat ook voor handels-, ambachts- of nijverheidsbedrijven in een overnamerecht werd voorzien. Uit de parlementaire voorbereidingsstukken en de latere rechtsleer blijkt dat het enkel ging om een materiële uitbreiding van de wet van 16 mei 1900 en dat het doel dat de wetgever in 1900 voor ogen had na 1960 ook nog steeds van toepassing was. (Verslag De Gryse, *Parl.St.*, Kamer, 1961-62, nr. 193/2, p. 3; A.E. Van Hoestenbergh, «Erfregeling van de kleine nalatenschappen (wet van 16 mei 1900). Wijziging door de wet van 20 december 1961», *R.W.*, 1961-62, 1474).

14. Zowel de wet van 16 mei 1900 als de uitbreiding ervan door de wet van 20 december 1961 zijn er gekomen in een periode waarin er grote behoefte was aan woningen. Op het einde van de negentiende eeuw met de komst van het industriële tijdperk was er een sterk woningtekort in de steden rond de fabrieken. Hieraan werd tegemoet gekomen door de wetten op de goedkope woningen van 1889, 1892 en

1894, waardoor het verkrijgen van een eigen huis voor de werknemer vergemakkelijkt werd. In het verlengde van deze drie wetten werd de wet van 16 mei 1900 gestemd, met als sociaal-economisch doel het behoud van de familiehaard. Hetzelfde probleem van woningnood deed zich voor na de Tweede Wereldoorlog. De materiële uitbreiding van de wet van 1900 moet worden gekaderd in deze achtergrondsituatie. (M. Grégoire, *o.c.*, p. 849, nr. 1).

15. We moeten dit echter wel nuanceren. Terwijl de wet van 16 mei 1900 is opgesteld met als hoofdbekommernis het sociale doel van het behoud van de familiehaard en eerder bijkomstig het economische doel van het behoud van het landbouwbedrijf (M. Donnay, *o.c.*, p. 46, nr. 3), werd het door de wet van 20 december 1961 duidelijk dat de wetgever meer de nadruk wilde leggen op het economische doel van de wet op de kleine nalatenschappen, namelijk het behoud van het familiebedrijf (J. Gyselinx, *o.c.*, 124; M. Puelinckx-Coene, J. Verstraete, N. Geelhand, «Overzicht van rechtspraak. Erfenissen (1988-1995)», *T.P.R.*, 1997, p. 452, nr. 386). Naarmate het economische doel belangrijker werd, werd ook het criterium van de economische exploitatie-eenheid van het bedrijf door de rechtspraak in het leven geroepen. Deze eenheid moet bestaan vooraleer ze door overname kan worden gehouden (Vred. Ninove, 3 oktober 1979, *T. Vred.*, 1980, 303; Rb. Neufchâteau, 4 februari 1981, *Rec. gén. enr. not.*, 1982, 264; Cass., 7 mei 1981, *R.W.*, 1981-82, 2025; Rb. Leuven, 22 maart 1989, *Rec. gén. enr. not.*, 1991, 385-386).

16. In bovenstaand arrest zou de economische eenheid van het bedrijf hierin bestaan dat de bewoner van het huis ook de uitbater van de landbouwgronden moet zijn. In een ruimere interpretatie van dit begrip zou de economische exploitatie-eenheid echter behouden blijven zolang de uitbating binnen het gezin van de erfflater is gebleven.

17. Een tweede beginsel waarop het Hof zich baseert is dat een wet die een uitzondering maakt op een algemeen principe altijd strikt moet worden geïnterpreteerd (zie ook: Cass., 19 juni 1947, *Pas.*, 1947, I, 288; Cass., 8 oktober 1968, *Pas.*, 1968, I, 192). Het algemene beginsel waarop door de wet van 16 mei 1900 een uitzondering wordt geformuleerd is het recht van alle erfgenamen op hun erfdeel *in natura* (art. 826 B.W.).

18. Nochtans moet naast de precieze bewoordingen ook naar de parlementaire voorbereidingsstukken worden gekeken, daar de wetgever ook niet altijd de meest adequate bewoordingen gebruikt om zijn wil uit te drukken. Zo komen we terug op wat hiervoor reeds is gezegd.

19. Bovendien valt zo'n letterlijke interpretatie te betreurden in een tijd waarin men meer en meer art. 826 B.W. begint te beschouwen als een hinderlijk overblijfsel uit de tijd van de Franse revolutie, waarin het als politiek middel werd gebruikt om de macht van de adel te breken. In 1891, ten tijde van het eerste wetsvoorstel over de erfregeling van kleine nalatenschappen, was de wetgever er al van overtuigd dat in de toekomst bij een algemene wijziging van het Burgerlijk Wetboek het principe van verdeling *in natura* van art. 826 B.W. moest worden weggewerkt (*Pasin.*, 1900, 279). Tot een algemene herziening van het erfrecht in ons Burgerlijk Wetboek kwam het nog steeds niet, maar de uitzonderingen op het principe van art. 826 B.W. worden met de dag talrijker. Naast de artikelen 745^{quater} § 2, 828, 837, 858bis, 1446 en 1447 B.W. en art. 1206 Ger.W. kwam er ook de wet van 29 augustus 1988 op de erfregeling inzake landbouwbedrijven

met het oog op het bevorderen van de continuïteit (*B.S.*, 24 september 1988).

20. Terwijl de wet van 16 mei 1900 werd opgesteld vanuit de bekommernis om de bescherming van de familiehaard, is de wet van 29 augustus 1988 opgesteld met de economische bedoeling de continuïteit van de landbouwbedrijven te verzekeren (*Hand. Kamer*, 11 december 1986, 492).

21. Het toepassingsgebied van de wet verschilt op verscheidene punten van dat van de wet van 16 mei 1900. Eerstgenoemde wet is enkel van toepassing op landbouwbedrijven (verslag Beerden, *Parl. St.*, Kamer, 1986-87, nr. 444/5, p. 7). Grondgebondenheid van de «landbouwactiviteit» is geen voorwaarde, maar de productie moet wel inherent zijn aan het bedrijf. Bedrijven die zich bezighouden met de verkoop van land- of tuinbouwproducten worden niet beschermd, evenmin als een landbouwbedrijf dat de vorm van een burgerlijke of een handelsvennootschap heeft aangenomen. In dat geval vallen de aandelen in de nalatenschap en niet de roerende en onroerende bestanddelen van de vennootschap (verslag Beerden, *Parl. St.*, Kamer 1986-87, nr. 444/5, p. 10).

22. In de wet van 29 augustus 1988 wordt niet langer een beperking opgelegd met betrekking tot het kadastraal inkomen. Volgens de wet van 16 mei 1900 is er geen mogelijkheid tot overname als er zich geen woonhuis in de onverdeeldheid bevindt (art. 4, wet van 16 mei 1900; Brussel, 25 april 1961, *Pas.*, 1963, II, 109; Gent, 17 februari 1995, *T. Not.*, 1995, 417). Bovendien kan het bedrijf enkel worden overgenomen samen met de woning die zich in de nalatenschap bevindt, nooit alleen (art. 4, wet van 16 mei 1900; D. Meulemans en H. Minjauw, «De wet op de erfregeling inzake landbouwbedrijven met het oog op het bevorderen van de continuïteit», *Waarvan akte*, 1988, 177).

23. De wet van 29 augustus 1988 voorziet enkel in een overnamerecht voor de afstammelingen van de *de cujus*, niet voor de langstlevende echtgenoot (art. 2, wet van 29 augustus 1988), terwijl dit in de wet van 1900 wel is voorzien voor de langstlevende (art. 4, wet van 16 mei 1900).

24. Uit deze opsomming blijkt dat bij toepassing van de wet van 1988 op bovenstaand arrest er wel een overnamerecht zou zijn geweest.

25. De wet op de erfregeling inzake landbouwbedrijven is van toepassing op nalatenschappen die zijn opgevallen sinds 4 oktober 1988. In art. 12 van deze wet wordt bepaald dat, wanneer aan de toepassingsvoorwaarden van de wet op de continuïteit van de landbouwbedrijven is voldaan, de toepassing van de wet van 16 mei 1900 uitgesloten is.

26. Deze regel dient nochtans te worden gerelativeerd vanwege het accusatoir karakter van de Belgische rechtspleging. De partijen beschikken zelf over hun rechtsovername en niet de rechter (E. Krings en B. De Coninck, «Het ambts-halve aanvullen van rechtsgronden», *T.P.R.*, 1982, p. 655, nr. 2). Indien de eiser aangeeft op welke rechtsregel hij zich baseert ter staving van zijn rechtsovername en de verweerder stemt hiermee in, dan is de rechter ertoe gehouden deze rechtsregel op de feiten toe te passen. Het is hem niet geoorloofd een geschilpunt op te werpen dat tussen partijen niet bestaat. (E. Krings en B. De Coninck, *o.c.*, *T.P.R.*, 1982, p. 664, nr. 10). *In casu* betekent dit dat, als de eiser enkel de toepassing van de wet van 16 mei 1900 vraagt en de verweerder roept deze wet niet in, hoewel aan haar toepassingsvoorwaarden is voldaan, de rechter verplicht is enkel de wet van 16 mei 1900 toe te passen (zie ook: Y. Leleu, «De erfregeling

ling inzake landbouwbedrijven met het oog op de bevordering van de continuïteit. Commentaar van de wet van 29 augustus 1988», *T.Not.*, 1989, p. 6, nr. 6; M. Puelinckx-Coene, J. Verstraete, N. Geelhand, *o.c.*, *T.P.R.*, 1997, p. 448, nr. 380 en p. 475, nr. 415).

27. Een rechtsregel van openbare orde kan de rechter nochtans ambtshalve toepassen. De wet van 1988 is echter van louter suppletieve aard (D. Meulemans, «De overname van het landbouwbedrijf overeenkomstig de wet op de erfregeling inzake landbouwbedrijven met het oog op het bevorderen van de continuïteit», in *Het onroerend goed in de praktijk*, Antwerpen, Kluwer, 4), zodat de rechter deze niet ambtshalve mag invoeren, enkel op vordering van één van de partijen. (E. Krings en B. De Coninck, *o.c.*, *T.P.R.*, 1982, p. 676, nr. 27). Een gelijktijdige toepassing van beide wetten is bijgevolg onmogelijk (M. Puelinckx-Coene, J. Verstraete, N. Geelhand, *o.c.*, *T.P.R.*, 1997, p. 448, nr. 380).

28. Een nieuwe uitzondering op het principe van het recht op een erfdeel *in natura* werd in het leven geroepen door de fiscale wet van 22 december 1998, wat trouwens opnieuw leidde tot een wijziging van art. 826 B.W. (B.S., 15 januari 1999). Art. 78 van deze wet staat een uitzondering toe op de verdeling *in natura* voor schenkingen die volgens art. 140bis W.Reg. aan een verlaagd schenkingsrecht van 3 procent zijn onderworpen.

Het betreft schenkingen van de volle eigendom van een universaliteit van goederen of van een bedrijfstak, waarmee een nijverheids-, handels-, ambachts-, of landbouwactiviteit, een vrij beroep of een ambt of post wordt uitgeoefend of van de volle eigendom van aandelen of deelbewijzen van een vennootschap waarvan de werkelijke zetel gevestigd is in een lidstaat van de Europese Unie en die de uitoefening van een nijverheids-, handels-, ambachts-, of landbouwactiviteit, een vrij beroep, ambt of post tot doel heeft.

In deze wet ligt de nadruk op de continuïteit van de KMO's en de bescherming van de werkgelegenheid (*Parl.St.*, Kamer, 1997-98, nr. 1608/3, p. 10). Omdat er geen bijzondere datum van inwerkingtreding is bepaald, is art. 78 van de wet van 22 december 1998 van kracht sinds 25 januari 1999 en is deze bepaling van toepassing op alle schenkingen die volgens art. 140bis W.Reg. van een verminderd schenkingsrecht genieten.

29. Zowel uit de wet van 16 mei 1900 als die van 29 augustus 1988 en van 22 december 1998, die elk vanuit een andere invalshoek opgesteld zijn, blijkt de verdeling *in natura* telkens weer een enorm struikelblok te zijn. In het licht van deze algemene en niet te miskennen tendens die leidt tot uitholling en afschaffing van het recht van de erfgenamen op hun erfdeel *in natura*, heeft het Hof van Cassatie een kans gemist om zijn steentje bij te dragen tot de verdere modernisering van ons erfrecht.

Isabelle Verhaert
Licentiaat in het notariaat

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 13 MEI 1998

Voorzitter: de h. Ghislain

Rapporteur: de h. de Codd

Openbaar ministerie: de h. Spreutels

Advocaat: mr. Lonfils

1. Samenloop in strafzaken – Opzet – Samenvoeging – Recht van verdediging – Kennisgeving van de samenvoeging – 2. Misdrijf – Collectief misdrijf – Eenheid van opzet – Onderscheid met moreel bestanddeel van het misdrijf

1. Door de zaken waarvan hij ten laste van een en dezelfde beklaagde kennisgenomen heeft, te voegen en door te beslissen dat de onderscheiden, aan laatstgenoemde ten laste gelegde feiten eerder een collectief misdrijf door eenheid van opzet dan een materiële samenloop van misdrijven vormen, kent de rechter aan die feiten geen ander rechtskarakter toe dan dat wat in de akte van aanhangigmaking eraan was toegekend. Die beslissingen wijzigen de omschrijving niet, zodat de rechter noch op grond van art. 6.3, a en b, E.V.R.M., noch op grond van het algemeen rechtsbeginsel van het recht van verdediging verplicht is de beklaagde daar vooraf kennis van te geven.

Uit de omstandigheid alleen dat bepaalde feiten zonder die voeging zouden zijn verjaard, kan niet worden afgeleid dat een gedeelte van de tenlasteleggingen waarvoor de beklaagde moest terechtstaan, hem zijn verzwegen, wanneer hij voor elk van die tenlasteleggingen regelmatig voor het vonnisgerecht is gedagvaard.

2. De eenheid van opzet waardoor het collectief misdrijf wordt gekenmerkt, kan worden afgezonderd van het morele bestanddeel dat eigen is aan elk van de samengevoegde misdrijven.

J. t/ N.V. K. en O.M.

Gelet op het bestreden arrest, op 8 december 1997 gewezen door het Hof van Beroep te Bergen;

...

Over het eerste middel:

...

Overwegende dat de rechter, door de zaken, waarvan hij ten laste van één en dezelfde beklaagde kennisgenomen heeft, te voegen, en door te beslissen dat de onderscheiden, aan laatstgenoemde ten laste gelegde feiten eerder een collectief misdrijf door eenheid van opzet dan een materiële samenloop van misdrijven vormen, aan die feiten geen ander rechtskarakter toekent dan dat wat in de akte van aanhangigmaking eraan was toegekend;

Dat die beslissingen de omschrijving niet wijzigen, zodat de rechter noch op grond van art. 6.3, a en b, E.V.R.M. noch op grond van het algemeen rechtsbeginsel van het recht van verdediging verplicht is de beklaagde daar vooraf kennis van te geven;

Dat uit de omstandigheid alleen dat bepaalde feiten zonder die voeging zouden zijn verjaard, niet kan worden afgeleid dat een gedeelte van de tenlasteleggingen waarvoor eiser moest terechtstaan, hem zijn verzwegen, wanneer hij, zoals te dezen, voor elk van die tenlasteleggingen regelmatig voor het vonnisgerecht is gedagvaard;

Overwegende dat, voor het overige, de eenheid van opzet waardoor het collectief misdrijf wordt gekenmerkt, kan worden afgezonderd van het moreel bestanddeel dat eigen is aan elk van de samengevoegde misdrijven; dat de appèlrechters bijgevolg niet hoefden te antwoorden op eisers conclusie, waarin hij het bestaan betwistte van dat moreel bestanddeel, om hun beslissing betreffende de band die aan het collectief misdrijf ten grondslag ligt met redenen te omkleden;

Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen;

...

Over het vierde middel:

...

Overwegende dat het opzet van de deelnemer kan worden afgezonderd van het opzet dat vereist is als bestanddeel van het hoofdmisdrijf; dat het bijgevolg niet tegenstrijdig is, enerzijds, te vermelden «dat niet hoeft te worden vastgesteld dat (eiser) zelf met bedrieglijk opzet heeft gehandeld», en, anderzijds, erop te wijzen «dat hij wetens en willens heeft meegewerkt aan de uitvoering van de door de beklaagde O. gepleegde misdrijven (...);

Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen;

...

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 1 MAART 1999

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Verheyden

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaat: mr. Draps

Arbeidsongeval overheidspersoneel – Blijvende invaliditeit – Verzoek tot herziening – Ontvankelijkheid – Overmacht – Begrip – Ontstentenis van voorstel of van beslissing van de overheid

De omstandigheid dat de overheid geen voorstel omtrent de blijvende invaliditeit heeft gedaan of geen beslissing heeft genomen waarin dat voorstel is opgenomen, vormt geen overmacht die een aanvraag tot herziening van de getroffen ontvankelijk maakt. De vermelde omstandigheid verhindert immers de getroffen niet zijn vordering tot schadeloosstelling aan de bevoegde rechter voor te leggen teneinde een in kracht van gewijsde gegane beslissing te verkrijgen, die de wettelijke termijn voor een herziening van de invaliditeit doet ingaan (art. 9, 10 en 11 K.B. 13 juli 1970).

Stad Stavelot t/ K.

Gelet op het bestreden arrest, op 21 mei 1997 gewezen door het Arbeidshof te Luik;

...

Overwegende dat het arrest vaststelt dat verweerder getroffen is door een arbeidsongeval toen hij bij eiseres in dienst was, dat de administratieve gezondheidsdienst heeft beslist dat er geen blijvende invaliditeit was en de datum van de consolidatie heeft bepaald, dat de bevindingen aan eiseres zijn medegedeeld en dat geen enkel definitief akkoord of vonnis is totstandgekomen;

Dat het arrest erop wijst dat verweerder een aanvraag tot herziening heeft ingediend en dat aan die aanvraag geen gevolg is gegeven;

Overwegende dat het arrest de door verweerder ingediende aanvraag tot herziening ontvankelijk verklaart op grond dat eiseres haar wettelijke verplichtingen niet is nagekomen en dat de procedure tot schadevergoeding «geblokkeerd» is door die negatieve houding, zodat verweerder in een geval van overmacht verkeerde, waardoor hij zijn rechten niet kan doen gelden;

Overwegende dat krachtens art. 11 van het K.B. van 13 juli 1970 de aanvraag tot herziening maar ontvankelijk is wanneer de overheid de in art. 10 bedoelde beslissing waarin het in art. 9 bedoelde voorstel is overgenomen, ter kennis heeft gebracht of wanneer de aanvraag tot vergoeding van de getroffen aanleiding heeft gegeven tot een in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing;

Dat uit die bepaling volgt dat, bij ontstentenis van een voorstel van de overheid of van een beslissing van harentwege waarin dat voorstel is overgenomen, de getroffen, ingevolge art. 19 van de wet van 3 juli 1967, zijn vordering tot schadeloosstelling aan de bevoegde rechterlijke overheid mag voorleggen teneinde een in kracht van gewijsde gegane beslissing te verkrijgen die de herzieningstermijn doet ingaan;

Overwegende derhalve dat «de negatieve houding» van eiseres, zoals die in het arrest wordt omschreven, geen geval van overmacht kon opleveren waardoor verweerder zijn rechten niet meer kon uitoefenen;

...

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

10e KAMER – 30 SEPTEMBER 1997

Voorzitter-rapporteur: de h. Rozie

Raadsheren: mevr. Lenders en de h. Van Leuven

Openbaar ministerie: de h. Van der Straten

Advocaten: mrs. Vermassen, Bielen en Meganck

Schuldig verzuim – Arts – Hulpverlening – Kindermishandeling – Toestand van groot gevaar ter kennis gebracht van arts – Rechtvaardiging van het verzuim hulp te verlenen – Routineonderzoek – Preventieve opdracht als schoolarts – Afwezigheid van richtlijnen inzake kindermishandeling

Wanneer een toestand van groot gevaar ter kennis wordt gebracht van een arts, dan houdt zulks automatisch een verzoek tot hulpverlening in.

Het verzuim hulp te verlenen kan niet worden gerechtvaardigd door het routineonderzoek wanneer een arts bezig zou zijn op het ogenblik van de melding.

De preventieve opdracht als arts verbonden aan het Medisch Schooltoezicht en de afwezigheid van duidelijke richtlijnen inzake kindermishandeling ontslaan de arts niet van zijn wettelijke plicht hulp te verlenen aan personen die in een groot gevaar verkeren.

O.M. t/ P. e.a.

...
Gelet op het bestreden vonnis, gewezen op 21 juni 1996 door de achttiende kamer van de Correctionele Rechtbank te Hasselt;

De schuld van de beklaagden

Overwegende dat het, na nieuw onderzoek door het Hof, bewezen is gebleven dat de beklaagden K. P. en Y. L. zich schuldig hebben gemaakt aan de hen ten laste gelegde feiten, zoals gepreciseerd qua tijdsbepaling voor wat beklagde Y. L. betreft;

Overwegende dat beklagde M. P. in de periode voorafgaand aan de paasvakantie van het jaar 1995 zelf heeft vastgesteld dat het gezicht van de vierjarige Ph. P. blauw en opgezwollen was met striemen die slagen met de hand lieten vermoeden;

Overwegende dat beklagde M. P. onmiddellijk aan een mogelijke mishandeling van het kind heeft gedacht en hieraan is blijven denken, niettegenstaande een tante en een neefje van Ph. P. haar verzekerd hadden dat het kind enkel gevallen was; dat zij het daarom nodig heeft gevonden eerst de verpleegster van het Medisch Schooltoezicht in kennis te stellen van haar bevindingen en vervolgens, maar een tijd later, beklagde W. S., die ze heeft verzocht bijzondere aandacht te schenken aan Ph. P. ter gelegenheid van het eerstvolgende medisch onderzoek;

Overwegende dat beklagde W. S. het kind op 9 mei 1995 heeft onderzocht en alsdan niets heeft vastgesteld dat op kindermishandeling zou kunnen wijzen;

Overwegende dat beklagde W. S. niettemin in het op 9 mei 1995 opgestelde medisch rapport de vermelding «kindermishandeling??» heeft aangebracht in de rubriek «gedrag – conflictsituaties»; dat hierover ondervraagd door de onderzoeksrechter, beklagde erop gewezen heeft dat deze vermelding geschreven werd vanuit het signalement van de schooldirectrice en niet vanuit enige vaststelling van zijnenwege; dat deze vermelding dan ook enkel bedoeld was als een geheugensteuntje, zodat hij zich weer het vroegere signalement van de blauwe vlekken zou kunnen herinneren bij een volgende melding van fysiek letsel;

Overwegende dat op grond van het voorgaande er niet aan beklagde kan worden verweten dat hij op 9 mei 1995 geweigerd zou hebben hulp te verlenen of te verschaffen; dat hij integendeel op die datum het kind heeft onderzocht met bijzondere aandacht voor de blauwe vlekken die hem vooraf door de directrice M. werden gesignaleerd, maar die hij niet meer heeft kunnen vaststellen; dat beklagde W. S. derhalve vrijgesproken dient te worden voor de feiten van 9 mei 1995;

Overwegende dat beklagde M. P. op andere tijdstippen bij Ph. P. brandwonden, een gescheurd oorlelletje en een hematoom heeft opgemerkt; dat door deze letsels, waarvan beklagde W. S. echter nooit in kennis is gesteld, beklagde M. P. meer en meer is beginnen te vermoeden dat haar leerlinge Ph. P. het slachtoffer was van ouderlijk geweld;

Overwegende dat beklagde M. P. op 17 november 1995, na het signalement door twee leerkrachten, heeft vastgesteld dat Ph. P. vol paars-blauwe plekken stond op de rug en onder de lenden over de volledige oppervlakte van de bilstreek; dat gelet, op de ernst van de toestand, beklagde M.

P. niet gearzeld heeft om onmiddellijk beklagde W. S. hiervan telefonisch op de hoogte te brengen;

Overwegende dat beklagde W. S. nooit betwist heeft dat de schooldirectrice M. P. hem via de telefoon een nauwkeurige beschrijving heeft gegeven van de letsels die ze even tevoren zelf had vastgesteld en die vermeld worden in de verklaring die ze op 6 januari 1996 aan de gerechtelijke politie te Hasselt heeft afgelegd; dat beklagde W. S. enkel ter gelegenheid van de behandeling van de zaak voor de eerste rechter heeft beweerd dat het slechts om oude plekken ging, gezien de verkleuring ervan;

Overwegende dat beklagde M. P. in haar tweede verhoor wel verduidelijkt heeft dat de plekken niet alleen paars-blauw waren, maar alle kleuren vertoonden, eraan toevoegend dat ze geen antwoord heeft kunnen geven op de vraag van beklagde W. S. of het om recente letsels ging; dat deze laatste toevoeging trouwens aannemelijk is, omdat beklagde M. P., niet onderlegd zijnde op medisch gebied, een dergelijke vraag immers niet kon beantwoorden;

Overwegende dat de enorme uitgebreidheid van de hematomen op de rug en in de bilstreek alsook het verschil in kleur ervan, variërend van paars-blauw tot andere kleuren, er duidelijk op wijzen dat de fysieke integriteit van Ph. P. meermaals, op verschillende tijdstippen en tot zeer kort voor de telefonische melding, ernstig werd aangetast;

Overwegende dat door de melding die op 17 november 1995 werd gedaan, beklagde W. S. als arts had moeten beseffen dat het nog zeer jonge kind Ph. P. verkeerde in een toestand van reëel groot gevaar, te meer daar hij ter gelegenheid van een vroeger signalement van blauwe plekken reeds de vermelding van kindermishandeling in het medisch dossier had aangebracht;

Overwegende dat beklagde W. S. beweert dat beklagde M. P. hem enkel om raad heeft gevraagd toen ze de door haar vastgestelde letsels ter kennis heeft gebracht, en dat hij deze mededeling nooit ervaren heeft als een dringend verzoek tot diagnose of tot curatief ingrijpen;

Overwegende dat beklagde M. P. weliswaar verklaard heeft dat zij dokter W. S. contacteerde om hem de feiten te melden en om raad te vragen; dat wanneer echter, zoals te dezen, een toestand van groot gevaar ter kennis wordt gebracht van een arts, dit automatisch een verzoek tot hulpverlening of hulpverschaffing inhoudt; dat beklagde M. P. er trouwens van uitging dat er een medisch onderzoek zou volgen, omdat zij bij beklagde W. S. heeft aangedrongen om toch maar de huisarts te verwittigen;

Overwegende dat beklagde W. S. wetens en willens hulp heeft geweigerd; dat hij immers zelfs geen diagnose heeft willen stellen en er zich van onthouden heeft, niettegenstaande het uitdrukkelijk verzoek van beklagde M. P., de huisarts van de feiten in kennis te stellen;

Overwegende dat de raad die beklagde W. S. aan de schooldirectrice M. P. heeft gegeven om de situatie nauwlettend te observeren en hem onmiddellijk van nieuwe feiten in kennis te stellen, niet als een hulpverlening of hulpverschaffing kan worden aangemerkt, maar als een terugkaatsen van de bal naar de persoon die om hulp heeft verzocht;

Overwegende dat de houding van beklagde W. S. in geen enkel opzicht kan worden gerechtvaardigd door dringender beroepsverplichtingen of andere redenen van uitzonderlijk ernstige aard; dat het routineonderzoek waarmede beklag-

de bezig zou zijn geweest op het ogenblik van de melding en waarvan slechts voor de eerste maal gewag werd gemaakt bij de behandeling van de zaak voor de eerste rechter, geen rechtvaardiging kan opleveren voor het verzuim hulp te verlenen of te verschaffen; dat dit verzuim evenmin gerechtvaardigd kan worden door de opvatting van beklaagde W. S. dat het beter is dat niet teveel personen zich ontfemen over een slachtoffer van ouderlijk geweld;

Overwegende ten slotte dat de preventieve opdracht die beklaagde W. S. heeft als arts, verbonden aan het Medisch Schooltoezicht, en de afwezigheid van duidelijke richtlijnen inzake kindermishandeling, hem echter niet ontslaan van de wettelijke plicht hulp te verlenen of te verschaffen aan personen die in een toestand van groot gevaar verkeren;

Overwegende dat beklaagde W. S. dan ook schuldig is aan de feiten van hulpverzuim op 17 november 1995; dat wegens het ogenblikkelijk karakter van dit misdrijf het dan ook irrelevant is welke houding beklaagde W. S. achteraf ten aanzien van het slachtoffer heeft aangenomen;

...

NOOT – Over hulpverlening aan personen in nood

1. De hulp die van een geneesheer wordt verwacht wanneer een persoon in levensgevaar verkeert of zijn gezondheid ernstig wordt bedreigd, beperkt zich niet tot het stellen van een diagnose, het voorschrijven van een therapie of het verstrekken van raadgevingen. Hij moet een daadwerkelijke hulp verlenen en de vereiste maatregelen nemen of doen nemen om de verzorging of de beveiliging van de zieke of bedreigde persoon mogelijk te maken (Antwerpen, 5 oktober 1990, *R. W.*, 1991-92, 1064; J. du Jardin, *Schuldig verzuim*, p. 9 in *Comm. Strafr.*).

2. De plicht tot hulpverlening is des te stringenter als het slachtoffer minderjarig is: de wet van 13 april 1995 betreffende seksueel misbruik ten aanzien van minderjarigen verzwart de bestraffing van het schuldig verzuim niet alleen in geval van gevaar voor seksueel misbruik, maar ook in geval van elke ernstige gevaartoestand voor minderjarigen (J. du Jardin, *o.c.*, p. 4).

3. De feitenrechter beoordeelt op onaantastbare wijze of het hulpverzuim van de geneesheer kan worden gerechtvaardigd door b.v. dringender beroepsverplichtingen of andere gewichtige en uitzonderlijke taken (Cf. Cass., 28 maart 1972, *Arr. Cass.*, 1972, 721; Cass., 7 oktober 1981, *Arr. Cass.*, 1981-82, 200). De voorziening tot cassatie tegen bovenstaand arrest werd verworpen bij arrest van het Hof van Cassatie van 6 oktober 1998.

In het onderhavige geval beweerde de betrokken geneesheer dat hij consult hield op het ogenblik van de telefonische oproep. Het is evident dat een routineonderzoek van een patiënt geen dringend hulpverzuim kan rechtvaardigen.

On dit d'un prévenu qu'il est cuit, quand son avocat n'est pas cru...

A. Vandeplas

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

8e KAMER – 9 JULI 1998

Voorzitter: de h. Blondeel

Advocaten: mrs. Jeurissen en Asscherickx

1. Erfdienstbaarheid – Wettelijke erfdienstbaarheid van openbaar nut – Wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen – Voorwaarden voor uitvoeren van werken – 2. Wetten, decreten en besluiten – Verbindende kracht – Ministerieel Besluit houdende een verklaring van openbaar nut niet naar recht gemotiveerd – Niet van toepassing

1. *Het bijzonder stelsel van wettelijke erfdienstbaarheid dat werd ingevoerd door de wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen, houdt onder meer in dat krachtens de verklaring van openbaar nut zelf de begunstigde installaties mag oprichten op de private percelen. Aankoop in der minne van de getroffen percelen of onteigening ervan zijn geen voorafgaand vereiste. Na de verklaring van openbaar nut en het verstrijken van de periode voor kennisgeving van die verklaring is enkel nog een bouwvergunning nodig om de installaties op te richten.*

2. *In het besluit dat de bouw van een rioolwaterzuiveringsinfrastructuur van openbaar nut verklaart, werd een andere en precieze openbare nutsbestemming niet afgewogen tegenover die welke met een verklaring van openbaar nut werd gehonoreerd. De Minister heeft zijn beslissing aldus niet naar recht gemotiveerd. In die omstandigheden kan het hof het betrokken besluit niet voor toepassing in aanmerking nemen.*

V.Z.W. O. t/ N.V. A.

...

De feiten en de vordering

5. Overwegende dat de feiten die aan dit geding ten grondslag liggen, en de evolutie ervan na de uitspraak in eerste aanleg als volgt kunnen worden samengevat:

– geïntimeerde heeft op 13 januari 1997 een aanvraag ingediend ten einde de verklaring van openbaar nut te verkrijgen voor de oprichting van een rioolwaterzuiveringsinfrastructuur onder, op of boven private onbebouwde gronden gelegen op het grondgebied van de stad Diest;

– de minister van Leefmilieu en Tewerkstelling heeft op 28 april 1997 een besluit genomen waarbij de oprichting van die infrastructuur onder meer op de percelen van appellante van openbaar nut wordt verklaard; de oprichting van de installaties dient te geschieden onder een reeks voorwaarden die in art. 2 van het besluit zijn opgenomen en daarin wordt onder meer gestipuleerd dat de werken eerst een aanvang mogen nemen na het verloop van twee maanden na kennisgeving per aangetekende brief aan de betrokken eigenaars en huurders van een met een erfdienstbaarheid belast onbebouwd perceel;

– het bezwaar van appellante werd verworpen onder verwijzing naar het feit dat de bouwplannen van appellante nooit werden goedgekeurd en dat voor de betwiste percelen ook nooit een bouwvergunning werd afgeleverd;

...

5. Overwegende dat in het M.B. van 28 april 1997 een verklaring van openbaar nut werd verleend met betrekking tot de rioolwaterzuiveringsinfrastructuur die geïntimeerde wens- te op te richten op onder meer de bedoelde percelen van ap- pellante; dat in het voormelde besluit werd verwezen naar de wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gas- achtige producten en andere door middel van leidingen, voor wat de grondslag van die verklaring betreft; dat appellante niet betwist dat die wet de nodige rechtsgrondslag kon bie- den;

...

6. Overwegende dat uit het geheel van de bepalingen van voornoemde wet van 12 april 1965 volgt dat er een bijzon- der stelsel van wettelijke erfdienstbaarheid wordt ingesteld om de doeleinden van de wet te kunnen bereiken; dat het bijzonder stelsel onder meer inhoudt dat krachtens de ver- klaring van openbaar nut zelf, afgeleverd bij toepassing van die wet, de begunstigde installaties mag oprichten op de pri- vate percelen; dat aankoop in der minne van de getroffen percelen of onteigening ervan mogelijk zijn, maar geen voor- afgaande vereiste vormen vooraleer de installaties kunnen worden opgetrokken; dat na de verklaring van openbaar nut en het verstrijken van de termijn voor kennisgeving van die verklaring aan de begunstigde inzake oprichting van de in- stallaties geen andere voorwaarde is gesteld dan dat de no- dige bouwvergunning hem werd verleend;

Overwegende dat de middelen van appellante geput uit de afwezigheid van voorafgaande onteigening en uit het ge- zag van gewijsde van het vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Leuven van 29 oktober 1997 houdende de afwij- zing van de rechtsvordering van geïntimeerde tot onteige- ning, bijgevolg niet dienend zijn;

7. Overwegende dat appellante tevens stelt dat het M.B. van 28 april 1997, houdende de verklaring van openbaar nut, onwettig is en zij desbetreffend verschillende middelen aan- voert;

Overwegende dat krachtens art. 159 van de Grondwet de gerechten de algemene en plaatselijke besluiten en regle- menten niet toepassen indien zij met de wet strijden;

...

Overwegende dat in het voormelde besluit ter verwerping van het bezwaarschrift van appellante – die kennelijk had aangevoerd dat zij bouwplannen had voor de getroffen per- celen – wordt bepaald dat het gemeentebestuur van Diest aan geïntimeerde had bevestigd dat de bouwplannen nooit door het stadsbestuur waren goedgekeurd en voor het be- treffende perceel geen bouwvergunning werd afgeleverd; dat daaruit meteen werd afgeleid dat er geen concrete gege- vens voorhanden waren om de verklaring van openbaar nut te weigeren;

Overwegende dat uit de overgelegde stukken blijkt dat ap- pellante op 19 april 1989 een aanvraag tot bouwvergunning heeft ingediend voor het bouwen van een sportafdeling en dat het college van burgemeester en schepenen de vergun- ning op 20 juni 1989 heeft toegekend; dat de bouwplannen dus een uitbreiding betroffen van de schoolgebouwen van geïntimeerde;

Overwegende dat het voormelde feit dat door het stads- bestuur te Diest nooit bouwplannen werden goedgekeurd en dat geen bouwvergunning werd afgeleverd, bijgevolg klaar- blijkkelijk niet met de realiteit strookt;

Overwegende dat desbetreffende niet relevant is dat een verleende bouwvergunning inmiddels is vervallen omdat de bouwwerken niet tijdig werden gestart, omdat zulks niets af- doet aan het feit dat geïntimeerde wel degelijk de bedoe- ling had om de betwiste percelen te bebouwen; dat blijkens haar brief van 19 februari 1997 aan het gemeentebestuur geïntimeerde die intentie heeft bevestigd en die intentie trou- wens al bleek uit de aankoopakte van 14 juni 1984 betref- fende de te bebouwen percelen;

Overwegende dat het motief ter verwerping van het be- zwaarschrift van geïntimeerde zodoende geen steun kan vin- den in de feiten die tot staving ervan worden aangevoerd;

Overwegende dat dit onjuist feitelijk gegeven een des te belangrijker incidentie heeft op de motivering van het be- sluit dat de bestemming die geïntimeerde aan de percelen wenste te geven een karakter had van openbaar nut en dus in beginsel, wat beleidsprioriteiten en primaat van het open- baar nut op private bestemmingen betreft, op voet van ge- lijkheid in aanmerking lijkt te komen met het openbaar nuts- project van geïntimeerde; dat in het besluit van 28 april 1997 – logischerwijs maar onterecht – een andere en precieze openbare nutsbestemming niet wordt afgewogen tegenover die welke met een verklaring van openbaar nut werd geho- noreerd, terwijl er evenmin wordt betoogd dat andere na- bije percelen niet in aanmerking konden worden genomen om de opdracht die aan geïntimeerde werd toegekend lo- kaal behoorlijk uit te voeren;

8. Overwegende dat, op het eerste gezicht, de Minister zo- doende niet kon stellen dat er geen concrete gegevens voor- handen waren om de verklaring van openbaar nut te weige- ren; dat hij terdege relevante feiten niet in aanmerking heeft genomen en zijn beslissing aldus niet naar recht gemotiveerd lijkt; dat desbetreffend niet dienend is dat geïntimeerde door het college van burgemeester en schepenen te Diest ver- keerd werd ingelicht omtrent de realiteit van de feiten;

Overwegende dat in die omstandigheden het bestreden M.B. van 28 april 1997 door het hof niet voor toepassing in aanmerking kan worden genomen; dat de erfdienstbaarheid van openbaar nut waarop geïntimeerde zich beroept zodoen- de op het eerste gezicht niet wettig gevestigd lijkt; dat geïn- timeerde dientengevolge geen titel lijkt te bezitten om haar werkzaamheden uit te voeren op de percelen van appellan- te;

...

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

21e KAMER – 1 SEPTEMBER 1998

Voorzitter: de h. Joos de ter Beert

Rechters: de hh. Janssens de Bisthoven en Struyven

Advocaten: mrs. Delen en Adé loco Schuermans

Huur – Verbouwing uitgevoerd door de huurder – Sym- bolische huurprijs – Genot van de huurder van de door hem uitgevoerde werken gedurende vijftien jaar – Geen vergoe- ding door de verhuurder verschuldigd bij de beëindiging van de huur

Wanneer de huurder gedurende zestien jaar een symbolische huurprijs heeft betaald voor het genot van een omvangrijk gebouw, waarin hij met medeweten van de verhuurder belangrijke werken heeft uitgevoerd, waarvan hij vijftien jaar heeft genoten, zonder hiervoor ooit enige vergoeding aan de verhuurder te vragen, dient te worden aangenomen dat deze werken, naast de symbolische huurprijs, de tegenprestatie vormden van het genot van een belangrijk gebouw.

De S. de W. t/ S.

Gelet op:

- de oorspronkelijke dagvaarding van 4 april 1986, waarbij eiser de veroordeling vroeg van oorspronkelijke verweerster tot betaling van de vergoeding die, «rekening houdende met de weliswaar onvoldoende tegemoetkoming in de huurprijs enerzijds, en de rente op het geïnvesteerde kapitaal anderzijds, billijk kan geraamd worden op 2.000.000 frank;
- het tussen vonnis van de Vrederechter van Herne van 19 oktober 1988, waarbij deskundige L. Schepens werd aangesteld;
- het verslag van deskundige L. Schepens neergelegd op 4 oktober 1991;
- het vonnis van de Vrederechter van Herne van 17 december 1997, waarbij verweerster werd veroordeeld tot betaling van de som van 2.545.000 frank, meer de interesten sedert 31 december 1984 en de kosten;
- het verzoekschrift in hoger beroep, neergelegd ter griffie van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel op 9 januari 1998;

...

Voorgaanden

Appellante was eigenares van het kasteel van Steenhault en aanhorigheden. De echtgenoot van appellante was goed bevriend met geïntimeerde.

Sedert 1 december 1968 huurde geïntimeerde, bij mondelinge overeenkomst, de ruime dépendance van het kasteel, dat gelegen was in een groot park en geklasseerd landschap. Deze dépendance zou tot 1932 gebruikt zijn als schildersatelier van de toenmalige barones, en daarna als bewoning voor het personeel. Op het ogenblik dat het werd verhuurd zou het verlaten zijn en in een slechte staat verkeren.

Geïntimeerde voerde een aantal werken uit om het goed te bewonen en het een modern comfort te geven, en dit in drie stadia.

Hij woonde er gedurende zestien jaar, tot appellante einde 1984 de opzeg gaf om het goed zelf te betrekken met haar gezin.

Geïntimeerde betaalde volgende huurgelden: van 1 januari 1969 tot 31 december 1978: 1.000 frank per maand; van 1 januari 1979 tot 31 december 1980: 4.000 frank per maand; van 1 januari 1981 tot 31 december 1981: 4.250 frank per maand en van 1 januari 1982 tot 31 december 1984: 4.500 frank per maand.

Op 31 december 1984 verliet geïntimeerde het goed.

Geïntimeerde heeft daarna tevergeefs, om een tegemoetkoming gevraagd in de verbeteringswerken. Op 4 april 1986 ging hij over tot de dagvaarding tot betaling van een vergoeding «billijk» geraamd op 2.000.000 frank.

In rechte

...

De stellingen van partijen

Oorspronkelijke eiser, thans geïntimeerde, voert o.a. aan dat hij de dépendance restaureerde en er in drie stadia belangrijke werken uitvoerde. Hij dagvaardde in betaling van een vergoeding in billijkheid geraamd op 2.000.000 frank, «rekening houdende met de weliswaar onvoldoende tegemoetkoming in de huurprijs enerzijds, en de rente op het geïnvesteerde kapitaal anderzijds».

Appellante van haar kant voert o.a. aan dat het de bedoeling van de partijen was om de slechts symbolische huur te compenseren met de verbeteringswerken die geïntimeerde zou uitvoeren; dat bovendien geïntimeerde nooit toestemming vroeg noch kreeg omtrent de omvang der werken; en dat trouwens een groot gedeelte van de werken «schoonheidswerken» betroffen die werden uitgevoerd in het belang van geïntimeerde zelf.

Discussie

De vraag rijst of de huurder al dan niet recht heeft om werken uit te voeren; of hij bij het einde van de huur al dan niet recht heeft op een vergoeding voor de verbeteringswerken, en zo ja, in welke mate.

Allereerst dient nagegaan of de huurovereenkomst daaromtrent iets bepaalt. In dat geval dient deze te worden nageleefd. Zo daaromtrent niets is bepaald, zijn de rechtspraak en rechtsleer niet eensgezind over de wijze waarop dit probleem moet worden opgelost.

Volgende vragen rijzen alsdan:

Mag de huurder werken uitvoeren tijdens de huur?

Over het algemeen wordt aangenomen dat hij werken mag uitvoeren van interne orde, die niet te belangrijk zijn en die het rustig genot verbeteren, op voorwaarde dat ze de vorm en de structuur van het gehuurde goed niet wijzigen (Louveaux, B., *Le bail en général*, nr. 507; Struyven, P., *Le Bail*, nr. 84; La Haye et Vankerckhove, J., *Le Bail*, nr. 1070; De Page, IV, nr. 687).

Er wordt ook aangenomen dat de huurder gedurende de huur eigenaar is en blijft van die werken (De Page, IV, nr. 688; Louveaux, B., *o.c.*, nr. 508). Hij kan ze dus wegnemen, verkopen, hypothekeren tot op het einde van de huur.

De tweede vraag die rijst is welke het lot is van deze verbeteringen bij het einde van de huur.

Meestal wordt er een onderscheid gemaakt:

1) *Werken die niet kunnen weggenomen worden* (bv. terzake schilderwerken, vervanging van de vloer, het plaatsen van elektriciteit en afvoerleidingen, omvorming van een zolder in een kamer, enz.).

Heeft de huurder recht op een vergoeding? Er is controverse.

Volgens een bepaalde rechtspraak en rechtsleer is de verhuurder geen vergoeding verschuldigd aan de huurder, daar deze werken in het algemeen zijn uitgevoerd in het belang van de huurder en dat deze de verhuurder niet kan dwingen om tussen te komen in deze kosten (De Page, IV, nr. 690; Merchiers, *Le Bail*, nr. 343; Simont, *De Gavre*, Foriers,

R.C.J.B., 1985, p. 308, nr. 95; Rb. Brussel, 7 december 1962, *J.T.*, 1963, 450; Vred. Gosselies, 7 augustus 1979, *Rev.Rég. Dr.*, 1980, 228.

Volgens andere rechtspraak en rechtsleer heeft de huurder wel recht op vergoeding, zo de werken noodzakelijk en/of nuttig waren en niet zo het om luxe uitgaven gaat (Kruithof, R., *R.C.J.B.*, 1966, 51 e.v.; La Haye en Vankerckhove, o.c., 1099; Pauwels en Raes, nr. 258; Rb. Ieper, 6 mei 1981, *R.W.*, 1982-83, 1395; Rb. Leuven, 23 maart 1986, *R.W.*, 1989-90, 824).

Het Hof van Cassatie heeft recent beslist (Cass., 18 april 1991, *R.W.*, 1993-94, 1065): «Overwegende dat bij gebrek aan overeenkomst tussen de partijen, de huurder, krachtens het algemeen rechtsbeginsel volgens hetwelk niemand zich ter koste van een ander zonder oorzaak mag verrijken, voor de verbeteringen in het onroerend goed vergoed kan worden, op voorwaarde dat de verhuurder niet in de onmogelijkheid verkeerde ze te doen wegnemen.»

Dit dit dus *in concreto* te worden beoordeeld. Het Hof van Cassatie blijkt dus aan te sluiten bij de theorie van De Page, waarbij de Rechtbank zich ook aansluit.

2. Werken die wel kunnen weggewonnen worden

Tot op het einde van de huur kan de huurder die werken vrij wegnemen.

Bij het einde van de huur heeft de huurder geen recht meer, en de verhuurder kan vrij kiezen om de werken te laten wegnemen of ze te behouden (Louveaux, o.c., nrs. 520 e.v.). Zo de verhuurder kiest om ze te behouden, rijst de vraag of hij dan moet vergoeden. De rechtspraak en rechtsleer nemen praktisch unaniem aan dat in dat geval de verhuurder een vergoeding moet betalen (De Page, o.c., nr. 689).

Deze vergoeding kan alsdan bestaan in ofwel de vergoeding van het materieel en het handwerk (Rb. Leuven, 23 maart 1988, *R.W.*, 1989-90, 824), ofwel de meerwaarde die het goed heeft gekregen, zonder dat de vergoeding eventueel de totale kostprijs werkelijk door de huurder uitgegeven mag overschrijden (De Page, o.c., nr. 689; Rb. Ieper, 6 mei 1981, *R.W.*, 1982-83, 1395; Kruithof, *R.C.J.B.*, 1966, nr. 25), ofwel de werkelijke kost van de werken, verminderd met het profijt dat de huurder ervan genoten heeft (Rb. Luik, 5 november 1985, *Jur.Liège*, 1985, 645).

In concreto moet worden nagegaan of er al niet een afspraak was i.v.m. de werken en de vergoedingswijzen.

Appellante voert aan dat er een mondeling akkoord bestond volgens welk de huurder de verplichting op zich nam het goed bewoonbaar te maken volgens de moderne normen en als compensatie jarenlang een zeer goedkope huurprijs diende te betalen. Dit kaderde in de vriendschappelijke relaties die partijen onderhielden.

Dit wordt impliciet erkend door geïntimeerde in zijn dagvaarding, waarin hij toegeeft dat er een «weliswaar onvoldoende tegemoetkoming was in de huurprijs».

In zijn aanvullende conclusies, neergelegd voor de vrederechter erkent hij dat de normale huurwaarde na de werken 10.000 frank per maand bedroeg gedurende twaalf jaar; 12.000 frank per maand gedurende twee jaar; 20.000 frank gedurende twee jaar.

Volgens zijn eigen berekening betaalde hij alzo te weinig over al die jaren de som van 1.224.000 + 183.120 + 372.000 = 1.779.120.

Het lijkt onlogisch en onaanneembaar dat appellante een ruime en prachtig gelegen dépendance aan een symbolische huurprijs zou verhuren zonder eigen tegenprestatie.

Vóór de opzeg heeft geïntimeerde trouwens nooit om enige vergoeding gevraagd.

De rechtbank onderschrijft dan ook de stelling van appellante. Er was een overeenkomst en derhalve moeten de andere hypothesen niet worden onderzocht. Er is geen vergoeding verschuldigd.

Dat bovendien, in de mate de heer S. zelf stelt dat er geen overeenkomst zou bestaan, dient te worden vastgesteld dat uit het verslag van de gerechtsdeskundige blijkt dat het merendeel van de werken, werken zijn die waren geïncorporeerd in het gebouw, en de verhuurder zich aldus in de onmogelijkheid bevond deze aangebrachte verbeteringen weg te nemen, zoals elektrische installatie, plaatsing van een centrale verwarmingsinstallatie, aanbrengen of herstelling van pleisterwerk en afwerking van de onderliggende balken, aanbrengen van crépi op de buitenmuren, plaatsing van scheidingsmuren, plaatsing van loodgieterij en sanitair in de badkamer, toilet en in de keuken.

Dat, nu de verhuurder in de onmogelijkheid verkeerde de aldus geïncorporeerde werken weg te nemen, hij niet meer beschikte over het vrije keuzerecht als bepaald in art. 555 B.W. en, zoals bij het hierboven vermelde cassatiearrest van 18 april 1991 bevestigd, de verhuurder in de stelling zoals verdedigd door de heer S., en zoals ook overgenomen door de eerste rechter, nl. dat «in de bundels van partijen is geen enkele overeenkomst of geschreven stuk voorhanden waaruit kan worden afgeleid welke hun overeenkomst was in verband met de vergoeding van de door eiser uitgevoerde werken», de verhuurder ook dan niet gehouden zou zijn tot enige terugbetaling van de aldus in het gebouw geïncorporeerde werken.

De stelling van de huurder volgen, zou hem tweemaal een voordeel toekennen, nl. eerst een goedkope huur en vervolgens terugbetaling van de gemaakte kosten waarvan hij uiteindelijk gedurende zestien jaar het genot heeft gehad. Dit gaat in tegen alle logica en billijkheid.

Dat, gezien de symbolische prijs voor het genot van een dergelijk gebouw waarin de huurder met medeweten van de verhuurster die rechtover in het kasteel woonde belangrijke werken verrichtte, en waarvan de echtgenoot volgens de pleidooien de huurder zelf behulpzaam was bij de werken, terwijl de huurder zelf gedurende vijftien jaar van de door hemzelf aangebrachte verbeteringswerken kon genieten, zonder voor gezegde werken ooit enige vergoeding te vragen van de eigenaar, in dit concreet geval besloten dient te worden dat deze werken, naast de symbolische huur, de tegenprestatie uitmaakten van het genot van dit belangrijke gebouw, gelegen in een dergelijk kasteelpark, zodat men terzake niet kan stellen dat erin de persoon van de verhuurster een vermogensverschuiving zonder oorzaak zou zijn.

Het beroep dient derhalve gegrond verklaard te worden en de oorspronkelijke eis dient te worden afgewezen.

...

NOOT – Vergoedingsrecht van de huurder op het einde van de huur voor niet-wegneembare (verbeterings)werken

1. De rechtspositie van de huurder die gedurende de huurperiode een of andere verbetering of verbouwing aan het gehuurde goed heeft aangebracht, is heden ten dage nog steeds niet geheel zeker. Vroeger al geraakten een aantal eminente auteurs het niet eens over allerlei aspecten waaronder het vergoedingsrecht van de huurder op het einde van de huur voor de door hem uitgevoerde werken en/of desgevallend de juridische grondslag ervan (zie o.m. R. Kruithof, «Le régime juridique des travaux réalisés par le preneur sur le fonds loué», *R.C.J.B.* 1966, 55-77; H. De Page, *Traité élémentaire de droit civil belge*, IV, Brussel, Bruylant, 1972, nrs. 683 e.v.; M. La Haye en J. Vankerckhove, «Le louage des choses», in *Les Nouvelles*, Droit Civil, IV, vol. I, Brussel, Larcier, 1964, nrs. 1063 e.v.; P. Levie, *Traité théorique et pratique des constructions érigées sur le terrain d'autrui*, Leuven, Universitaire Pers, 1951, 271 e.v.). Deze verdeeldheid in de rechtsleer weerspiegelt zich in de uitspraken van de bodemrechters die zich nu eens achter de ene, dan weer achter de andere theoretische stelling schaarde.

2. Allereerst moet worden nagegaan of de betrokken huurovereenkomsten niet onder het toepassingsgebied van een bijzondere wet valt (o.a. art. 7-9 Wet van 30 april 1951 (handelshuur); art. 25-26 Wet van 4 november 1969 (pacht); zie voor bespreking L. Hervé, «La vente du bien loué: questions spéciales», *Act.Dr.* 1994, 567 e.v.). Bij gebreke aan een uitdrukkelijke en specifieke vergoedingsregeling voor dergelijke werken door een bijzondere wet, dient vervolgens te worden onderzocht, omdat huurder en verhuurder immers contractueel met elkaar verbonden zijn, of en in welke mate de huurovereenkomst zelf de huurder al dan niet het recht toekent deze werken uit te voeren (R. Kruithof, *l.c.*, nr. 2). Krachtens art. 1134, eerste lid B.W. strekken clausules hieromtrent de partijen tot wet en moeten zij strikt worden nageleefd. In deze materie primeren bijgevolg de wilsautonomie en de contractvrijheid van partijen (H. De Page, *o.c.*, IV, nr. 685 B; M. La Haye en J. Vankerckhove, *o.c.*, nr. 1068; P. Levie, *o.c.*, nr. 104). Zo kan de huurovereenkomst geldig het aanbrengen van enige verandering aan het gehuurde goed verbieden. Andere clausules staan evenwel (veelal nauwkeurig omschreven) werken expliciet toe, eventueel mits inachtnaam van welbepaalde voorwaarden (voor een overzicht van mogelijke contractuele bepalingen: zie P. Levie, *o.c.*, nr. 109, II, A).

Indien desbetreffende clausules onduidelijk zijn en er aldus onzekerheid bestaat omtrent de aard en omvang van de werken, lijkt de overheersende rechtspraak nog steeds eerst de huurovereenkomst te interpreteren overeenkomstig de wil van de partijen. La Haye en Vankerckhove (*o.c.*, nr. 1085) stellen in het algemeen dat de impliciete wil van partijen terzake kan volstaan, evenwel op voorwaarde dat ze vaststaat. Bepaalde bodemrechters menen dan ook het bestaan van een dergelijke wil te kunnen vaststellen, zelfs indien enige clausule aangaande de werken in de huurovereenkomst ontbreekt (Rb. Ieper 6 mei 1981, *R.W.* 1982-83, 1369; Vred. Fosses-la-Ville 4 september 1991, *J.T.* 1992, 333), meer nog zelfs bij een louter mondeling gesloten huur (Rb. Luik 5 november 1985, *J.L.* 1985, 645). Zo aanvaardt ook het hier geannoteerde vonnis dat het gebrek aan een schriftelijke huurovereenkomst het weliswaar stilzwijgend, maar ontegenzeggelijk akkoord van de verhuurder aangaande de betrokken werken niet verhindert. Een deel van de rechtsleer spreekt in dit verband van *subjectief 'regelmatige' ('reguliers') wer-*

ken, in die zin dat deze werken zijn toegestaan door de verhuurder hetzij uitdrukkelijk, middels een bepaling in de huurovereenkomst, hetzij stilzwijgend, wanneer de houding van de verhuurder niet anderszins kan worden uitgelegd (ook al voldoen de werken niet aan de objectieve maatstaven (zie *infra*, nr. 3); L. Hervé, «Du sort et de l'indemnisation des travaux irréguliers et non susceptibles d'enlèvement effectués par le preneur, en droit commun de bail: 'adhuc sub judice lis est' ou tempête dans un verre d'eau?», *T.Vred.* 1997, p. 138, nr. 8; N. Verheyden-Jeanmart en M. Clavie, «Le sort des travaux et constructions réalisés par le preneur à la fin du bail», in *La fin du bail et son contentieux*, Brussel, Editions du Jeune Barreau, 1998, p. 133, nr. 8).

3. Indien de ondubbelzinnige of zekere bedoeling van de partijen alzo niet kan worden achterhaald, maar veelal van zodra de huurovereenkomst geen clausule bevat die de werken expliciet toestaat, moeten de *aanvullende regels van het gemene recht*, zoals uitgewerkt door de rechtspraak en rechtsleer, worden aangewend, omdat geen enkele wettekst in het B.W. deze materie rechtstreeks regelt. Tijdens de huur beschikt de huurder onbetwistbaar over het recht het gehuurde goed te gebruiken. Bijgevolg mag hij verbeteringen uitvoeren die hem in staat stellen ten volle van het gehuurde goed te genieten (H. De Page, *o.c.*, IV, nr. 687; M. La Haye en J. Vankerckhove, *o.c.*, nr. 1069; R. Kruithof, *l.c.*, nr. 7). Dit recht is evenwel niet onbegrensd. Zo dient de huurder immers het gehuurde goed te gebruiken als een goede huisvader en overeenkomstig diens bestemming (art. 1728, 1° B.W.). Daarnaast is hij verplicht het gehuurde goed op het einde van de huur terug te geven in de staat waarin het zich bevond ten tijde van het aangaan van de huurovereenkomst of, als er een plaatsbeschrijving werd opgemaakt, in de staat waarin hij het volgens die plaatsbeschrijving heeft ontvangen (art. 1731 B.W.). Om aan deze twee vereisten te voldoen, werd voorheen hieruit afgeleid dat niet-wegneembare werken, namelijk werken die zodanig geïncorporeerd zijn in het gehuurde goed dat ze er niet meer van kunnen worden losgemaakt zonder schade toe te brengen aan de integriteit van dat goed (Cass. 23 december 1944, *Pas.* 1944, I, 123; H. De Page, *o.c.*, IV, nr. 690; M. La Haye en J. Vankerckhove, *o.c.*, nr. 1087), *a priori* verboden zijn. Om die reden oordeelt Kruithof (*l.c.*, nr. 6) dat dergelijke werken bij het einde van de huur moeten worden beschouwd als zijnde gerealiseerd in strijd met de huurovereenkomst, zonder dat dit noodzakelijkerwijze een eventueel vergoedingsrecht in het gedrang hoeft te brengen (zie *infra*, nr. 7.1). Evenwel stelt hij (R. Kruithof, *l.c.*, nr. 6), naast andere auteurs (H. De Page, *o.c.*, IV, nr. 657; M. La Haye en J. Vankerckhove, *o.c.*, nr. 1071 e.v.) vast dat de rechtspraak die soeverein oordeelt over het toelaatbaar karakter van de werken, na enige aarzeling, de huurder toch vrij snel machtigt om zonder uitdrukkelijke toestemming van de verhuurder werken uit te voeren die weliswaar niet vatbaar zijn voor wegname, maar aan constante behoeften en gebruiken van het moderne leven beantwoorden (o.m. de aansluiting aan het gas-, water-, elektriciteits, telefoon- en teledistributienet; de installatie van centrale verwarming, zelfs een badkamer). Hansenne en Renard (*Les biens, la propriété des choses et les droits réels principaux*, Luik, Universitaire Pers, 1984, vol. II, 220 *in fine*) menen daarom dat dergelijke verbeteringen eveneens *objectief 'regelmatig' ('reguliers')* zijn, ook al is de restitutie van het goed moeilijk, aangezien de werken conform zijn

aan de bestemming van het goed en blijken te zijn uitgevoerd door een huurder die bekommerd is zich als een goede huisvader te gedragen met het oog op het toebrengen van een objectieve meerwaarde aan het gehuurde goed.

La Haye en Vankerckhove (*o.c.*, nr. 1070) resumeren de door de rechtspraak en rechtsleer aanvaardbaar geachte werken overeenkomstig het gemene recht in drie categorieën: kleine werken van inwendige schikking, veranderingen die enkel tot doel hebben het gehuurde goed aan de overeengekomen bestemming aan te passen en nieuwe constructies, op voorwaarde dat ze de structuur of de vorm van het gehuurde goed niet wijzigen.

Zelfs indien in deze casus het bestaan van een mondeling akkoord zou zijn afgewezen, dan nog zouden de aangebrachte, hoofdzakelijk niet-wegneembare verbeteringen m.i. moeten worden gedoogd, omdat ze in overeenstemming zijn met de hierboven vermelde objectieve criteria. Een voorzichtige huurder doet er echter goed aan de verhuurder vooraf om zijn uitdrukkelijke, schriftelijke toestemming omtrent de voorgenomen werken te vragen. Indien deze laatste dit weigert, kan de huurder hem best dagvaarden alvorens de werken aan te vatten. Aldus verhindert hij een gedwongen afbraak en/of de ontbinding van de huurovereenkomst te zijn laste (M. La Haye en J. Vankerckhove, *o.c.*, nr. 1069).

4. Net zoals voor het recht op het uitvoeren van werken, kunnen huurder en verhuurder in alle vrijheid *overeenkomen* wat het lot ervan zal zijn op het einde van de huur. Zo kan ingeval van niet-wegneembare werken worden bepaald of die aan de verhuurder verworven blijven zonder vergoeding of aan de huurder moeten worden terugbetaald, eventueel met vermelding van de berekeningsbasis (A. Pauwels en P. Raes, *Bestendig Handboek huishuur en handelshuur*, Brussel, Excelsior, 1998, A-IV-2-17; voor een overzicht van mogelijke contractuele bepalingen: zie P. Levie, *o.c.*, nr. 109, II, B).

5. Indien de partijen zich hieromtrent niet expliciet, volgens sommigen noch impliciet (zie *supra*, nr. 2), of duidelijk hebben uitgedrukt, onderwerpen de meerderheid van de rechtspraak (o.a. Vred. Gosselies 17 augustus 1979, *R.R.D.* 1980, 228; Rb. Leuven 23 maart 1988, *R.W.* 1989-90, 824; Vred. Fosses-la-Ville 4 september 1991, *J.T.* 1992, 333) en nagenoeg de hele rechtsleer (met name alle in deze noot verneemde auteurs), in navolging van het Hof van Cassatie (Cass. 23 december 1943, *Pas.* 1944, I, 123; m.b.t. het toepassingsgebied van art. 555 B.W.) het vergoedingsrecht van de huurder op het einde van de huur aan *een verschillende juridische behandeling naargelang de werken al dan niet nog vatbaar zijn voor wegname*. In tegenstelling tot de niet-wegneembare werken, die slechts bestaan door hun incorporatie met de hoofzaak en vanaf dan daarmee vermengd zijn, behouden wegneembare werken hun eigen en onafhankelijk bestaan, wat blijkt uit de mogelijkheid voor de verhuurder de wegname ervan te bevelen (Cass. 23 december 1943, *Pas.* 1944, I, 123). Het al of niet wegneembaar karakter behoort tot de soevereine appreciatie van de feitenrechter (M. La Haye en J. Vankerckhove, *o.c.*, nr. 1087) en is bijgevolg niet vatbaar voor verbreking door het Hof van Cassatie (Cass. 23 december 1943, *Pas.* 1944, I, 123).

6. Aangaande *wegneembare* werken werd steeds aangenomen dat indien de verhuurder de werken op het einde van de huur wenst te behouden (hij kan evenwel ook voor de afspraak ervan opteren conform art. 1731, § 1, B.W.), hij hier-

voor aan de huurder een vergoeding verschuldigd is. Over de juridische grondslag van dit vergoedingsrecht en bijgevolg de omvang ervan, bestond echter lang geen eensgezindheid (zie hierover: A. De Bersaques, «Statut juridique des constructions élevées par le preneur au cours du bail», *R.C.J.B.* 1951, nr. 3 e.v.; H. De Page, *o.c.*, IV, nr. 689 B; L. Hervé, *o.c.*, *T.Vred.* 1997, nr. 12 e.v.; M. La Haye en J. Vankerckhove, *o.c.*, nr. 1105 e.v.; R. Kruithof, *l.c.*, nr. 15 e.v.; N. Verheyden-Jeanmart en M. Clavie, *o.c.*, nr. 10 e.v.). Sinds het arrest van 28 april 1991 (*Arr.Cass.* 1990-91, 839) blijkt het Hof van Cassatie resoluut te hebben gekozen voor *het algemeen rechtsbeginsel van de vermogensverschuiving zonder oorzaak* als algemeen vergoedingsregime toepasbaar op wegneembare werken (L. Hervé, *o.c.*, *T.Vred.* 1997, nr. 18; N. Verheyden-Jeanmart en M. Clavie, *o.c.*, nr. 17), waardoor art. 555 B.W. als mogelijke rechtsgrond definitief wordt geweerd.

7. Omtrent *niet-wegneembare werken* staat daarentegen het principe van het vergoedingsrecht zelf reeds geruime tijd ter discussie.

7.1. De aanhangers van een dergelijk principieel vergoedingsrecht (M. La Haye en J. Vankerckhove, *o.c.*, nr. 1099 e.v.; R. Kruithof, *l.c.*, nr. 14), hierin gevolgd door een aanzienlijk aantal bodemrechtters (o.a. Vred. Namen 1 juni 1973, *Pas.* 1974, III, 19; Luik 22 februari 1990, *J.L.* 1980, 169; Rb. Leuven 23 maart 1988, *R.W.* 1989-90, 824; Rb. Doornik 26 maart 1996, *T.Vred.* 1997, 134) hebben veelal de gewoonte om *de uitgaventheorie*, zoals uitgewerkt in het cassatiearrest van 23 december 1943 (*Pas.* 1944, I, 123) voor de uitgewonnen bezitter, naar analogie toe te passen op de huurder. Naar aanleiding van dit arrest werd art. 555 B.W., dat een recht op afbraak onderstelt en dus de mogelijkheid inhoudt tot individualisering van wat er opgericht of aangebracht werd, als rechtsgrond van een eventuele vergoeding ingeval van niet-wegneembare werken reeds vroeg volledig buiten werking gesteld.

De verantwoording van Kruithof voor de analogische toepassing van de uitgaventheorie moet m.i. ten gevolge van het cassatiearrest van 18 april 1991 (*Arr.Cass.* 1990-91, 839) niet zonder meer als achterhaald worden beschouwd, aangezien zij beide uitgaan van een verschillende hypothese. Voornoemd arrest betreft immers enkel wegneembare werken die *niet het voorwerp uitmaken van een overeenkomst tussen partijen*. Kruithof (*l.c.*, nr. 8) onderwerpt de huurder slechts aan het regime van de bezitter te kwader trouw in de zin van art. 555 B.W. (contra: L. Hervé, *o.c.*, *T.Vred.* 1997, nr. 17, noot 33) indien deze wegneembare werken heeft verricht *in strijd met de huurovereenkomst*, wat impliceert dat ofwel de huurovereenkomst dergelijke werken expliciet heeft verboden, ofwel dat de werken niet verenigbaar zijn met de bestemming van het goed, zodat de huurder heeft gehandeld zonder recht, noch titel. Indien men deze gelijkstelling aanvaardt, dan is Kruithof (*l.c.*, nr. 14 *in fine*) van oordeel dat men de huurder logischerwijze hetzelfde statuut moet opleggen ingeval van niet-wegneembare werken, omdat hij ervan uitgaat dat dergelijke werken die niet uitdrukkelijk zijn toegestaan, zijn uitgevoerd in overtreding met de huurovereenkomst (zie *supra*, nr. 3).

Traditioneel onderscheidt de uitgaventheorie drie soorten uitgaven, namelijk de noodzakelijke, de nuttige en de luxe-uitgaven, die elk aan een ander vergoedingsregime worden onderworpen. Een uitgave is noodzakelijk, indien ze

werd gedaan om het behoud van het goed te verzekeren (bijv. het verstevigen van een bouwvallige muur, zie H. De Page, *o.c.*, VI, nr. 149; M. La Haye en J. Vankerckhove, *o.c.*, nr. 1100). Aangezien de eigenaar van de zaak zelf in beginsel hiertoe gehouden is (H. De Page, *o.c.*, VI, nr. 150), moet hij de kosten van het materiaal en het handwerk, d.i. het totale bedrag dat voor de uitvoering van de werken op dat moment werkelijk is uitbesteed (L. Hervé, *l.c.*, *T.Vred.*, 1997, nr. 19), volledig terugbetalen. In het kader van het huurrecht lijkt dit des te meer verantwoord, aangezien art. 1720 B.W. dergelijke kosten normaliter ten laste van de verhuurder legt (M. La Haye en J. Vankerckhove, *o.c.*, nr. 1098). Nuttige uitgaven geven aan het goed een meerwaarde, zonder echt onmisbaar te zijn (bijv. het bouwen van een verdieping waardoor het huis groter wordt, zie H. De Page, *o.c.*, VI, nr. 149; M. La Haye en J. Vankerckhove, *o.c.*, nr. 1101). De huurder heeft weliswaar tot aan het einde van de huur het genot van deze werken gehad, maar niet meer daarna (Rb. Leuven 23 maart 1988, *R.W.*, 1989-90, 824). De aan de huurder verschuldigde vergoeding wordt alsdan berekend op basis van de meerwaarde die het gehuurde goed door toedoen van deze werken heeft verkregen op het ogenblik dat de verhuurder het verbeterde goed terugkrijgt. Indien de prijs van de werken echter lager ligt dan de aldus verkregen meerwaarde, dan wordt enkel deze eerste kost vergoed (L. Hervé, *o.c.*, *T.Vred.*, 1997, nr. 19; R. Kruithof, *l.c.*, nr. 14). Luxe-uitgaven die slechts het persoonlijk comfort van de huurder hebben verhoogd en zodus enkel voor hem (subjectief) nuttig waren, zonder enige (objectieve) waarde voor het goed zelf (bijv. het herschilderen van muren die geen verfrissing nodig hadden, zie H. De Page, *o.c.*, VI, nr. 149; M. La Haye en J. Vankerckhove, *o.c.*, nr. 1102), behoren de verhuurder toe, zonder dat hij hiervoor aan de huurder een vergoeding verschuldigd is (L. Hervé, *o.c.*, *T.Vred.*, 1997, nr. 19; M. La Haye en J. Vankerckhove, *o.c.*, nr. 1102; R. Kruithof, *l.c.*, nr. 14; Vred. Namen 1 juni 1973, *Pas.* 1974, III, 19).

7.2. Andere auteurs (Y. Merchiers, «Le bail en général», in *Répertoire notariale*, VIII, Les Baux, Brussel, Larcier, 1997, 242; L. Simont en J. De Gavre, «Examen de jurisprudence, Les contrats spéciaux», *R.C.J.B.* 1966, p. 586, nr. 59; *R.C.J.B.* 1977, p. 263, nr. 133 en *R.C.J.B.* 1985, nr. 95) zijn van oordeel dat bij gebrek aan een bijzondere contractuele bepaling die het vergoedingsaspect expliciet regelt, de verhuurder die door de huurder uitgevoerde niet-wegneembare werken *kosteloos* verkrijgt. Zij menen hiervoor steun te vinden bij De Page, (*o.c.*, IV, nr. 690). Deze stelt enerzijds dat het recht van de huurder om verbeteringswerken uit te voeren bij het einde van de huur nooit, zelfs niet onrechtstreeks, mag neerkomen op het creëren van een last voor de verhuurder die hij niet heeft gewenst en die hij misschien niet eens kan dragen. Anderzijds poneert hij dat de toepassing van de vermogensverschuiving zonder oorzaak allereerst en in essentie onderstelt dat de verhuurder het recht heeft de huurder te dwingen de werken af te breken. Indien dit niet meer mogelijk is, kan de verhuurder niet tegen zijn wil worden verplicht een vergoeding te betalen. Hieruit meent juist voornoemde rechtsleer, daarin gevolgd door een deel van de rechtspraak (o.a. Rb. Antwerpen 17 mei 1967, *R.W.* 1968-69, 465; Vred. Fosses-la-Ville 4 september 1991, *J.T.* 1992, 333; Bergen 23 november 1993, *J.L.M.B.* 1994, 771) te moeten afleiden dat de vergoedingsplicht uitsluitend afhankelijk is van het recht van de verhuurder de wegname van de

werken te eisen. De omstandigheid dat de werken al dan niet zijn toegestaan door de verhuurder speelt terzake geen rol. Het cassatiearrest van 18 april 1991 (*Arr.Cass.*, 1990-91, 839) wordt dan ook in die zin geïnterpreteerd. Bijgevolg kan er dan ook geen plaats meer zijn voor de uitgaventheorie (Y. Merchiers, *o.c.*, 242, noot 1; L. Simont en J. De Gavre, *o.c.*, *R.C.J.B.* 1996, p. 312, nr. 106). Ingeval van noodzakelijke werken wordt soms geargumenteed dat de huurder de verhuurder bovendien kan dwingen dergelijke werken uit te voeren overeenkomstig art. 1720 B.W. (impliciet: Vred. Gosselies 17 augustus 1979, *R.R.D.* 1980, 228).

7.3. Een tussenpositie lijkt te worden ingenomen door meer recente Franstalige rechtsleer (C. Renard en J. Hansenne, *o.c.*, nr. 186; L. Hervé, *o.c.*, *Act.Dr.* 1994, 562 en *o.c.*, *T.Vred.*, 1997, nr. 11; N. Verheyden-Jeanmart en M. Clavie, *o.c.*, nr. 8), die menen een primair onderscheid te moeten doorvoeren tussen 'regelmatige' en 'onregelmatige' werken. Deze stelling gaat er van uit dat zodra de verhuurder de huurder *vooraf* zijn *toestemming*, hetzij expliciet, hetzij impliciet (contra: Vred. Moeskroen 3 oktober 1974, *T.Vred.* 1997, 132) heeft gegeven tot het verrichten van, alzo subjectief 'regelmatige' werken (of indien deze werken, zelfs bij gebreke aan akkoord, omwille van hun conformiteit met de uitgewerkte criteria (zie *infra*, nr. 3) objectief 'regelmatig' zijn), men nog moeilijk kan blijven beweren dat dergelijke werken in het uitsluitend belang van de huurder en enkel op diens risico zijn uitgevoerd. Enerzijds heeft de huurder aldus regelmatig kunnen oordelen dat hij niet meer zou kunnen worden gedwongen om het gehuurde goed in zijn oorspronkelijke staat te herstellen. Anderzijds is of had de verhuurder zich ervan bewust moeten zijn dat hij zich tengevolge van dit akkoord verbonden heeft de huurder te vergoeden, bij gebreke aan uitdrukkelijke weigering hiertoe van zijnentwege (N. Verheyden-Jeanmart en M. Clavie, *o.c.*, nr. 15). Ook De Page zou volgens deze visie (L. Hervé, *o.c.*, *T.Vred.*, 1997, nr. 11, noot 14; N. Verheyden-Jeanmart en M. Clavie, *o.c.*, nr. 15) de huurder slechts een vergoedingsrecht ontzeggen in de mate dat de niet-wegneembare werken 'onregelmatig' zijn, namelijk verricht zonder of tegen de toestemming van de verhuurder. Hij (H. De Page, *o.c.*, IV, nr. 690) stelt immers dat de huurder slechts over één middel beschikt om te vermijden dat de verbeteringen de verhuurder kosteloos toekomen, namelijk door met deze laatste *omtrent dit onderwerp* een overeenkomst te sluiten alvorens de werken uit te voeren. Of De Page nu met deze uitdrukking enkel op *het recht op het verrichten van niet-wegneembare werken* doelde en niet op *de vergoedingsregeling* ervan, lijkt mij echter niet zo zeker.

Voorts kan volgens deze strekking uit de bewoordingen van het cassatiearrest van 18 april 1991 (*Arr.Cass.* 1990-91, 839) niet worden afgeleid dat het Hof zich in het algemeen verzet tegen eender welke vergoeding voor niet-wegneembare werken. Volgens Hervé (*o.c.*, *T.Vred.*, 1997, nr. 20) lijkt het Hof enkel de theorie van de vermogensverschuiving zonder oorzaak als vergoedingsbasis voor dergelijke werken te verwerpen. Bovendien waren de werken in deze zaak verricht zonder voorafgaand akkoord van de verhuurder en leken ze objectief 'onregelmatig'. Hervé is er bijgevolg van overtuigd dat *de uitgaventheorie* van toepassing blijft op 'regelmatige' niet-wegneembare werken. Ook Verheyden-Jeanmart en Clavie (*o.c.*, nr. 15) gaan ervan uit dat het Hof in voormeld cassatiearrest de vergoedingskwestie van werken

die zijn uitgevoerd met toelating van de verhuurder, heeft willen openlaten, maar zijn van oordeel dat ook hier *de theorie van de vermogensverschuiving zonder oorzaak* als grondslag moet worden gehanteerd. Niet alleen achten zij hiertoe alle voorwaarden van de vordering de in rem verso vervuld, maar bovendien lijkt de toepassing van de uitgaventheorie op noodzakelijke werken in het raam van het huurrecht hen niet steeds gerechtvaardigd. De verhuurder overeenkomstig deze theorie altijd, en dus ook ingeval de huurder op eigen initiatief, zonder verplichte gemachtigde (door de verhuurder, die in principe zelf, en alleen hij, verplicht is dergelijke werken uit te voeren op basis van art. 1720 B.W., of door de rechter op basis van art. 1144 B.W.) indeplaatsstelling, veroordelen tot de volledige terugbetaling van de gemaakte kosten, zou volgens hen ertoe leiden dat 'het systeem, zoals uitgewerkt door het B.W. aangaande noodzakelijke werken' volledig wordt miskend.

Vermits omtrent het lot van niet-wegneembare werken onzekerheid blijft bestaan, is het de huurder ten stelligste aan te raden dat hij nog vóór hij met de werken een aanvang neemt, niet enkel een duidelijk en schriftelijk akkoord van de verhuurder aangaande de uit te voeren werken verkrijgt, maar eveneens op deze wijze met laatstgenoemde een vergoedingsregeling treft.

8. Indien in deze casus het subjectief (m.i. zelfs objectief) recht om dergelijke hoofdzakelijk niet-wegneembare verbeteringen aan te brengen, buiten kijf staat, kan nochtans de ondubbelzinnige of zekere wil van de betrokken partijen omtrent de vergoedingsregeling niet zonder meer uit de feitelijke omstandigheden worden afgeleid. Werd de jarenlange symbolische huurprijs wel als 'tegenprestatie' in de zin van volledige compensatie voor de uitgevoerde werken bedoeld? Hoewel de rechtbank hiervan overtuigd is, antwoordt zij nochtans op het verweer van de huurder, die uitgaat van de hypothese waarin geen overeenkomst aangaande de vergoeding is gesloten. Zij volgt hierbij de tweede hierboven vermelde strekking die niet-wegneembare werken kosteloos aan de verhuurder laat toekomen, behalve indien hieromtrent expliciet en schriftelijk een vergoeding werd overeengekomen, wat *in casu* niet het geval is. Eveneens wordt de door deze visie vooropgestelde interpretatie van het cassatiearrest van 18 april 1991 overgenomen. In dit arrest heeft het Hof evenwel enkel gesteld dat indien de huurder werken heeft verricht waarvoor hij *niet vooraf het akkoord van de verhuurder* heeft verkregen, hij hiervoor op grond van de theorie van de vermogensverschuiving zonder oorzaak kan worden vergoed, indien deze werken *wegneembaar* zijn. Dat *niet-wegneembare werken*, die bovendien, zoals *in casu*, subjectief (en zelfs objectief) *toegelaten* zijn, niet voor vergoeding in aanmerking komen, kan, zolang het Hof zich hierover niet uitdrukkelijk heeft uitgesproken, niet worden beweerd. Indien een bezitter te kwader trouw, meer nog zelfs een gewone bezitter ter bede, die over geen enkel recht, noch titel beschikt om op de grond van de werkelijke eigenaar te vertoeven, voor dergelijke werken op basis van de uitgaventheorie kan worden vergoed, zou het dan niet onrechtvaardig zijn de huurder een dergelijk vergoedingsrecht voor soortgelijke werken te ontfangen? Dit geldt des te meer indien de verhuurder, zoals *in casu*, zelfs vooraf akkoord ging met het uitvoeren van de werken, waarvan het lot weliswaar niet duidelijk werd geregeld.

Bijgevolg had de rechtbank m.i. evenwel effectief moeten nagaan of de te weinig betaalde huurprijs wel, hetzij de meerwaarde compenseerde die het gehuurde goed op het einde van de huurovereenkomst had verkregen door toedoen van de door de huurder uitgevoerde, *in casu* minstens nuttige werken, hetzij de gemaakte kosten indien deze lager liggen dan de aldus verkregen meerwaarde (*uitgaventheorie*), eventueel verminderd met het genot dat de huurder gedurende de huur van deze werken heeft gehad (*vermogensverschuiving zonder oorzaak*, indien men overtuigd is van de stelling van Verheyden Jeanmart en Clavie (*o.c.*, nr. 15)). Zo door het cassatiearrest van 18 april 1991 wat meer klaarheid werd gebracht in het lot van wegneembare werken, werd hierdoor echter de discussie omtrent niet-wegneembare werken des te meer aangewakkerd. Een uitdrukkelijke en heldere wettelijke regeling is nodig om deze, in de praktijk vaak voorkomende, problematiek nu eens en voor altijd accuraat op te lossen.

Marie Neut

Assistente Universiteit Antwerpen (UIA)

POLITIETRECHTBANK TE GENT

26 SEPTEMBER 1997

Rechter: de h. Verstuyft

Openbaar ministerie: de h. Beke

Advocaten: mrs. Van Poucke, Carre en De Roeck

Onrechtmatige daad – Schade en schadeloosstelling – Integraal schadeherstel – Bijkomende kosten met het oog op het innen van de vordering

Aangezien de benadeelde van een schadeverwekkend feit het recht heeft om integraal schadeloos te worden gesteld, zou het strijdig zijn met dit principe om aan deze benadeelde niet de terugbetaling toe te kennen van de kosten die dienden te worden gemaakt met het oog op het innen van zijn of haar vordering, desnoods met behulp van professionele bijstand.

O.M. t/ V. N.V. O. en N.V. A.

Nopens de vordering van de burgerlijke partij N.V. O.

...

De vrijwillig tussenkomen partij betwist tevens het enkel ten opzichte van haar gevorderde bedrag van 8.000 frank, zijnde de vergoeding van de bijkomende kosten die deze burgerlijke partij diende te maken tot het verkrijgen van de vergoeding van het door haar onrechtstreeks geleden nadeel, maar eveneens ten onrechte.

Immers, aangezien er van in den beginne geen betwisting bestond noch kon bestaan nopens de aansprakelijkheid noch nopens de hoofdsom (schade voertuig, B.T.W. en gebruiksvering), werd de huidige burgerlijke partij door het uitblijven van minnelijke regeling van haar nadeel, tot bijkomende kosten verplicht, en aangezien een benadeelde van een schadeverwekkend feit het recht heeft om integraal schadeloos te worden gesteld, zou het strijdig zijn met dit laatste principe om aan deze benadeelde niet de terugbetaling toe

te kennen van de kosten die dienden te worden gemaakt met het oog op het innen van zijn of haar vordering desnoods met behulp van professionele bijstand (Vred. Brussel, 7^e kanton, 30 mei 1996, *R.G.A.R.*, 1997, nr. 12.752).

Bij gebreke aan stukken terzake en daar deze kosten moeilijk concreet te bewijzen zijn, dient de schadevergoeding terzake forfaitair te worden begroot.

Het door de burgerlijke partij dienaangaande gevorderde bedrag of 8.000 fr. komt aannemelijk voor en kan derhalve worden toegekend.

VREDEGERECHT TE LEUVEN

1e KANTON – 30 JUNI 1999

Rechter: de h. Daniëls

Advocaten: mrs. Bergé en Verstraeten

Eigendom – Sociale huisvestingsmaatschappij – Leegstaand pand – Geplande renovatiewerken – Uitdrijving van kraker – Geen misbruik van eigendomsrecht – Vordering van eigenaar tot vergoeding van morele schade – Langdurige, niet gemotiveerde leegstand

De uitdrijving van een «kraker» uit een pand toebehorend aan een sociale huisvestingsmaatschappij moet worden bevolen, aangezien de actuele leegstand, gevolg van geplande renovatiewerken, niet kan worden beschouwd als een misbruik van het eigendomsrecht, en aangezien het voorstel tot vrijwillige verlatting, uitgaande van de «kraker», onvoldoende geloofwaardig is, gelet op het gebrek aan een vertrouwensrelatie tussen de partijen. De sociale huisvestingsmaatschappij is te dezen, gelet op de zeer lange, niet gemotiveerde leegstand van het betrokken pand, niet gerechtigd op vergoeding wegens morele schade.

C.V.B.A. D. t/ D.

Overwegende dat niet wordt betwist dat de C.V.B.A. D., sociale huisvestingsmaatschappij erkend door de Vlaamse Huisvestingsmaatschappij, eigenares is van een pand gelegen (...) te Leuven;

Overwegende dat evenmin wordt betwist dat kwestieus pand reeds gedurende een hele tijd leeg heeft gestaan, zonder dat het deze rechtbank mogelijk blijkt te weten hoelang deze periode wel heeft geduurd;

Overwegende dat evenmin wordt betwist dat de heer L. zijnerzijds kwestieus pand heeft betreden zonder toelating van de eigenares en dit pand thans als zijn woning gebruikt;

Overwegende dat de vordering als gesteld door de C.V.B.A. D. thans inhoudt de uitdrijving van de heer L. uit bewust pand te horen bevelen en zulks met al wie en al wat er zich van hem moge bevinden en bovendien hem te horen veroordelen tot betaling van een schadevergoeding;

Overwegende dat de heer L. vordert dat de eis als hier gesteld, ongegrond dient te worden verklaard;

...

Overwegende dat verweerder aanvoert dat het gebruik van het pand rechtmatig zou zijn en als zodanig ook zou zijn erkend;

Overwegende dat zulks uitdrukkelijk niet overeenkomt met de realiteit van de feiten;

Overwegende inderdaad dat reeds van het begin van de betrekking van het pand door de heer L. en/of mogelijk sommige van zijn vrienden, deze toestand niet door de C.V.B.A. D. werd erkend of aanvaard;

Overwegende dat zulks ook blijkt uit de gegevens die worden voorgebracht in de stukken van het dossier van de heer L.;

Overwegende dat deze toestand en deze vaststellingen niet worden tegengesproken door de eerder clowneske verklaringen die door bepaalde verantwoordelijken werden afgelegd naar de pers toe en bij het begin van de betreding van het pand;

Overwegende dat immers deze verklaringen, waarvan de inhoud niet wordt betwist, noch op enig juridisch vlak noch op enig feitelijk vlak huidige betwisting hebben gediend;

Overwegende dat hiernaast een juridisch en feitelijk probleem bestaat in zoverre de heer L. beweert dat er sprake is van misbruik van eigendomsrecht;

Overwegende dat deze rechtbank vaststelt dat de C.V.B.A. D. misschien eindelijk, werk maakt van de renovatie van dit of van deze andere panden, zodat zonder de minste twijfel de C.V.B.A. binnen zeer afzienbare tijd dient te beschikken over het onroerend goed;

Overwegende dat het niet aan degene is die zonder enige wettelijke basis het pand bewoont zoals *in casu* de heer L., te stellen dat een eigenaar zich zou dienen te houden aan een aantal normen, terwijl ondertussen ondubbelzinnig is aangetoond dat er werk wordt gemaakt van een aanpassing van het pand, die dient te leiden tot een normaal gebruik;

Overwegende dat bovendien door de heer L. wordt gesteld dat de C.V.B.A. de fundamentele rechten en vrijheden zou schenden;

Overwegende dat zulks uiteraard in tegenstrijd is met elke realiteit;

Overwegende immers dat uit de neergelegde stukken van de heer L. zelf blijkt dat hij reeds geruime tijd beschikt over een, voor deze regio, zeer normaal en gemiddeld inkomen dat hem in staat stelt, zoals elke ingezetene van dit land, een pand te betrekken onder de normale voorwaarden en betalingen;

Overwegende dat een dergelijke houding van de heer L. in het raam van het gelijkheidsprincipe door deze rechtbank zonder de minste twijfel zou kunnen worden gevolgd;

...

Overwegende dat uit het geheel van deze omstandigheden blijkt dat de vordering als gesteld door de C.V.B.A. D. ontvankelijk voorkomt en wat betreft het principe van de bezetting van het pand (...) door de heer L. zonder recht of titel, gegrond;

Overwegende dat in deze omstandigheden en in het raam van de voor deze rechtbank bewezen voorkomende renovatiebestedingen van de C.V.B.A. D., de uitdrijving uit kwestieus pand dan ook dient te worden bevolen;

Overwegende dat terzake het voorstel van de heer L. tot vrijwillige verlatting van het pand als onvoldoende geloofwaardig dient te worden afgewezen;

Overwegende inderdaad dat zoals voormeld, hij blijkbaar beschikt over minstens gemiddeld inkomen en er alsdan geen redenen voorhanden zijn om hem, trouwens gratis, in het pand te laten verblijven, terwijl er zeker geen vertrouwens-

relatie tussen partijen bestaat en het voor deze rechtbank evenmin bewezen voorkomt dat de heer L. ooit bereid zou zijn huidige pand te verlaten bij enige dringende noodzaak ingegeven door renovatiewerken;

Overwegende dat de vordering als gesteld door de C.V.B.A. D. tot betaling van een schadevergoeding als ongegrond dient te worden afgewezen;

...

Overwegende dat terzake door de C.V.B.A. D. een schadevergoeding wordt gevorderd van 150.000 fr., met raming op 500.000 fr., en zulks blijkbaar een morele schade betreft zoals aangevoerd in de conclusie van de C.V.B.A. D.;

Overwegende dat deze rechtbank het uiterst moeilijk heeft om, gelet op de zeer lange leegstand van betrokken pand en het feit dat deze leegstand noch naar de burger toe noch naar de rechtbank toe op enigerlei mate wordt gemotiveerd de C.V.B.A. D., te volgen wanneer zij stelt dat zij enige morele schade zou hebben geleden door het betreden van het pand door de heer L.

Overwegende dat hoe dan ook de krokodillentranchen van de C.V.B.A. D. terzake zich niet kunnen of mogen verrekenen in enige morele schadevergoeding zoals gesteld in de eerder vermelde conclusie;

...

NOOT – Zie de rechtspraak besproken door G. Smaers, «De strafbaarheid van het kraken van woningen naar Belgisch recht», *R.W.*, 1986-87, 2194 e.v.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Arbitragehof 18 november 1998

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – Strafvordering – Cassatieberoep – Cassatiemiddelen – Belangen van de partijen

Onderwerp van de prejudiciële vraag

«Bij arrest van 16 december 1997 heeft het Hof van Cassatie de volgende prejudiciële vraag gesteld: 'Schendt art. 425 Sv. niet de art. 10 en 11 van de Gecoördineerde Grondwet?'

Het Hof beantwoordt deze vraag ontkennend op grond van volgende motieven:

«B.1. Uit de verwijzingsbeslissing blijkt dat de prejudiciële vraag betrekking heeft op de inmiddels bij art. 26 van de wet van 6 mei 1997 strekkende tot de bespoediging van de procedure voor het Hof van Cassatie (*Belgisch Staatsblad* van 25 juni 1997) opgeheven tweede zin van art. 425 Sv. Die bepaling vindt blijkens de verwijzingsbeslissing toepassing op de voor het Hof van Cassatie hangende zaak.

«Dat art. 425 Sv. luidde vóór de wet van 6 mei 1997: 'De eisers kunnen hun memories en stukken ook rechtstreeks aan de griffie van het Hof van Cassatie doen toekomen. De burgerlijke partij kan er evenwel geen memorie indienen dan door tussenkomst van een advocaat bij het Hof van Cassatie'.

«B.2. Cassatieberoep in strafzaken wordt luidens art. 417 Sv. gedaan door een verklaring, waarvan akte wordt opgemaakt, op de griffie van het gerecht dat de bestreden uitspraak deed. Die verklaring, die moet worden gedaan binnen vijftien vrije dagen na de uitspraak (art. 373 Sv.), moet nauwkeurig aangeven tegen welke beslissing men zich voorziet, en kan door de partij zelf of door een advocaat worden gedaan.

«Cassatiemiddelen kunnen in de eerste plaats worden aangevoerd door het indienen van een verzoekschrift op de griffie van het gerecht dat de bestreden beslissing heeft gewezen, binnen vijftien dagen volgend op de voormelde verklaring (art. 422 Sv.). Voor geen enkele partij is alsdan de tussenkomst van een advocaat bij het Hof van Cassatie vereist, ook niet voor de burgerlijke partij (Cass., 21 januari 1981, *Arr.Cass.*, 1980-1981, 553).

«Wie de gelegenheid laat voorbijgaan om een verzoekschrift neer te leggen op de griffie van de rechtbank die of het hof dat de bestreden beslissing heeft gewezen, krijgt een tweede kans om zijn middelen ter kennis te brengen, namelijk door een memorie in te dienen op de griffie van het Hof van Cassatie, uiterlijk twee maanden sedert de dag waarop de zaak op de algemene rol van het Hof is ingeschreven (art. 420bis, tweede lid, Sv) en, mocht die termijn nog lopen, ten minste acht dagen vóór de terechtzitting (art. 420bis, eerste lid, Sv.). De burgerlijke partij kon evenwel met toepassing van de in het geding zijnde bepaling als eiseres in cassatie geen memorie neerleggen zonder tussenkomst van een advocaat bij het Hof van Cassatie.

«B.3. Het door eisers in cassatie gekritiseerde verschil in behandeling wat het aanbrengen van cassatiemiddelen betreft, tussen de burgerlijke partij die optreedt als eiseres in cassatie, en andere partijen, inzonderheid de veroordeelde en het openbaar ministerie, bestond derhalve uitsluitend in die tweede fase.

«B.4. Het cassatieberoep is een buitengewoon rechtsmiddel waardoor een partij in de mogelijkheid wordt gesteld om, wegens schending van de wet of wegens verzuim van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen, de vernietiging te vragen van een beslissing gewezen in laatste aanleg.

«Het recht op een eerlijk proces, meer bepaald het beginsel van gelijkheid van wapens, houdt in dat de wetgever, wanneer hij in de mogelijkheid van aanwending van buitengewone rechtsmiddelen voorziet, bij de nadere uitwerking ervan het gelijkheidsbeginsel moet respecteren. Het gelijkheidsbeginsel impliceert evenwel niet dat de wetgever bij het bepalen van de modaliteiten de verschillende bij een strafzaak betrokken partijen, mede gelet op de onderscheiden belangen die zij behartigen, op dezelfde voet moet behandelen. Er is enkel vereist dat die modaliteiten niet leiden tot een discriminerende beperking van de bij de wet aan de partijen toegekende mogelijkheid om cassatieberoep in te stellen.

«B.5. Te dezen moet worden vastgesteld dat er tussen cassatieberoepen ingesteld door de beklaagde, het openbaar ministerie en de burgerlijke partij verschillen bestaan.

«De beklaagde, die optreedt in het eigen belang, kan zich in cassatie voorzien tegen de beslissingen die hem aanbelangen, zowel op strafrechtelijk als op burgerlijk gebied. Het openbaar ministerie, dat optreedt in het algemeen belang, beschikt in de regel over geen cassatieberoep tegen de be-

slissing op burgerlijk gebied, enkel op strafrechtelijk gebied. De burgerlijke partij, die optreedt in het eigen belang, kan de eis tot cassatie enkel instellen ten opzichte van de beschikkingen betreffende haar burgerlijke belangen; zij kan zich niet voorzien tegen de beslissing op strafgebied, behoudens wanneer ze tot de kosten van de strafvordering is veroordeeld.

«Terwijl het Hof van Cassatie op strafgebied, omdat de strafvordering het algemeen belang betreft, ambtshalve middelen aanvoert, is zulks niet het geval op burgerlijk vlak, nu het private belangen betreft.

«B.6. Gezien het buitengewone karakter van het rechtsmiddel, de onderscheiden belangen van de verschillende bij het strafproces betrokken partijen, de verschillende draagwijdte van de door hen ingestelde cassatieberoepen en de verschillende gevolgen van de door hen in voorkomend geval verkregen cassatie, kan het feit dat een burgerlijke partij, naar het voorbeeld van de cassatieprocedure in burgerlijke zaken, maar in tegenstelling tot andere partijen betrokken in de strafzaak, voor het indienen van een memorie een beroep moest doen op een advocaat bij het Hof van Cassatie, redelijkerwijs niet worden geacht haar rechten op onevenredige wijze te beperken. Dat is des te meer het geval nu zij, in tegenstelling tot de andere eisers in cassatie in civiele zaken, het voordeel genoot middelen te kunnen aanvoeren in een verzoekschrift neergelegd ter griffie van het gerecht in hoger beroep en dit, zo zij dit wenste, met de bijstand van een advocaat die niet de hoedanigheid van advocaat bij het Hof van Cassatie moest hebben.

«B.7. Het feit dat de wetgever, vanwege nieuwe beleidsinzichten, een einde heeft gemaakt aan het gekritiseerde verschil in behandeling, leidt niet tot een andere conclusie, ook niet ten aanzien van voorzieningen die zouden zijn ingediend na de bekrachtiging en afkondiging van de wijzigende wet, maar vóór de bekendmaking en inwerkingtreding ervan».

(Voorzitter: de h. De Grève – Rapporteurs: de hh. Boel en Cerexhe – Advocaten: mrs. Huart loco Forges en Laenens – Arrest nr. 116/98).

Hof van Cassatie (1e Kamer) 12 februari 1999

Echtscheiding – Bewijs – Getuigenverhoor – Toegestane mogelijkheid om getuigenverhoor te houden – Vervallen verklaring wegens aanhoudende en foutieve passiviteit – Geen miskennis recht van verdediging

De voorziening tegen een arrest van het Hof van Beroep te Antwerpen van 2 oktober 1996 wordt onder meer om de volgende redenen verworpen:

«Overwegende dat er geen algemeen rechtsbeginsel bestaat dat niemand vervallen kan worden verklaard van een door de wet toegekende subjectief recht dan door een wet;

«Dat het onderdeel in zoverre faalt naar recht;

«Overwegende dat de rechter het recht van verdediging van een partij niet miskent wanneer hij haar wegens foutieve passiviteit vervallen verklaart van het recht het bij een vroegere beslissing toegestaan getuigenverhoor te houden;

«Overwegende dat, in de regel, de rechter die een getuigenverhoor beveelt, gebonden is door deze beslissing en ten gronde niet mag beslissen vooraleer het getuigenverhoor wordt gehouden;

«Dat die verplichting evenwel ophoudt wanneer de partij aan wie de mogelijkheid is gegeven getuigen te doen horen, aanhoudend en foutief nalaat dit te doen; dat de rechter die een dergelijke fout vaststelt, het recht van verdediging en de wettelijke bepalingen over het getuigenverhoor niet miskent als hij op grond van die fout de onzorgvuldige partij vervallen verklaart van haar recht de getuigen te doen horen;

«Overwegende dat de appèlrechters de aanhoudende en foutieve passiviteit van eiseres vaststellen en op die grond de beslissing van de eerste rechter het door eiseres verkregen recht op een getuigenverhoor niet te laten plaatshebben bevestigen;

«Dat zij zodoende hun beslissing naar recht verantwoorden».

(Voorzitter: de h. Verougstraete – Rapporteur: mevr. Bourgeois – Openbaar ministerie: de h. De Swaef – Advocaten: mrs. Delahaye en Bützler – In de zaak: C. t/ Van E.).

Hof van Cassatie (1e Kamer) 9 april 1999

Erfrecht – Erfregeling van de kleine nalatenschappen – Overname van een perceel grond dat geen eenheid vormt met de over te nemen woning

De voorziening tegen een arrest van het Hof van Beroep van Gent van 17 oktober 1997 wordt op de volgende gronden verworpen:

«Overwegende dat art. 4 van de wet van 16 mei 1900 tot wijziging van het erfstelsel voor de kleine nalatenschappen overname naar schatting toestaat hetzij van de woning, bij het overlijden, door de *de cuius*, zijn echtgenoot of een van zijn afstammelingen betrokken, hetzij van het huis, de meubelen alsmede van de gronden die de bewoner van het huis persoonlijk en voor eigen rekening in gebruik had, het landbouwmateriaal en de dieren tot de bebouwing dienende of de goederen, de grondstoffen, de beroepsvoorwerpen en andere hulpmiddelen die aan het handels-, ambachts- of nijverheidsbedrijf zijn verbonden;

«Dat uit deze wetsbepaling blijkt dat, wanneer het noch om een landbouwexploitatie, noch om een handels-, ambachts- of nijverheidsbedrijf gaat, het recht tot overneming beperkt is tot de woning die bij het overlijden betrokken was door de overledene, zijn echtgenoot of een van zijn afstammelingen, en tot de stoffering ervan;

«Dat die wetsbepaling in dit laatste geval aldus niet toestaat gronden over te nemen die geen eenheid vormen met de over te nemen woning».

(Voorzitter: de h. Verougstraete – Rapporteur: de h. Waüters – Openbaar ministerie: de h. du Jardin – Advocaten: mrs. Bützler en De Gryse – In de zaak: G. t/ G.).

Hof van Cassatie (1e Kamer) 30 april 1999

Bevoegdheid en aanleg – Materiële bevoegdheid – Recht-bank van koophandel – Hoger beroep – Hoedanigheid van handelaar

Op de volgende gronden vernietigt het Hof een vonnis in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Veurne op 7 maart 1996:

«Overwegende dat krachtens art. 577 Ger.W. de rechtbank van koophandel in hoger beroep kennisneemt van de door de vrederechter in eerste aanleg gewezen vonnissen als zij betrekking hebben op geschillen tussen kooplieden betreffende de handelingen die de wet als daden van koophandel aanmerkt of inzake geschillen betreffende wisselbrieven;

«Dat de hoedanigheid van handelaar moet worden beoordeeld op grond van de hoedanigheid die de betrokken partijen hadden op het ogenblik dat de litigieuze daden werden gesteld;

«Overwegende dat het bestreden vonnis zijn beslissing hierop baseert dat het ogenblik dat hoger beroep werd ingesteld de verweerster sub 3 geen handelaar meer was en zodoende art. 577, tweede lid, Ger.W. schendt».

(Voorzitter-rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. Bresseleers – Advocaat: mr. Van Ommeslaghe – In de zaak: B.V.B.A. U. t/ S., Van L. en D.).

NOOT – Zie Cass., 18 mei 1984, *R.W.*, 1984-85, 1444, met noot Laenens, J., «De algemene bevoegdheid van de rechtbank van koophandel».

Hof van Cassatie (1e Kamer) 17 juni 1999

Belasting – Met het zegel gelijkgestelde taksen – Onderzoeksmaatregel – Inzage gerechtelijk dossier – Voorafgaande toelating van de procureur-generaal vereist – Delegatie van die bevoegdheid aan een ander lid van het openbaar ministerie

Een arrest van het Hof van Beroep te Antwerpen van 24 juni 1996 wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat, krachtens art. 211, § 1, eerste lid van het wetboek van de met het zegel gelijkgestelde taksen, de bestuursdiensten van de Staat, met inbegrip van de parketten, gehouden zijn, wanneer zij daartoe worden verzocht door een ambtenaar van een der rijksbesturen belast met de aanslag in of de invordering van de belastingen, hem alle in hun bezit zijnde inlichtingen te verstrekken, hem, zonder verplaatsing, van alle in hun bezit zijnde akten, stukken, registers en om het even welke stukken inzage te verlenen en hem alle inlichtingen, afschriften of uittreksels te laten nemen die de bedoelde ambtenaar nodig acht ter verzekering van de aanslag in of de heffing van de door de Staat geheven belastingen;

«Dat krachtens art. 211, § 1, derde lid, van dit wetboek evenwel, van de akten, stukken, registers en bescheiden of inlichtingen in verband met gerechtelijke procedures geen

inzage mag worden verleend, zonder uitdrukkelijke toelating van de procureur-generaal of de auditeur-generaal;

«Dat de procureur-generaal die macht kan delegeren aan de andere leden van het openbaar ministerie;

«Overwegende dat in het geval dat een toelating of opdracht tot kennisname van een gerechtelijk dossier wordt gegeven door een lid van het openbaar ministerie aan een ambtenaar van financiën die met de aanslag of de invordering van B.T.W. belast is, dit lid van het openbaar ministerie vermoed wordt de delegatie daartoe van de procureur-generaal te hebben ontvangen».

(Voorzitter: de h. Verougstraete – Rapporteur: de h. Wauters – Openbaar ministerie: de h. De Riemaecker – Advocaten: mrs. Claeys Bouuaert en Geinger – In de zaak: Belgische Staat t/ D.).

NOOT – Zie verder in dit nummer de noot van L. Vandenberghen onder een arrest van het Hof van Cassatie van dezelfde datum.

Hof van Cassatie (1e Kamer) 17 juni 1999

Belasting over de toegevoegde waarde – Onderzoeksmaatregel – Inzage gerechtelijk dossier – Voorafgaande toelating van de procureur-generaal vereist – Delegatie van die bevoegdheid aan een ander lid van het openbaar ministerie

Het tweede onderdeel van het eerste middel van eisers voorziening tegen een arrest van het Hof van Beroep te Antwerpen van 10 maart 1997 wordt om de volgende redenen verworpen:

«Overwegende dat, art. 93^{quaterdecies}, § 1, derde lid, van het B.T.W.-Wetboek, dat werd ingevoegd bij de wet van 22 december 1989, bepaalt dat geen inzage mag worden verleend van de akten, stukken, registers en bescheiden of inlichtingen in verband met gerechtelijke procedures, zonder uitdrukkelijke toelating van de procureur-generaal of de auditeur-generaal;

«Dat in die wetbepaling de termen procureur-generaal of auditeur-generaal de functie van procureur-generaal of auditeur-generaal bedoelen;

«Dat bij verhindering van de procureur-generaal, een ander lid van het parket-generaal hem kan vervangen;

«Dat die vervanging een loutere interne zaak van het parket-generaal is, die niet aan de controle van de rechter is onderworpen;

«Dat aldus in het geval dat een ander lid van het parket-generaal in vervanging van de procureur-generaal de bedoelde machtiging verleent, de procureur-generaal wordt vermoed verhinderd te zijn, zonder dat dit uitdrukkelijk moet zijn vastgesteld;

«Dat het onderdeel in zoverre faalt naar recht».

(Voorzitter: de h. Verougstraete – Rapporteur: de h. Wauters – Openbaar ministerie: de h. De Riemaecker – Advocaten: mrs. Geinger en Claeys Bouuaert – In de zaak: V. t/ Belgische Staat).

NOOT – Machtiging van het parket-generaal bij het hof van beroep voor inzage gerechtelijke dossiers door de fiscale besturen

In diverse fiscale wetboeken is bepaald dat van de stukken in verband met gerechtelijke procedures aan het fiscaal bestuur geen inzage mag worden verleend, zonder uitdrukkelijke toelating van de procureur-generaal of de auditeur-generaal (art. 327, § 1, tweede lid, W.I.B.; art. 93^{quaterdecies}, § 1, derde lid, W.B.T.W.; art. 211, § 1, derde lid, W.Z.G.T.). De niet-naleving van dit vereiste leidt tot de ongeldigheid van het uit het gerechtsdossier verkregen bewijsmateriaal en derhalve tot de nietigheid van de daarop gebaseerde aanslag.

In de hiervoor gepubliceerde arresten beslist het Hof van Cassatie nu dat de procureur-generaal of de auditeur-generaal deze bevoegdheid ook kan delegeren. Wanneer de toelating tot inzage aldus wordt verleend door een andere parketmagistraat, wordt deze laatste vermoed daartoe gedelegeerd te zijn, ook al wordt dit niet uitdrukkelijk in de toelating vermeld.

Deze uitspraken liggen in de lijn van de vroegere rechtspraak, waarin hetzelfde Hof ook reeds een ruime interpretatie voorstond van de voormelde bepalingen. Zo besliste dit Hof vroeger al dat wanneer het fiscaal bestuur de toelating heeft verkregen om een bepaald gerechtsdossier in te zien, het de aldus verkregen informatie kan gebruiken voor de belastingheffing met betrekking tot de in dat dossier vermelde personen, ook al werden die personen niet bij naam vermeld in het verzoek om inzage (Cass., 8 oktober 1993, *R.W.*, 1993-94, 779). Recenter bevestigde hetzelfde Hof dat de toelating tot inzage meteen ook een toelating tot het nemen van kopies inhoudt (Cass., 23 april 1998, *R.W.*, 1998-99, 1158).

L. Vandenberghe
Docent Universiteit Antwerpen (U.I.A.)

Hof van Cassatie (1e Kamer) 25 juni 1999

Bevoegdheid en aanleg – Materiële bevoegdheid – Rechtbank van koophandel – Geschillen terzake van een handelsvennootschap – Verplichting tot volstorting van de aandelen

Op de volgende gronden vernietigt het Hof een vonnis van de Arrondissementsrechtbank te Leuven van 19 mei 1999:

«Overwegende dat uit het bestreden vonnis blijkt dat de vordering van de curator van het faillissement van de B.V.B.A. L., tegen De J. en andere, dit zijn de drie oprichters en vennoten van de gefailleerde, gebaseerd is op art. 123, 5°, Vennootschappenwet en strekt tot volstorting van de aandelen van de vennootschap;

«Overwegende dat krachtens art. 574, 1° Ger.W. de rechtbank van koophandel kennisneemt van geschillen terzake van een handelsvennootschap tussen vennoten;

«Dat die bepaling inzonderheid beoogt aan de rechtbank van koophandel de bevoegdheid toe te kennen kennis te nemen van de geschillen die rechtstreeks ontstaan uit de op-richting van vennootschappen;

«Dat geschillen in verband met de verplichting tot volstorting van de aandelen behoren tot de geschillen bedoeld in art. 574, 1°, Ger.W.;

«Dat hieruit volgt dat de arrondissementsrechtbank, door te beslissen dat de rechtbank van koophandel niet bevoegd is, de in het middel aangewezen wetsbepalingen schendt».

(Voorzitter-rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. Bresseleers – In de zaak: Procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Brussel inzake Faillissement B.V.B.A. L. t/ De J., H. en S.).

Kh. Antwerpen (8e Kamer) 23 december 1998

Gerechtelijk akkoord – Aangifte en verificatie – Te laat gedane aangifte – Sanctie – Geen rekening mee te houden, behalve in geval van overmacht

«Door E.V. en I. werden vorderingen ingediend die door de commissaris wegens laattijdigheid werden verworpen (...);

De vordering van E. V.

«Schuldeiseres betoogt dat de zending inhoudende het vonnis van 14 juli 1998, door een fout van de postbode die bij een eerste aanbieding op 29 juli 1998 verzuimde een bericht in de bus te deponeren, pas op 13 augustus 1998 opnieuw werd aangeboden.

«Zij legt kopie voor van een brief die haar raadsman des-aangaande op 19 augustus 1998 adresseerde aan de postmeester te Antwerpen.

«In een antwoord van 31 augustus schrijft de postmeester dat de juiste toedracht niet kan worden achterhaald, maar dat er een vermoeden is dat een verkeerde handeling van de betrokken postman de oorzaak is van zijn probleem. Hij voegt eraan toe dat deze postman begin augustus na enkele dergelijke klachten werd ontslagen, en dat, om zulke fouten te herstellen, hij (de bestemming) nog een tweede bericht mocht ontvangen.

«Hierdoor is afdoende aangetoond dat de te laat gedane aangifte inderdaad aan overmacht is te wijten.

...

De vordering van I.

«Bij deze schuldeiser is er geen sprake van overmacht waardoor de te laat gedane aangifte kan worden verschoond. Art. 35, tweede lid, Wet Gerechtelijk Akkoord regelt de gevolgen van de te laat gedane aangifte van schuldvordering door de schuldeiser: de schuldeiser die zijn schuldvordering niet heeft aangegeven binnen de vastgestelde termijn is gebonden door de definitieve opschorting. Een te laat gedane aangifte heeft slechts gevolg in zoverre hierdoor niet wordt geraakt aan het goedgekeurde plan. Dit betekent dat er in de regel met de vorderingen van de laattijdige schuldeisers geen rekening meer zal worden gehouden. Art. 35, tweede lid, Wet Gerechtelijk Akkoord heeft een algemene strekking. Men moet dus aannemen dat het geldt voor zowel chirografaire en algemeen bevoorrechte schuldeisers, als voor hypothe-caire, bijzonder bevoorrechte en pandhoudende schuldeisers, hoewel deze laatsten slechts door het plan gehouden zijn in zoverre ze er ermee hebben ingestemd. Anders oordelen houdt inderdaad in dat een schuldeiser er belang bij kan hebben zijn schuldvordering te laat in te dienen. De

rechtbank onderschrijft de beslissing van de commissaris inzake opschorting en verwerpt deze schuldvordering wegens laattijdigheid».

(Voorzitter: de h. Van Hoorebeke – Rechters in handelszaken: de hh. Arts en Franquet – Advocaten: mrs. Mees en Van Brussel loco Loos – In de zaak: N.V. E.).

KANTTEKENING

DE UITOEFENING VAN HET EIGENDOMS- VOORBEHOUD BIJ FAILLISSEMENT

1. Art. 101, tweede lid, Faill.W. erkent het terugvorderingsrecht van de verkoper die de goederen onder eigendomsvoorbehoud heeft verkocht. Volgens het derde lid van deze bepaling moet de «rechtsoverdracht tot terugvordering» op straffe van verval worden ingesteld vóór de sluiting van het proces-verbaal van verificatie van schuldvorderingen. Klaarblijkelijk geeft deze formulering en het verschil tussen de Nederlandse en Franse tekst aanleiding tot onzekerheid. Uit de bewoordingen van art. 101 Faill.W. wordt afgeleid dat het terugvorderingsrecht noodzakelijk bij dagvaarding moet worden ingesteld, terwijl de Franse tekst die eis niet lijkt te stellen («action en revendication»). Om dit te verhelpen werd een wetsvoorstel ingediend. Het voorstel strekt ertoe de huidige formulering te vervangen in: «moet het recht van terugvordering worden uitgeoefend» en in de Franse tekst: «le droit de revendication doit être exercé» (Wetsvoorstel Grafé, *Parl.St.*, Kamer, 1999-2000, nr. 282/1, en voorheen reeds: *Parl.St.*, Kamer, 1998-99, nr. 2153/1).

Met de oogmerken van dit wetgevend initiatief moet worden ingestemd. Het is inderdaad zeker niet de bedoeling van de wetgever geweest om aan elke revindicant een verplichte gang naar de rechter op te leggen en om het aantal rechtsgedingen te doen toenemen.

Wat de wijze van uitoefening van het eigendomsvoorbehoud betreft, kan men enkel de hoop uitspreken dat de door de indiener van het wetsvoorstel gevreesde rechtsonzekerheid niet bestaat. De rechtspraak moet zich constructief opstellen en de bedoelingen van de wetgever mee helpen realiseren. Algemeen wordt aangenomen dat het uitoefenen van het terugvorderingsrecht niet aan bepaalde vormvereisten is onderworpen. Niemand heeft overigens ooit beweerd dat de curator geen gevolg zou kunnen geven (met machtiging van de rechter-commissaris) aan een vormvrij verzoek tot teruggave (J. Meerts, «Het eigendomsvoorbehoud», in *Ge-rechtelijk Akkoord & Faillissement*, II. 20 en verwijzingen aldaar). De stelling dat een dagvaarding noodzakelijk is, kan niemand bekoren. Deze discussie doet onwillekeurig denken aan die in verband met de uitoefening van een rechtstreekse vordering uit art. 1798 B.W. Ook daar moet worden aangenomen dat een dagvaarding niet noodzakelijk is opdat de rechtstreekse «rechtsoverdracht» wordt uitgeoefend (zie en vergelijk: Gent, 6 mei 1998, *A.J.T.*, 1998-99, 910, met noot S. Verbeke; Antwerpen, 1 maart 1995, *R.W.*, 1996-97, 477, met noot G. Baert).

2. Indien de curator echter weigert gevolg te geven aan het verzoek tot afgifte (of gewoonweg niet reageert) en hij even-

min zijn lossingsrecht uitoefent (art. 108 Faill.W.), dan ontstaat er een probleem dat uiteindelijk door de rechter zal moeten worden beslecht. De verplichting voor de verkoper-eigenaar om binnen een bepaalde termijn het geding aanhangig te maken is dan niet onredelijk. Hoe anders kan men uit de impasse geraken dan door een rechterlijke beslissing? Voorts is het van belang dat de curator op een gegeven ogenblik in de faillissementsafwikkeling een juist beeld krijgt van de boedel (E. Van Camp, *De nieuwe faillissementswet*, 1997, 301, nr. 569).

De verkoper die b.v. reeds in een fax of bij een aangetekende brief op het eigendomsvoorbehoud een beroep heeft gedaan, zal aldus onverminderd genoopt zijn om zijn terugvorderingsrecht bij de rechter aan te brengen wanneer hij op het verzet (of het stilzitten) van de curator stuit (Kh. Dendermonde, 5 oktober 1998, *R.W.*, 1998-99, 752, *T.B.H.*, 1999, 206 met noot R. Parijs en S. Geert). Dit kan gebeuren bij dagvaarding of op een ander wijze waardoor het geschil bij de rechter wordt gebracht, bijvoorbeeld door de aangifte van de schuldvordering waarin de verkoper melding maakt van zijn eigendomsvoorbehoud (R. Parijs en S. Geert, *o.c.*, 208) of door middel van een vrijwillige verschijning. Wanneer het wetsvoorstel echter wordt aangenomen, dan is ook in deze hypothese het instellen van een rechtsoverdracht overbodig. Om het even welke wijze van uitoefening van het eigendomsvoorbehoud voor het tijdstip van het proces-verbaal van verificatie van schuldvorderingen zal dan het verval verhinderen.

3. Betwisting bestaat over het antwoord op de vraag of de vervaltermijn uit art. 101, derde lid, Faill.W. geldt voor alle revindicaties, dan wel of dit beperkt blijft tot het terugvorderingsrecht door de onbetaalde verkoper onder eigendomsvoorbehoud. Aldus wordt verdedigd dat deze bepaling niet geldt voor de revindicatie van goederen die niet het voorwerp hebben uitgemaakt van een verkoop, b.v. ingeval van bewaargeving (E. Van Camp, noot onder Kh. Dendermonde, 5 oktober 1998, *Ger. Akk. & Faill. Actualiteit*, 1999, 1, 9). Voor zo'n restrictieve interpretatie kan steun worden gevonden in de wordingsgeschiedenis van art. 101 Faill.W. De meerderheidsopvatting lijkt evenwel aan te nemen dat art. 101, derde lid, Faill.W. een algemene draagwijdte heeft (o.m.: I. Verougstraete, *Manuel de la faillite et du concordat*, 1998, 466, nr. 841; A. Zenner, *Dépistage, faillites, concordats*, 1998, 467). Voor deze ruime toepassing kan steun worden gevonden in de parlementaire voorbereiding waarin «eigendomsvoorbehoud, leasing en soortgelijke situaties» in één adem worden genoemd (*Parl.St.*, Senaat, 1996-97, nr. 498/11, 156; zie ook: *Parl.St.*, Kamer, 1995-96, nr. 330/2, 6-7). Voorts snijdt het argument dat de curator op een gegeven ogenblik een zicht moet kunnen krijgen op de omvang van de boedel ook hier hout. De vervaltermijn uit art. 101, derde lid, Faill.W. geldt bovendien niet enkel voor de in de artikelen 101-108 Faill.W. genoemde revindicaties, maar voor alle gevallen waarin een derde jegens de boedel aanspraak maakt op eigendomsrechten. Vanouds wordt immers aangenomen dat de opsomming van de in de Faill.W. onder het hoofdstuk «Terugvordering» genoemde gevallen, niet exhaustief is (Fredericq, *Traité*, VIII, 669, nr. 469; *R.P.D.B.*, Tw. *Faillite et banqueroute*, nr. 1388).

4. In ieder geval moet de rechtspraak de nieuwe bepaling op een constructieve wijze toepassen, zodat het eigendomsvoorbehoud ten volle kan spelen. Hierbij moet ieder forma-

lisme achterwege blijven. Dit geldt niet enkel, zoals reeds gezegd, voor de uitoefening ervan, maar evenzeer voor wat de totstandkoming betreft. Zo strookt een overdreven invulling van het «geschrijfvereiste» (b.v. Kh. Hoei, 16 december 1998, *T.B.H.*, 1999, 641) niet met de doelstellingen van de wetgever en staat zulks haaks op de wijze van bewijsvoering die het handelsrecht kenmerkt. De wet eist enkel een geschrijf, niet de schriftelijke vaststelling van de toestemming van partijen. Te veel formalisme is ook vreemd aan het terzake geldende recht van de ons omringende landen. De invoering van het eigendomsrecht werd trouwens juist verantwoord door dit streven naar harmonisering in Europees verband. Het zou dan ook een slechte zaak zijn mocht de Belgische regeling van het eigendomsvoorbehoud al te zeer afwijken van die van onze belangrijkste handelspartners.

In dat verband kan nog worden gewezen op het voorstel van richtlijn betreffende bestrijding van betalingsachterstanden bij handelstransacties, dat in zijn oorspronkelijk art. 4 de invoering nastreefde op Europees niveau van het eigendomsvoorbehoud. Luidens de voorgestelde bepaling is het eigendomsvoorbehoud geldig wanneer de verkoper «de koper daarvan uiterlijk op de datum van de levering van de goederen schriftelijk in kennis stelt». Ook deze bepaling getuigt van een grote soepelheid die beantwoordt aan de behoeften van het handelsverkeer en wijst de richting aan waarin ons recht moet evolueren. Dat de bepaling uiteindelijk werd geschrapt, omdat zij niet noodzakelijk werd geacht in een regeling omtrent betalingsachterstand dingt daaraan niet af. Deze schrapping wordt trouwens door de Commissie betreurd (*PB C 284/4* van 6 oktober 1999), omdat het gebrek aan harmonisering «een ernstige tekortkoming (vormt) van de werking van de interne markt die niet langer getolereerd zou mogen worden». Wordt ongetwijfeld vervolgd...

In afwachting van zo'n Europese regeling wijzen de buurlanden en in het bijzonder het Franse recht ons de juiste weg. Van onze zuiderburen kunnen wij leren hoe het eigendomsrecht moet worden opgevat, nl. als een rechtsfiguur die strekt tot zekerheid (E. Dirix, «Eigendomsvoorbehoud», *R.W.*, 1997-98, 481-496). Dit leidt er dan toe dat op het eigendomsvoorbehoud dezelfde principes moeten worden toegepast als die welke gelden bij andere zekerheidsrechten: 1) de overgang als nevenrecht bij cessie of subrogatie van de schuldvoordering, 2) een wijze van uitoefening die voor de verkoper geen verrijking mag opleveren, 3) zakelijke subrogatie (art. 10 Hyp.W.) in de zin dat de rechten van de onbetaalde verkoper overgaan op de nog verschuldigde prijs bij een voortverkoop (of op de vordering die voorkomt uit verlies of beschadiging) en 4) de toepassing van de regelen voor het beslechten van conflicten met andere schuldeisers of zakelijk gerechtigden.

Eric Dirix

BOEKEN

C. LECLERCO, *Devoirs et prérogatives de l'avocat*, Brussel, Bruylant, 1999, 250 blz.

In fine van dit boek, dat op de achterflap wordt aanbevolen als een «*précis de déontologie de l'avocat*», duidt de auteur aan dat niet

de minste moeilijkheid bij het schrijven er in bestond niet af te wijken van het onderwerp: de onaanraakbare voorschriften en de noodzakelijke prerogatieven van de advocaat. In werkelijkheid bevat het boek minder en meer.

De definitie van de advocaat, zijn titel en de bescherming ervan, de taak en de onverenigbaarheden, het recht op bijstand van een advocaat, de stage en de professionele vorming, de vrijheid van dienstverlening, het kantoor en de vrijheid van vestiging. In verdere titels worden de betrekkingen tussen de advocaat en zijn cliënt, de advocaat optredend in rechte, de betrekkingen tussen advocaten, en de beroepsaansprakelijkheid en disciplinaire procedure doorlopen.

De systematiek is niet altijd klassiek, en de besproken deontologische regels zijn meestal die van de (Franse) Orde van Brussel.

De reflectie van de auteur levert meestal een erg conservatief standpunt in, met referentie naar Vermeylen (*Pandectes belges*, 1940) eerder dan naar Pierre Lambert. Zo wordt (nog) verdedigd dat de advocaat zijn beroep uitoefent op de rechtbank en dat het pleidooi de essentiële functie is van de advocaat; keurt de auteur het ambt van plaatsvervangend rechter af, zoals ook de vergoeding van de stagiairs voor diensten bewezen aan zijn patroon, en vindt hij dat het reglement van de Nationale Orde in verband met de opvolging van een confrater de weg opgaat naar het mercantilisme. Bovendien schrijft hij dat het reglement in verband met de publiciteit door middel van folder of brochure een blaam verdient, terwijl de Nationale Orde bezweek aan een verleiding van «moderniteit» door de lijst van voorkeursmateries in te stellen. Ook het reglement van de Nationale Orde in verband met de vertrouwelijkheid van briefwisseling tussen advocaten vindt geen genade.

Dat tegen beslissingen van de raad van de Orde in verband met opname op het tableau en de lijst van stagiairs geen rechtsmiddel openstaat (in strijd met art. 469bis Ger.W., als gewijzigd door de wet van 19 november 1992) en dat de regelen van het Burgerlijk Wetboek betreffende de lastgeving (mandaat *ad litem*) niet op een advocaat toegepast kunnen worden omdat ze een band van ondergeschiktheid impliceren, zijn meer dan schoonheidsfoutjes.

Het is echter vooral de algemene teneur van het boek, en de aarts-conservatieve stellingname die het niet onmiddellijk een geschikte gids maken voor een hedendaagse deontologie, naar de jonge Vlaamse advocaat van nu, of voor al wie kennis wil maken met de advocatuur in haar hedendaagse kader en deontologie.

Jo Stevens

J.L. VANDERHOEVEN & J. DE CUYPER, **Rechten en plichten op school. Het schoolreglement in het secundair onderwijs (Ouders en school 2)**, Leuven-Apeldoorn, Garant en Vlaamse confederatie van ouders en ouderverenigingen, 1999, 87 p.

Het boekje biedt in een eerste hoofdstuk een zeer evenwichtige bezinning over het veelbesproken probleem van het binnendringen van het recht in de pedagogische relaties. Het is geschreven in een open geest, die noch dramatiseert, noch probleemloos toejuicht. Op evenwichtige wijze wordt rekening gehouden met de belangen van leerlingen, ouders, school en samenleving, die allen hun woordje meespreken in het debat.

In diezelfde geest schetsen de auteurs in het tweede hoofdstuk het wettelijk kader van het schoolreglement. In het derde hoofdstuk gaan zij nader in op de inhoudelijke aspecten: procedurevoorschriften, leefregel en informatie en afspraken, en op de diverse stijlen of «culturen» die daarbij aan het licht kunnen komen. Geïllustreerd met enkele goed gekozen voorbeelden wordt in het vierde hoofdstuk iets technischer de problematiek van ordemaatregelen, tuchtmaatregelen, studiereglement en beroepsmogelijkheden helder geschetst. In twee overzichtelijke schema's wordt het verloop van de tuchtprocedure en de beroepsprocedure bij eïnddeliberatie geschetst. Een goede selectie uit de literatuur kan de lezer, die het wel zonder voetnoten en dus zonder precieze referenties moet stellen, verder helpen.

Gelezen met de bril van de jurist, blijkt de tekst doorgaans correct gesteld. Het verschil in de betekenis van de ondertekening van het schoolreglement in het officieel en het vrij onderwijs wordt precies aangegeven (p. 36-37) maar – een detail – niet helemaal volgehouden (p. 40). Dat de openbaarheid van bestuur een officiële instelling als administratieve overheid kan verplichten tot het over-

handigen van een afschrift, wordt bevestigd voor het tuchtdossier (p. 64). Voor het verkrijgen van een fotokopie van de examenkopij valt hier wellicht ook iets mee te doen, al is dat geen uitgemakte zaak (p. 78). Bij de korte voorstelling evenwel van de gerechtelijke procedures zijn de auteurs – niet-juristen – toch echt gestruikeld. Een procedure in kort geding (in twee woorden en niet aaneen, zoals in het boekje, maar ook bij menig jurist) bij de rechtbank van eerste aanleg lijkt gevolgd te worden door een procedure ten gronde voor de Raad van State. Totaal onmogelijk is dat niet voor wie op twee paarden wedt, maar verwarrend is de voorstelling wel (p. 76-77). Voorts wordt, wat het beroep bij de Raad van State betreft, geen onderscheid gemaakt tussen een beroep tot voorlopige schorsing en een annulatieberoep. Een lezer niet-jurist moet wel denken dat een annulatieberoep leidt tot schorsing, wat dan zou betekenen dat de partijen zich opnieuw bevinden in de situatie van vóór de beraadslaging van de klassenraad (p. 77). Een schorsing houdt wel impliciet een aansporing in om opnieuw te delibereren, maar nog geen juridische verplichting, wat wel het geval is voor de nietigverklaring na een annulatieberoep. Terecht waarschuwen de auteurs: wie een gerechtelijke procedure wil starten kan best een advocaat raadplegen (p. 76). Dat is nu eenmaal zaak voor een vakman (of vakvrouw).

Het recht is uit het schoolgebeuren niet meer weg te denken. Het hoort er wel een dienende rol te vervullen. Het boekje van de Vlaamse confederatie van ouders en ouderverenigingen is een pleidooi om «communicatie en redelijkheid» te laten voorgaan op «regeltjes uit het reglement» (p. 81). Het levert daardoor een gelukkige bijdrage voor een passende integratie van het recht in het onderwijsgebeuren.

R. Verstegen

O.K. BRAHN, Zwaartepunten van het vermogensrecht, Deventer, Gouda Quint, 1999, 490 p.

Het voorliggende boek is de zesde druk van het leerboek van Brahn, bewerkt door prof. Reehuis. De opzet van het boek, nl. beginners in de rechtenstudie vertrouwd maken met de basisbeginselen van het vermogensrecht, wordt duidelijk bereikt.

Het boek is opgedeeld in twee grote delen, enerzijds het goederenrecht en anderzijds het verbintenissenrecht. Beide delen bestaan uit verschillende hoofdstukken waarin de belangrijkste elementen van het Nederlandse vermogensrecht worden besproken.

Over het gehele boek is de nadruk gelegd op het verduidelijken van typische vaktermen. Steeds worden specifieke begrippen uitgelegd en vaak aan de hand van een voorbeeld nader toegelicht. Op die manier wordt een beginnende lezer van rechtsliteratuur stap voor stap vertrouwd met de zwaartepunten van het vermogensrecht.

In het deel betreffende het goederenrecht worden onder andere volgende begrippen besproken: absolute rechten, eigendom, bezit, overdracht, derdenbescherming, verjaring, beperkte goederenrechten en zekerheidsrechten. In het deel betreffende de verbintenissen worden onder andere de bronnen, de rechtshandeling, de totstandkoming van overeenkomsten, de nietigheid en vernietigbaarheid, de uitleg en uitvoering, de gevolgen van tekortschieten in de nakoming, onrechtmatige daad, kwalitatieve aansprakelijkheid, schade en wettelijke schadevergoeding en de natuurlijke verbintenissen besproken.

Telkens worden eerst de krachtlijnen van een hoofdstuk uiteengezet, waarna de verschillende onderdelen worden verrijkt. De praktische voorbeelden, veelal gebaseerd op bestaande vonnissen en arresten, worden in een kleinere tekst gedrukt, zodat ze duidelijk van de theorie worden onderscheiden.

Het boek is goed gestructureerd en bevat handige kruisverwijzingen die het de lezer alleen maar aangenamer maken. Verder zorgen de aanwezigheid van een jurisprudentieregister, een wetsartikelenregister en een uitgebreid zakenregister ervoor dat men zeer snel iets kan terugvinden, wat de hanteerbaarheid van het boek sterk bevordert. Het boek is zeer geschikt als eerste kennismaking met het Nederlandse vermogensrecht. Door de heldere en duidelijke taal waarin het is geschreven leest het vlot en heeft de lezer een goed overzicht van de basisbeginselen, die hem zullen aansporen om nog meer rechtsliteratuur over deze materie ter hand te nemen.

Sandra Denoo

ERRATUM

Handelspraktijken - Vordering tot staking

In de annotatie bij het vonnis Kh. Hasselt 15 februari 1999, gepubliceerd R.W., 1999-2000, 930 wordt verwezen naar een cassatie-arrest van 17 oktober 1997. Dit laatste arrest verscheen in *R.W.* 1999-2000, 669.

MEDEDELINGEN

Jaarboek Milieurecht 1999 (LeuVeM 14)

Op 30 maart 2000 organiseert de Leuvense Vereniging voor Milieujuristen (LeuVeM) een studiedag waarop het «Jaarboek Milieurecht 1999» zal worden voorgesteld. In dit boek wordt een overzicht gegeven van de ontwikkelingen die zich het voorbije kalenderjaar hebben voorgedaan met betrekking tot het milieurecht in zijn meest ruime betekenis.

Inlichtingen en inschrijvingen: prof. dr. K. Deketelaere, Instituut voor Milieu- en Energierecht (K.U.Leuven), tel.: 016/32.51.87 en fax: 016/32.54.82 en Uitgeverij die Keure, mevr. Vermote tel. 050/47.12.68 en fax 050/33.51.54.

Studiedag: Sectorpensioenen

Op 31 maart 2000 organiseert het Instituut voor Sociaal Recht (K.U.Leuven) een studiedag met als thema «De invoering van de sectorpensioenen - Naar een nieuw Belgisch Pensioenlandschap».

Inlichtingen en inschrijvingen: de h. Y. Stevens, Instituut Sociaal Recht (K.U.Leuven), tel.: 016/32.54.03, fax: 016/32.54.24 en e-mail: Yves.Stevens@law.kuleuven.ac.be

Studienamiddag: Handelspraktijken

Op 6 april 2000 organiseert de Vereniging voor de Studie van het Mededingingsrecht een studienamiddag met als thema «Handelspraktijken: actuele problemen».

Inlichtingen en inschrijvingen: Vereniging voor de Studie van het Mededingingsrecht, Woluwedal 46/18, 1200 Brussel, tel.: 02/778.62.00 en fax: 02/778.62.22.

Driejaarlijkse Prijs van het Gerechtelijk Privaatrecht (1999-2000-2001)

De Driejaarlijkse Prijs van het Gerechtelijk Privaatrecht, ter waarde van 300.000 Belgische frank, wordt toegekend aan de auteur of auteurs van een Nederlandstalig wetenschappelijk werk, dat in hoofdzaak betrekking heeft op de studie van het gerechtelijk privaatrecht of een onderdeel ervan.

Zowel gepubliceerde als niet-gepubliceerde werken komen in aanmerking voor de toekenning van de prijs. Handboeken voor het onderwijs komen niet in aanmerking.

Alle inzendingen voor de prijs 1999-2000-2001 moeten uiterlijk op 31 december 2001 worden ingediend op de zetel van de v.z.w. A.M.R., waar eveneens de volledige tekst van het reglement en alle andere inlichtingen kunnen worden bekomen: Keizerslaan 3 te 1000 Brussel, t.a.v. Jan Uyttersprot, tel.: 02/551.15.15, fax: 02/512.53.98.

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

Nieuw

De registers van het Rechtskundig Weekblad zijn nu ook elektronisch op **cd-rom** te verkrijgen: **RWe**

Deze cd-rom stelt iedere jurist in staat op een eenvoudige en efficiënte manier alle rechtspraak en doctrine gepubliceerd in het Rechtskundig Weekblad vanaf de jaargang 1988-1989 op te zoeken via verschillende al dan niet gecombineerde zoekcriteria, zoals:

- ... een uitgebreide trefwoordenlijst met verdere onderverdelingen, voorzien van een efficiënte thesaurus;
- ... een auteursregister met thesaurus;
- ... de datum van rechterlijke uitspraken;
- ... een lijst met rechtsinstanties;
- ... enz.

Op basis van de door u geselecteerde zoekcriteria krijgt u een overzichtelijk resultaatsscherm dat u onmiddellijk kan afdrukken.

De prijs van de cd-rom bedraagt **BEF 3.450** (inclusief 21% BTW), als abonnee ontvangt u de cd-rom voor slechts **BEF 1.950** (inclusief 21% BTW)

De cd-rom kan u zonder problemen installeren op een PC met Microsoft Windows 95, Windows 98 of Windows NT4, met ten minste een Pentium processor (75 Mhz) met 32 Mb RAM en toegang tot een cd-rom station.

Bestelformulier

Bestelformulier terugsturen of faxen naar:

Intersentia NV, Churchilllaan 108,
B-2900 Schoten

Tel.: 03/680.15.50

Fax: 03/658.71.21

e-mail: mail@intersentia.be

Ja, ik abonneer mij op:

☐ RWe als abonnee van het Rechtskundig Weekblad aan het voordeeltarief van BEF 1.950 en ontvang jaarlijks een geactualiseerde cd-rom

☐ RWe aan het tarief van BEF 3.450 en ontvang jaarlijks een geactualiseerde cd-rom

Naam:

Voornaam:

Firma:

BTW nr.:

Straat, nummer:

Postcode, woonplaats:

Datum:

Handtekening:

JURIST (M/V)

SOCIAAL RECHT!

Bij Fortis Bank kunt u aan de slag in het departement Human Resources.

U kunt het aan!

- U volgt de externe regelgeving (wetten en besluiten) op, licht de directie erover in en past ze toe op de concrete situatie in de bank.
- U stelt mee de sociale normen op eigen aan de bank (interne regelgeving). U verleent advies over de te volgen sociale politiek.
- U beheert individuele dossiers (contracten, einde loopbaan,...) en adviseert in collectieve aangelegenheden (vakbonden, CAO's, ...).
- U verzorgt opleidingssessies over sociaalrechtelijke aangelegenheden.

U hebt het!

- Zeer goede kennis van de sociale wetgeving en enkele jaren praktijk in het sociaal recht.
- Een analytische geest en de vaardigheid om juridische principes in concrete termen om te zetten.
- Creatief in het zoeken naar oplossingen.
- U integreert makkelijk in een kleine groep.
- U bent flexibel en neemt initiatieven.
- U bent zeer goed tweetalig N/F, met voorkeur voor Nederlands als moedertaal.

U verdient het!

- Ruime ontplooiingskansen.
- Een aangename en uitdagende werkomgeving.

U contacteert:

Fortis Bank
Werving en Selectie D/360
Warandeborg 3
1000 Brussel
E-mail: jobs@fortisbank.com
Website: <http://www.fortisbank.com>

**FORTIS
BANK**

Solid partners, flexible solutions

HAARMANN HEMMELRATH

Avocats / Advocaten / Rechtsanwälte

Gezien de recente opening van een nieuw kantoor in Brussel zijn wij momenteel op zoek naar (m/v)

Advocaten

gespecialiseerd in handels- en vennootschapsrecht

U beschikt over een succesvolle ervaring van ten minste vier jaar in één van voornoemde sectoren. U bent dynamisch en heeft een sterk potentieel. U bent gemotiveerd om in team te werken en voelt zich aangetrokken door een internationale omgeving. U beheerst perfect de Engelse en Franse taal. Kennis van het Duits is een pluspunt.

Indien u aan deze criteria beantwoordt, zouden wij u graag ontmoeten. Wij bieden u een uitdagende job in een kantoor in volle expansie, binnen een jong en polyvalent team. Loon en toekomstperspectieven worden bepaald in functie van het profiel en de ervaring van de kandidaat.

U kan contact nemen met:

Michel Goethals
Haarmann Hemmelrath
Kortenberglaan 118
1000 Brussel
Tel.: 02/740.11.15 - Fax: 02/740.11.33